"आधुनिक, व्यवसायिक एवम् उन्नत कृषि-पशुपालन– सुखी, समृद्ध एवम् समतामूलक बोगटान"

बोगटान फुड्सिल गाउँपालिकाको

मध्यमकालीन खर्च संरचना (आ.व. २०८१/०८२- २०८३/०८४)

तथा

आ.व. २०८१/०८२ को वार्षिक विकास कार्यक्रम

बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

चवराचौतारा, डोटी, सुदूरपश्चिम प्रदेश, नेपाल

२०८१

मध्यमकालीन खर्च संरचना (आ.व. २०८१/८२ - २०८३/८४)

प्रकाशक : बोगटान फुड्सिल, गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, चवाराचौतारा, डोटी
सर्वाधिकार : प्रकाशकमा
प्रकाशन मिति : २०८१
प्राविधिक सहयोग : नेपाल एकिकृत विकास समाज, डोटी
सम्पर्कका लागि : गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, चवाराचौतारा, डोटी, सुदूरपश्चिम प्रदेश, नेपाल
फोन नं. : +९८६८५६९६९७
ईमेल : info@bogtanmun.gov.np
वेवसाईट : bogtanmun.gov.np;

बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
चवराचौतारा, डोटी
सुदूरपश्चिम प्रदेश, नेपाल ।

पत्र संख्या : २०८१/८२
चलानी नं :

मन्तब्य

अन्तर–सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ लगायत अन्य सङ्घीय ऐन समेतले सङ्घ तथा प्रदेशसहित स्थानीय तहहरूले अनिवार्यरुपमा मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेसँगै बोगटान फुड्सिल गाउँपालिकाले यो त्रिबर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्ने अवशर जुटेकोमा हामीलाई खुशी लागेको छ ।

जनचाहना र विद्यमान समस्याहरूलाई व्यवस्थित रुपमा सम्बोधन गर्न तर्जुमा गरिने आवधिक योजनालाई वार्षिक योजनासँग जोडी सर्वाङ्गीण विकासको दीर्घकालीन सोचतर्फ उन्मुख गराउने भएकाले मध्यमकालीन खर्च संरचनाको तर्जुमा गर्नु कानुनी दायित्व मात्र नभई गाउँपालिका स्वयमका लागि पनि विशेष महत्व र आवश्यकताको विषयका रुपमा रहेको छ । गाउँपालिकाका नीतिहरू, विषयगत गुरुयोजनाहरू, प्रदेश तथा सङ्घ सरकारका सम्बन्धित नीति तथा योजनाहरूलाई मध्यनजर गरी निर्वाचित पदाधिकारीको दोश्रो कार्यकाल आरम्भको रुपमा यो मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गरिएको छ । यसका लागि सम्बन्धित विज्ञहरू धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ ।

मध्यकालीन खर्च संरचना सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन सफल सिद्ध भएको एउटा महत्वपूर्ण औजार भएको नाताले यसले दिगो विकासका लक्ष्यहरूमा प्राथमिकताका साथ लगानी बढाउन महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने अपेक्षा गरेको छु, र यस दस्तावेजले गाउँपालिकाबाट परिचालन हुने सार्वजनिक वित्तलाई दिगो विकास लक्ष्य तथा गाउँपालिकाका समस्याहरूको सम्बोधन गर्नेतर्फ सही किसिमले अगाडि बढाउन सक्ने अपेक्षा गरेको छु ।

अन्त्यमा, यो त्रिवर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्न लागि पर्ने सम्पूर्ण कर्मचारी, पदाधिकारीहरु तथा समग्र गाउँपालिका परिवारलाई हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छु ।

....

कमल बहादुर गड्सिला

अध्यक्ष

बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

चवराचौतारा, डोटी

सुदूरपश्चिम प्रदेश, नेपाल।

पत्र संख्या : २०८१/८२

चलानी नं :

मन्तब्य

सार्वजनिक खर्चमा विनियोजन कुशलता, कार्यान्वयन दक्षता र वित्तिय सुशासन कायम गरी सार्वजनिक स्रोतको प्रभावकारी ब्यवस्थापन गर्न मध्यमकालीन खर्च संरचना एउटा महत्वपूर्ण औजारको रुपमा रहेको छ । सार्वजनिक वित्त ब्यवस्थापनलाई चुस्त र दुरुस्त तुल्याउदै गाउँपालिकाका लक्ष्य, उद्देश्य र नीतिगत प्राथमिकतालाई बार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम मार्फत कार्यान्वयन गर्न मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरिन्छ। अन्तर–सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ लगायत अन्य सङ्घीय ऐन समेतले सङ्घ तथा प्रदेशसहित स्थानीय तहहरूले अनिवार्यरुपमा मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ। सोही अनुरुप बोगटान फुड्सिल गाउँपालिकाले यो त्रिबर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गरेको छ।

मध्यमकालीन खर्च संरचनाले गाउँपालिकाको दिर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिका लागि आवधिक योजनालाई वार्षिक योजनासँग जोडी सर्वाङ्गीण विकासको दीर्घकालीन सोचतर्फ उन्मुख गराउने भएकाले मध्यमकालीन खर्च संरचनाको तर्जुमा गर्नु कानुनी दायित्व र गाउँपालिकाको लागि आवश्यकताको विषयका रुपमा रहेको छ । मध्यमकालीन खर्च संरचनाले यस गाउँपालिकाको आवधिक योजना र वार्षिक योजनाका बीचमा पुलको रुपमा कार्य गरी आवधिक योजनाका लक्ष्य उद्देश्यहरू हासिल गर्नेतर्फ गाउँपालिकाको वित्त व्यवस्थापनलाई मार्गदर्शन गर्नेमा म विश्वस्त छु।

मध्यकालीन खर्च संरचनाले दिगो विकासका लक्ष्यहरू, लैङ्गिक समानता तथा विपद् तथा जलवायुजन्य जोखिम तथा यसबाट सिर्जना हुन सक्ने समस्याहरू सम्बोधनका लागि यस खर्च संरचना दस्तावेजले गाउँपालिकाले परिचालन गर्ने सार्वजनिक वित्तलाई दिगो विकास लक्ष्य तथा गाउँपालिकाका समस्याहरूको सम्बोधन गर्नेतर्फ सही किसिमले अगाडि बढाउन सक्ने आधार तयार भएको छ।

अन्त्यमा, यो गाउँपालिकाको मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्न लागिपर्ने सम्पूर्ण कर्मचारी, सघाउने पदाधिकारीहरुलाई हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छु।

....

बिष्ना देवि बम

उपाध्यक्ष

बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

चवराचौतारा, डोटी

सुदूरपश्चिम प्रदेश, नेपाल ।

पत्र संख्या : २०८१/८२

चलानी नं :

दुई शव्द

गाउँपालिकाको मार्गदर्शन दस्तावेजको रुपमा पहिलो पटक बोगटान फुड्सिल गाउँपालिकाको मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गरी प्रकाशनमा ल्याउन पाउँदा मलाई निकै खुसीको अनुभूती भइरहेको छ । अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले स्थानीय तहले सार्वजनिक खर्चको विवरण तयार गर्दा आगामी तीन वर्षमा हुने खर्चको प्रक्षेपणसहितको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७६ ले मध्यमकालीन खर्च संरचनामा आगामी तीन वर्षको समष्टिगत वित्त खाका, बजेट तथा कार्यक्रमको खाका र नतिजा खाका समावेश गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । सम्बन्धित सबै कानुनी व्यवस्थाहरूलाई सम्बोधन गर्दै स्थानीय तहको मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ मा आधारित रही तर्जुमा गरिएको हुनाले यस दस्तावेजले स्थानीय तहको कानुनी दायित्व निर्वाह गर्नमा टेवा पुरयाउनुका अतिरिक्त गाउँपालिकाले सञ्चालन गर्ने बहुवर्षीय आयोजना तथा कार्यक्रमहरूका लागि बजेट सुनिश्चित गर्न समेत महत्वपूर्ण योगदान गर्ने अपेक्षा गरेको छु ।

विगत दशकहरूमा विपद्का विभिन्न घटना एवम् जलवायुजन्य विषमता तथा तिनका आवृत्ति तथा सघनता निरन्तर बढ्दै गएको छ र यसको असर यस स्थानीय तहमा पनि निरन्तर बढ्दो रुपमा महसुस गरिएको छ । यी घटनाहरूले दिगो विकासको आवश्यकता र महत्वलाई अझ बढी प्रगाढ बनाउँदै लगेको सन्दर्भमा दिगो विकास लक्ष्यमैत्री मध्यमकालीन खर्चसंरचना तर्जुमा गर्नु एउटा सान्दर्भिक काम हो भन्ने मलाई लागेको छ ।

दिगो विकासको आवश्यकता र महत्व प्रगाढ हुँदै गएको परिप्रेक्ष्यमा स्थानीय सरकारका काम, कर्तव्य, अधिकार तथा जिम्मेवारीसँग प्रत्यक्ष सम्बन्धित विषय भएको हुनाले यस मध्यमकालीन खर्च संरचनाको तर्जुमाबाट गाउँपालिकाबाट गरिने सार्वजनिक खर्चलाई लक्ष्य उन्मुख बनाउन सहयोग पुग्ने र सार्वजनिक खर्चले विकास प्रयासहरूलाई दिगो बनाउने विश्वास लिएको छु ।

अन्तमा, बोगटान फुड्सिल गाउँपालिकाको यस मध्यमकालीन खर्च संरचनाको तर्जुमा कार्यमा संलग्न नेपाल एकिकृत विकास समाज, डोटी तथा संलग्न विज्ञ समुहलाई यो सत्कार्यका लागि हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छु ।

....

भरत बहादुर चन्द

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

विषयसूची

परिच्छेद एकः परिचय 1
१.१ पृष्ठभूमि 1
१.२ मध्यमकालीन खर्च संरचनाको अवधारणा 1
१.३ मध्यमकालीन खर्च संरचनाको उद्देश्य 1
१.४ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमाका आधारहरु 2
१.५ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा विधि तथा प्रक्रिया 2
परिच्छेद २ : मध्यमकालीन खर्च संरचना 5
२.१ पृष्ठभूमि 5
२.२ चुनौती तथा अवसर 5
२.३ सोच, उद्देश्य तथा रणनीति 5
२.४ मध्यमकालीन आर्थिक खाका 6
२.५ मध्यमकालीन नतिजा खाका 6
२.६ मध्यमकालीन बजेट खाका 7
२.७ बजेट विनियोजन र प्रक्षेपणको बाँडफाँट 9
२.८ विषय उपक्षेत्रगत बाँडफाँट 12
परिच्छेद ३: आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को विकास कार्यक्रम तथा बजेट 13
३.१ आर्थिक वर्ष २०८१/८२ विकास कार्यक्रम बजेटको बाँडफाँट 13
परिच्छेद ४ : आर्थिक क्षेत्र 15
४.१ कृषि, खाद्य सुरक्षा तथा सिंचाई 15
४.२ पशुपंक्षी सेवा 17
४.३ उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय 19
४.४ पर्यटन, सम्पदा तथा संस्कृति 21
४.५ भूमि व्यवस्था, बैंक, वित्त तथा सहकारी 23
४.६ श्रम, रोजगारी तथा गरिवी निवारण 25
परिच्छेद ५ : सामाजिक विकास क्षेत्र 28
५.१ स्वास्थ्य तथा पोषण 28
५.२ शिक्षा, विज्ञान, कला, भाषा तथा साहित्य 30
५.३ खानेपानी तथा सरसरफाई 33
५.४ महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्ग 35
५.५ युवा तथा खेलकुद 37
परिच्छेद ६ : पूर्वाधार विकास क्षेत्र 40
६.१ आवास, भवन तथा शहरी विकास 40
६.२ सडक, पुल तथा यातायात 42

६.३ जलस्रोत, विद्युत तथा उर्जा 44
६.४ सूचना तथा सञ्चार 46
परिच्छेद ७ : वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्र 49
७.१ वन, हरियाली, भूसंरक्षण तथा नदि नियन्त्रण 49
७.२ वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन 50
७.३ विपद जोखिम व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तन अनुकुलन 53
परिच्छेद ८ : संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्र 56
८.१ नीति, कानून, न्याय तथा सुशासन 56
८.२ संगठन, मानव संशाधन र सेवा प्रवाह 57
८.३ राजस्व तथा स्रोत परिचालन 59
८.४ तथ्याङ्क, योजना तथा विकास व्यवस्थापन 61
अनुसूची १: मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा सम्बन्धी कार्यदल 63
अनुसूची २: मध्यमकालीन खर्च संरचना र आगामी आर्थिक वर्षको बजेट सीमा निर्धारण र बजेट तर्जुमा सम्बन्धी मार्गदर्शन, २०८०/८१ 64
अनुसूची ३: आगामी तीन आर्थिक वर्षको विषय उपक्षेत्रगत कार्यक्रम तथा आयोजना विवरण र बजेट विनियोजन 70

तालिका सूची

तालिका २.११ : मध्यमकालीन समष्टिगत आर्थिक लक्ष्य 6
तालिका २.22: मध्यमकालीन समष्टिगत आर्थिक लक्ष्य (प्रचलित मूल्यमा) 6
तालिका २.३3 : त्रिवर्षीय बजेट विनियोजन र प्रक्षेपण (रकम रु. हजारमा) 8
तालिका २.४1 : रणनीतिक स्तम्भको आधारमा आगामी तीन वर्षको अनुमान र प्रक्षेपण (रु. हजारमा) 9
तालिका २.५1 : प्राथमिकताक्रमको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा) 9
तालिका २.६11 : दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा) 10
तालिका २.७ : लैंङ्गिक उत्तरदायी बजेटको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा) 10
तालिका २.८1 : जलवायु संकेतको बजेटको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा) 10
तालिका २.९1: आगामी तीन आ.व.को विषय उपक्षेत्रगत खर्चको बाँडफाटको प्रक्षेपण (रकम रु. हजारमा) 12

परिच्छेद एकः परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

मध्यमकालीन खर्च संरचना (Medium-Term Expenditure Framework-MTEF) सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनको महत्वपूर्ण औजार हो । यसले स्थानीय सरकारले अबलम्बन गरेका नीति तथा योजनाहरुले लिएका लक्ष्य र उद्देश्य हासिल गर्न मद्दत गर्दछ । मध्यमकालीन खर्च संरचनाले विनियोजन कुशलता, कार्यान्वयन दक्षता र वित्तीय सुशासन जस्ता विषयहरू सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापनका मुख्य अवयवहरूलाई आत्मसात गरेको हुन्छ । यसले सरकारले लिएको नीति, आवधिक योजना र वार्षिक नीति कार्यक्रम र बजेट बीच सामञ्जस्यता कायम गराउँछ । जसबाट उपलब्ध सिमित स्रोतको अधिकतम प्रतिफल हासिल हुने गरी बजेट तर्जुमा प्रक्रियालाई बढी यथार्थपरक र वस्तुनिष्ठ बनाउँछ । यसले आगामी दिनमा पर्ने दायित्वको पूर्वानुमान तथा स्रोतको सुनिश्चितता समेत गर्दछ ।

मध्यमकालीन खर्च संरचनाको प्रमुख उद्देश्य प्राथमिकताका आधारमा सार्वजनिक स्रोतको बाँडफाँट गरी खर्चको प्रभावकारिता बढाउनु हो । यसले त्रिवर्षीय चक्रीय योजनाका रुपमा आगामी तीन वर्षमा खर्च गरिने क्षेत्र, कार्यक्रम, आयोजना र क्रियाकलाप समावेश गरेको हुन्छ । यसका अतिरिक्त कार्यक्रम तथा आयोजनाको प्रति एकाई लागत, खर्च गरिने क्षेत्र, कार्यक्रम र आयोजनाहरूको प्राथमिकीकरण र खर्चका स्रोत समेत समाविष्ट गरिएको हुन्छ । उपलब्ध स्रोत साधनको प्रभावकारी विनियोजन र परिचालन, पारदर्शी र मितव्ययी खर्च प्रणाली, वित्तीय सुशासन जस्ता पक्षमा सुधार ल्याउन महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दछ ।

ऐतिहासिक रुपमा हेर्दा नेपालमा सर्वप्रथम दशौं राष्ट्रिय आवधिक योजनासँगै मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमाको अभ्यास शुरुवात भएको थियो । संघीय शासन व्यवस्थाको थालनीसँगै मध्यमकालीन खर्च संरचना नेपालमा कानूनी रुपमा सरकारको अनिवार्य दायित्वका रुपमा रहेको छ । अन्तर–सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ अनुसार सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहले सार्वजनिक आय–व्ययको विवरण प्रस्तुत गर्दा अनिवार्य रूपमा आगामी तीन वर्षमा हुने खर्चको प्रक्षेपण सहितको मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्नुपर्नु पर्ने प्राबधान रहेको छ । स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ (परिमार्जित) ले मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीको विधि, औजार, चरण तथा प्रकृयालाई स्पष्ट पारेको छ । यस गाउँपालिकाले मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीमा स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ (परिमार्जित) रहेको व्यवस्था एवम् सरोकारवालासँगको छलफलको निष्कर्शलाई मुख्य आधारका रूपमा लिइएको छ ।

१.२ मध्यमकालीन खर्च संरचनाको अवधारणा

मध्यमकालीन खर्च संरचनाले समष्टिगत वित्त खाका, नतिजा खाका र बजेट खाका गरी तीन वटा मुलभुत पक्षहरुलाई समावेश गरेको हुन्छ । पहिलो, मध्यमकालीन वित्त खाकालाई आवधिक योजना, विषय क्षेत्रगत रणनीतिक योजना तथा गुरुयोजनाको लक्ष्य उद्देश्यको आधारमा उत्पादन, रोजगारी, आय र लगानी लगायतका परिसूचक समावेश गरी तयार गरिन्छ । दोस्रो, मध्यमकालीन बजेट खाका स्थानीय तहलाई संघ तथा प्रदेशबाट प्राप्त हुने अनुदान, आन्तरिक आय, आन्तरिक ऋण तथा अन्य स्रोत समेत आकलन गरी कार्यक्रम तथा आयोजनागत रूपमा खर्चको अनुमान सहितको तयार गरिन्छ । तेस्रो, मध्यमकालीन नतिजा खाकालाई बजेटको कार्यान्वयनबाट आगामी तीन वर्षमा प्राप्त हुने प्रतिफलको अनुमान गरी तयार गरिन्छ ।

मध्यमकालीन खर्च संरचनाले चक्रीय रुपमा हरेक आर्थिक वर्षमा तीन आर्थिक वर्षको बजेटको आँकलन गर्दछ । यसमा पहिलो आर्थिक वर्षमा खर्च र स्रोतको अनुमान गरिएको हुन्छ भने त्यसपछिका दुई आर्थिक वर्षका लागि खर्च तथा स्रोतको प्रक्षेपण गरिन्छ । पहिलो वर्षको बजेट कार्यान्वयन भएपछि उपलब्धि समीक्षा गरी बाँकी दुई वर्षको प्रक्षेपित अनुमान परिमार्जन एवम् थप एकवर्षको बजेट प्रक्षेपण गरिएको हुन्छ । मध्यमकालीन खर्च संरचनाले खर्च तथा श्रोतको यथार्थपरक विश्लेषणबाट बजेट तर्जुमा प्रक्रियालाई वस्तुनिष्ठ बनाउन मद्दत गर्दछ ।

१.३ मध्यमकालीन खर्च संरचनाको उद्देश्य

मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीको मुख्य उद्देश्य विनियोजन कुशलता, कार्यान्वयन दक्षता र वित्तीय सुशासन कायम गर्नु रहेको छ । यसका विशिष्ठ उद्देश्यहरु देहाय बमोजिम रहेका छन् :

- वार्षिक बजेटलाई आवधिक योजनासँग जोडनु र स्रोत विनियोजनलाई उपलब्धीमूलक बनाउनु,
- प्राथमिकता प्राप्त आयोजना तथा कार्यक्रमको लागि स्रोतको सुनिश्चितता गर्नु,

- स्रोतको वास्तविक अनुमान गरी बजेट तर्जुमालाई ययार्थपरक बनाउनु,
- मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई दिगो विकासमैत्री बनाउनु,

१.४ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमाका आधारहरु

यस गाउँपालिकाको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्दा देहायमा उल्लिखित विषयलाई प्रमुख आधारको रुपमा लिइएको छ :

- नेपालको संविधान
- दिगो विकासका लक्ष्यको अवस्था र मार्गचित्र (२०१५–२०३०)
- अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४
- राष्ट्रिय दीर्घकालिन सोच, २१०० तथा पन्ध्रौं राष्ट्रिय योजना (२०७६/७७–२०८१/८२)
- सुदूरपश्चिम प्रदेशको पहिलो आवधिक योजना (२०७६/७७–२०८०/८१)
- नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारको नीति तथा कार्यक्रम (आ.व.२०७९/८०)
- स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ (परिमार्जित)
- स्थानीय तहको मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ (परिमार्जित)
- स्थानीय तहको बजेट तथा कार्यक्रममा दिगो विकास लक्ष्यको सांङ्केतीकरण स्रोत पुस्तिका, २०७९
- स्थानीय तहको दिगो विकास लक्ष्यमैत्री मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्न सहयोगी स्रोत पुस्तिका, २०७९
- बोगटान फुड्सिल गाउँपालिकाको आवधिक विकास योजना
- गाउँपालिकाका अन्य विषय क्षेत्रगत नीति र योजनाहरु
- वस्तुस्थिति विवरण/ स्थितिपत्र (प्रोफाईल)

१.५ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा विधि तथा प्रक्रिया

स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ तथा स्थानीय तहको मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ (परिमार्जित) को व्यवस्था बमोजिम देहाय अनुसारको मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जमा विधि तथा प्रक्रिया अवलम्वन गरिएको छ।

चरण १: प्राविधिक सहयोग परिचालन

गाउँपालिकाबाट मध्यमकालीन खर्च संरचना विज्ञको सहयोग परिचालन गरी तर्जुमा गरियो। यस क्रममा विज्ञको सहजीकरणमा गाउँ कार्यपालिका पदाधिकारीहरु तथा कर्मचारीलाई अभिमुखीकरण र कार्यदल गठन गरिएको थियो। मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा तयार गर्ने कार्यमा समेत विज्ञको सहयोग परिचालन गरिएको थियो।

चरण २: सन्दर्भ सामग्री संकलन तथा समीक्षा

मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीका लागि सान्दर्भिक सङ्घीय, प्रदेश एवम् स्थानीय तहका योजना, नीति, कानून, दिग्दर्शन र कार्यविधि सहितका दस्तावेजहरु संकलन एवम् अध्ययन गरियो। यसका माध्यमबाट मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीका सन्दर्भमा रहेका प्रावधान एवम् आवश्यक सूचना पहिचान तथा विश्लेषण गरियो। मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीका सन्दर्भमा अध्ययन एवम् समीक्षा गरिएका प्रमुख सन्दर्भ सामग्रीहरू देहायबमोजिम प्रस्तुत गरिएको छः

- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४
- अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४
- संघीय आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायीत्व ऐन, २०७६ तथा नियमावली, २०७७
- राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगका प्रतिवेदन तथा सिफारिशहरु

- नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारको वित्तीय हस्तान्तरण
- नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार एवम् गाउँपालिकाको राजस्व सम्बन्धी कानून र आर्थिक ऐनहरु
- स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८
- स्थानीय तहको मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ (परिमार्जित)
- स्थानीय सरकारको वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा हाते किताब, २०७७
- नेपाल सरकारको दीर्घकालीन सोच तथा पन्ध्रौं राष्ट्रिय योजना
- स्थानीय तहको बजेट तथा कार्यक्रममा दिगो विकास लक्ष्यको सांङ्केतीकरण स्रोत पुस्तिका, २०७९
- स्थानीय तहको दिगो विकास लक्ष्यमैत्री मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्न सहयोगी स्रोत पुस्तिका, २०७९
- सुदूरपश्चिम प्रदेशको प्रथम आवधिक योजना
- बोगटान फुड्सिल गाउँपालिकाको आवधिक विकास योजना
- गाउँपालिकाका विषय क्षेत्रगत रणनीतिक/गुरूयोजना तथा विगत आर्थिक वर्षहरूको नीति कार्यक्रम, प्रगति प्रतिवेदन आदि।

चरण ३: मध्यमकालीन खर्च संरचनाको ढाँचा, औजार र कार्ययोजना तर्जुमा

विज्ञको प्राविधिक सहयोग र सहजीकरणमा मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीको प्रकृया, ढाँचा, औजार र कार्ययोजना तयार गरियो। स्थानीय तहको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी दिग्दर्शनको व्यवस्था र स्थानीय विशिष्ठता एवम् आवश्यकता अनुकूल हुने गरी मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीको ढाँचा, विधि, औजार एवम् कार्ययोजना सम्बन्धमा छलफल गरी समान बुझाई कायम गरिएको थियो। यस छलफलमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, कार्यपालिका पदाधिकारी र शाखाका प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरूको सहभागिता रहेको थियो।

चरण ४: अभिमुखीकरण तथा प्रारम्भिक कार्यशालाको आयोजना

मध्यमकालीन खर्च संरचनाको अवधारण र तयारीका, ढाँचा, प्रक्रिया, औजार र संस्थागत व्यवस्थाको सम्बन्धमा सरोकारवाला माझ समान बुझाइ कायम गर्ने उद्देश्यले मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी अभिमुखीकरण तथा प्रारम्भिक कार्यशाला गोष्ठीको आयोजना गरिएको थियो। प्राविधिक सहयोग टोलीको सहजीकरणमा सम्पन्न सो कार्यशालामा गाउँ कार्यपालिकाका पदाधिकारी, विषयगत समितिका पदाधिकारी, विषयगत शाखाका प्रमुख तथा प्रतिनिधि एवम् अन्य सरोकारवालाहरुको सहभागिता रहेको थियो। कार्यशालामा मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीको अवधारणा, बिधि, औजार, संस्थागत व्यवस्था र कार्यसूचीलाई प्रस्तुति गरी यस सम्बन्धमा स्पष्टता तथा बुझाईमा एकरूपता कायम गरियो। सो कार्यशालाबाट मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा कार्यदल गठन र कार्य योजनाको स्वीकृति गरी जिम्मेवारी र भूमिका समेत स्पष्ट गरियो। कार्यदलको विवरण अनुसूची १ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

चरण ५ : विषयगत समिति तथा शाखासँग परामर्शको आयोजना

गाउँपालिकाको आयोजनामा दीर्घकालीन सोच, विषयगत रणनीतिक योजना र वार्षिक नीति, कार्यक्रम तथा आयोजनाको उपलब्धि समीक्षाका लागि विषयगत समिति तथा शाखासँग परामर्शको आयोजना गरिएको थियो। सो परामर्शमा कार्यक्रममा कार्यपालिका तथा विषयगत समितिका पदाधिकारी र विषयगत शाखा एवम् एकाइका प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरुको सहभागिता रहेको थियो। सो परामर्शबाट प्रमुख उपलब्धी, चालु, क्रमागत र बहुवर्षीय आयोजना तथा कार्यक्रम, सालवसाली कार्यक्रम, विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन तयार भएका आयोजना, सम्भाव्यता अध्ययन र लागत अनुमान तयार भएका कार्यक्रम तथा आयोजना पहिचान गरियो। यसै छलफलबाट स्रोत सुनिश्चतता गर्नुपर्ने कार्यक्रम तथा आयोजनाको सूची तयारी उपक्षेत्रगत रुपमा श्रोत आवश्यकता निर्धारण गरिएको थियो।

चरण ६: खर्च तथा स्रोतको अनुमान र त्रिवर्षीय प्रक्षेपण

विगत आर्थिक वर्षहरूको श्रोतको उपलब्धता एवम् भावि सम्भाव्यताका आधारमा आन्तरिक श्रोत, राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त श्रोत, अन्तर–सरकारी वित्तीय हस्तान्तरणबाट प्राप्त श्रोत लगायतका विभिन्न श्रोत समेतलाई बजेट वर्षको लागि अनुमान तथा आगामी दुई आर्थिक वर्षको प्रक्षेपण गरियो। त्यसैगरी, विगत आर्थिक वर्षहरूको खर्चको प्रवृति, चालु तथा बहुवर्षीय आयोजना र प्राथमिकता प्राप्त आयोजनाको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने श्रोतलाई मध्यनजर गरी खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण गरियो। विषय विज्ञको सहयोग

र सहजीकरणमा कार्यदलले आगामी तीन आर्थिक वर्षहरूको खर्च तथा स्रोत प्रक्षेपणका आधारमा तीन वर्षको बजेट सीमा निर्धारण तथा आगामी आर्थिक वर्षको कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा मार्गदर्शन तयार गरी स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समिति मार्फत कार्यपालिमा पेश गरियो । यस सम्बन्धमा कार्यपालिकामा छलफल तथा निर्णय गरी प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले सबै विषयगत शाखाहरू तथा वडा समितिमा आगामी आर्थिक वर्षको कार्यक्रम तथा बजेट तयारीका लागि उपलब्ध गराइयो ।

चरण ७ : विषय उपक्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा

विषय उपक्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीका लागि विषयगत शाखा/एकाईका कर्मचारी तथा विषयगत शाखासँग छलफल तथा परामर्श गरियो । छलफलबाट सबै उप–क्षेत्रका आगामी तीन वर्ष सञ्चालन गरिने आयोजना र कार्यक्रमको पहिचान, प्राथमिकता निर्धारण, लागत अनुमान यकिन र आगामी तीन आर्थिक वर्षको लागि स्रोत आवश्यकता निर्धारण गरियो । त्यसैगरी, विषयगत रूपमा प्राथमिकता निर्धारण, दिगो विकास लक्ष्य, लैंङ्गिक तथा जलवायु सङ्केतका आधारमा कार्यक्रम तथा आयोजनाको साङ्केतीकरण गरियो ।

चरण ८ : विषय क्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचनाको दस्तावेज तयारी

विषयगत समिति, विषयगत शाखा तथा एकाइसँगको परामर्श र उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शनका आधारमा तयार भएको विषय उपक्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदालाई एकीकृत गरी विषय क्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा तयार गरिएको थियो । विषयगत क्षेत्र मध्यमकालीन संरचनाको दस्तावेजलाई विषयगत समितिमा थप छलफल तथा प्रमाणीकरणका लागि पेश गरियो । यस कार्यमा परामर्शदाताको विज्ञ सहयोग परिचालन गरिएको थियो ।

चरण ९ : मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा तयारी

विषय क्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई एकीकृत गरी स्वीकृत ढाँचामा मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा दस्तावेज तयार गरियो । प्राविधिक सहयोग टोलीको सहयोगमा विषयगत समितिको छलफलको सुझाव तथा निष्कर्श र मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा कार्यदल एवम् बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिसँग राय परामर्शलाई आधारका रुपमा लिइ मस्यौदा दस्तावेज तयार गरिएको थियो । यस क्रममा मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा कार्यदलबाट आवश्यक सहयोग एवम् बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन अनुकूल भए नभएको रूजु गरिएको थियो । मध्यमकालीन खर्च संरचनाको दस्तावेजमा समष्टिगत मध्यमकालीन वित्त खाका, मध्यमकालीन नतिजा खाका र मध्यमकालीन बजेट खाकाको साथै विषय क्षेत्रगत रुपमा योजना र कार्यक्रम/आयोजनाको सारांश समावेश गरिएको छ ।

चरण १० : मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा प्रस्तुति तथा छलफल कार्यशाला

मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा दस्तावेज माथी सुझाव तथा पृष्ठपोषण हासिल गर्ने उद्देश्यले मध्यमकालीन खर्च संरचना सुझाव संकलन कार्यशाला गोष्ठीको आयोजना गरियो । उक्त गोष्ठीमा कार्यपालिका एवम् विषयगत समितिका पदाधिकारीहरू, विषयगत शाखाका प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरु र स्थानीय विकासका सरोकारवालाहरूको सहभागिता रहेको थियो । उक्त कार्यक्रममा मस्यौदा दस्तावेजलाई प्रस्तुत गरी कार्यक्रम तथा आयोजना, प्राथमिकता, स्रोत बाँडफाँट, स्रोत विनियोजन तथा साङ्केतीकरण र मध्यमकालीन खर्च संरचनाको समग्र मस्यौदा दस्तावेजमाथी सुझाब र पृष्ठपोषण हासिल गरिएको थियो ।

चरण ११ : मध्यमकालीन खर्च संरचनाको परिमार्जित मस्यौदा तयारी

मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा दस्तावेजमा प्राप्त सुझाव तथा पृष्ठपोषणका आधारमा परिमार्जन गरी अन्तिम दस्तावेजका रुपमा तयार गरियो । यस क्रममा विषयगत शाखाहरूबाट आवश्यक सूचना तथा विवरण संकलन गरिएको थियो । यसरी तयार भएको मस्यौदालाई विज्ञद्वारा अन्तिम रुप प्रदान गरी बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिमा पेश गरिएको छ ।

चरण १२ : मध्यमकालीन खर्च संरचनाको स्वीकृति

बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिबाट पेश भएको मध्यमकालीन खर्च संरचना दस्तावेज कार्यपालिकाको बैठकमा छलफल गरी स्वीकृत गरिनेछ । साथै उक्त मध्यमकालीन खर्च संरचना दस्तावेज आगामी सभाबाट अनुमोदन गराउने निर्णय समेत कार्यपालिकाबाट गर्नुपर्नेछ।

परिच्छेद २ : मध्यमकालीन खर्च संरचना

२.१ पृष्ठभूमि

गाउँपालिकाको समग्र विकास, समृद्धि र आर्थिक–सामाजिक रुपमान्तरणको आकांक्षालाई मुर्तरुप दिनका लागि सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी गराउनु आवश्यक हुन्छ। मध्यमकालीन खर्च संरचना सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापनको महत्वपूर्ण औजार हो। मध्यमकालीन खर्च संरचनाले विनियोजन कुशलता, कार्यान्वयन दक्षता तथा वित्तीय अनुशासन कायम गर्न मद्दत पुर्याउँछ। यसका अतिरिक्त प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रमा साधन र स्रोतको विनियोजन गरी सरकारले लिएको लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न उपयुक्त परिवेश तयार गर्दछ। र विषयगत नीतिले लिएको लक्ष्य हासिल गर्न प्राथमिकताका क्षेत्रमा साधन स्रोतको विनियोजनको सुनिश्चितता र सो अनुरुप वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा कार्यमा सहयोग गर्न मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्नु जरुरी हुन्छ।

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ र आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७६ तथा सो सम्बन्धी नियमावली लगायतका सङ्घीय कानूनहरूले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरी कार्यान्वयन गर्न अनिवार्य गरेको छ। यस सन्दर्भमा कार्यपालिका, विषयगत समिति, कार्यदल, विषयगत शाखा र वडा समितिका पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरुको सहभागितामा यस गाउँपालिकाको विगत वर्षहरूको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम र उपलब्ध सूचनालाई आधार मानी आगामी तीन वर्षको खर्चको प्रक्षेपणसहित पहिलो पटक यो मध्यमकालीन खर्च संरचना (२०८१/८२–२०८३/८४) तयार गरिएको छ।

२.२ चुनौती तथा अवसर

जलवायु परिवर्तनको प्रभाव न्यून गर्नु, यातायात सुविधामा विश्वसनीय तथा सहज पहुँच कायम गर्नु, जनशक्ति पलायन कम गर्नु, विश्वव्यापी आर्थिक सिथिलताको प्रभाव कम गर्नु विश्वव्यापी तापमान वृद्धिको असर कम गर्नु, सुख्खा, खडेरी तथा पहिरोको जोखिम कम गर्नु, वातावरणीय स्वच्छता कायम गर्नु, विपद् जोखिम न्यूनीकरण गर्नु र विकासमा अन्तरसरकार तथा गैसससँगको साझेदारीमा वृद्धि गर्नु मुख्य चुनौतीका रुपमा रहेका छन्।

सडक यातायातका माध्यमबाट प्रदेश राजधानीसँग अन्तर–आवद्धता विस्तार हुनु, कोभिड १९ को महामारी कम भई आर्थिक गतिबिधिहरूमा वृद्धि हुँदै जानु, राष्ट्रिय फुल बोगटान फुड्सिलको प्रयाप्त उपलब्धता तथा सोहि पहिचानबाट स्थानीय सरकारको नामाकरण हुनु, सुन्तलाको सुपरजोनको रुपमा व्यवसायीक उत्पादन तथा वजारीकरण बढ्दै जानु, पर्यटकीय क्षेत्रमा लगानी विस्तार हुँदै जानु, गाउँपालिका क्षेत्रको विकासमा सङ्घीय तथा प्रदेश सरकार, गैसस तथा निजी क्षेत्रबाट लगानी विस्तार हुँदै जानु, सांस्कृतिक तथा प्राकृतिक सम्पदा क्षेत्रका रुपमा राष्ट्रिय अन्तर्राष्ट्रिय चासो बढदै जानु यस क्षेत्रका प्रमुख अवसरका रुपमा रहेका छन्।

२.३ सोच, उद्देश्य तथा रणनीति

गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच तथा विकासको मार्गचित्रको रूपमा तयार भइ कार्यान्वयनमा रहेको गाउँपालिकाको चालु तथा विगतका नीति योजना तथा कार्यक्रमलाई प्रस्तुत मध्यमकालीन खर्च संरचनाको आधारको रुपमा लिइएको छ। त्यसबाहेक पन्ध्रौ राष्ट्रिय योजना, सुदूरपश्चिम प्रदेश सरकारको प्रथम आवधिक योजना समेतका आधारमा यस मध्यमकालीन खर्च संरचनाको समष्टिगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति देहाय बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ।

२.३.१ दीर्घकालीन सोच

नेपाल सरकारले लिएको "समृद्ध नेपालः सुखी नेपाली" र सुदूरपश्चिम प्रदेश सरकारले लिएको "आत्मनिर्भरता उन्मुख समृद्ध सुदूरपश्चिम" दीर्घकालीन सोचसँग तादम्यता कायम हुने गरी तयार गरिएको गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच देहायअनुसार रहेको छः

"आधुनिक, व्यवसायिक एवम् उन्नत कृषि-पशुपालन– सुखी, समृद्ध एवम् समतामूलक बोगटान"

२.३.२ लक्ष्य

गाउँपालिकाको स्रोत साधनहरूको अधिकतम् परिचालन गरी कृषि-पशुपालनको विकास मार्फत् समृद्ध पालिकाको निर्माणको आधार तयार गर्ने।

२.३.३ उद्देश्य

१. कृषि तथा पशुपालन क्षेत्रमा उच्चतम लगानी परिचालन गरी गुणस्तरीय उत्पादन र उत्पादकत्वमा बृद्धि गर्नु।
२. गुणस्तरीय शिक्षा, स्वास्थ्य तथा खानेपानी जस्ता आधारभूत सेवाको सर्वसुलभ पहुँचको सुनिश्चितता गर्नु।

३. प्राथमिकताका आधारमा स्थानीय आवश्यकता पहिचान गरी पूर्वाधार विकासलाई पूर्णता दिनु।
४. वातावरण/जैविक विविधताको संरक्षण गर्दै विपद् व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तनका असरहरू न्यूनीकरण गर्नु।
५. सामाजिक न्याय तथा सुशासन स्थापित गरी समृद्धि हासिल गर्नु।

२.३.४ समष्टीगत रणनीति

१. प्रतिस्पर्धात्मक लाभका क्षेत्रमा लगानी बढाउने।
२. विकासका अवसरहरूमा समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्ने।
३. शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी जस्ता आधारभूत सेवाहरूको गुणस्तर र पहुँच अभिवृद्धि गर्दै मौलिक हकको प्रत्याभूति गर्ने।
४. गुणस्तरीय पूर्वाधारहरूमा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्ने।
५. वातावरणीय सन्तुलन एवम् जल, जमिन, जङ्गल, जैविक विविधता आदि प्राकृतिक स्रोत र सम्पदाको संरक्षण तथा विकास गर्ने।
६. सुशासन सम्बन्धी नीतिगत, कानुन एवम् संस्थागत व्यवस्था गरी प्रभावकारी कार्न्वयन गर्ने।
७. अन्तर सरकार, सहकारी, निजी क्षेत्र, समुदाय र नागरिक समाजको समन्वय, साझेदारी र सहकार्यमा अभिवृद्धि गर्ने।

२.४ मध्यमकालीन आर्थिक खाका

"समृद्ध नेपाल र सुखी नेपाली" को राष्ट्रिय सोच तथा संकल्प, सुदूरपश्चिम प्रदेश सरकारले लिएको "आत्मनिर्भरता उन्मुख समृद्ध सुदूरपश्चिम" को सोच र गाउँपालिकाको "आधुनिक, व्यवसायिक एवम् उन्नत कृषि-पशुपालन– सुखी, समृद्ध एवम् समतामूलक बोगटान" को सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य अनुरुप आगामी तीन आर्थिक वर्षको समष्टिगत आर्थिक खाका तयार गरिएको छ। मध्यमकालीन खर्च संरचनाको प्रमुख लक्ष्य तथा नतिजा सूचक निर्धारण गरिएको छ।

आर्थिक खाका तर्जमा गर्दा सार्वजनिक वित्तको कुशल, समन्वयात्मक, नतिजामूलक व्यवस्थापन, निजी तथा सहकारी क्षेत्रको लगानी, उत्पादन, रोजगारीमा प्रोत्साहन सहित सबल स्थानीय अर्थतन्त्र निर्माणमा जोड दिइएको छ। यस अवधिमा कोभिड-१९ विश्वव्यापी महामारी तथा आर्थिक मन्दीको कारण राजस्व तथा स्थानीय अर्थतन्त्रमा पर्ने असर र सोको पुनरुत्थानको आवश्यकता मध्यनजर गर्दै आगामी आ.व. २०८१/८२ को स्थानीय अर्थतन्त्र अवस्था अनुमान गरी सो बमोजिम लक्ष्य निर्धारण गरिएको छ। सो अनुसार उत्पादन, रोजगारी र आय लगायतका आर्थिक सूचकहरूको लक्ष्य निर्धारण गरिएको छ। दोस्रो तथा तेस्रो वर्षको लक्ष्य विगतको प्रवृत्ति र को अधारमा लक्ष्य निर्धारण गरिएको छ। सो अनुसार आगामी ३ वर्षको समष्टिगत आर्थिक लक्ष्य तालिका नं. २.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.११ : मध्यमकालीन समष्टिगत आर्थिक लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक लक्ष्य	एकाई	२०७९/८० सम्मको लक्ष्य	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धी	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
१	कुल बार्षिक उत्पादन	रु. लाखमा	३७५२	३७८८	३९७८	४१७७	४३८६
१.१	कृषि क्षेत्र	रु. लाखमा	२९९०	२९८८	३१३८	३२९५	३४५९
१.२	गैर कृषि (उद्योग र सेवा) क्षेत्र	रु. लाखमा	७६२	८००	८४०	८८२	९२६
२	औषत पारिवारिक वार्षिक आय	रु. लाखमा	१।२५	१।२६	१।३३	१।३९	१।४६
३	उद्योग, ब्यापार र व्यवसाय	संख्या	२५४	२६७	२८०	२९४	३०९
४	औपचारिक क्षेत्रमा रोजगारी श्रृजना	संख्या	२२५०	२२९५	२३४१	२३८८	२४३५
५	आधारभूत खाद्य सुरक्षाको स्थितिमा रहेका परिवार	प्रतिशत	८५	८७	८८	९०	९२

स्रोत : बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका

२.५ मध्यमकालीन नतिजा खाका

नेपाल सरकारको पन्ध्रौ योजना, सुदूरपश्चिम प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजना तथा को दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न सहयोग पुग्ने गरी आगामी तीन आर्थिक वर्षको समष्टिगत नतिजा खाका निर्धारण गरिएको छ। सो खाका विगत आर्थिक वर्षहरुको उपलब्धि र आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को अनुमानित उपलब्धिको आधारमा आ.व. २०८१/८२ को लक्ष्य निर्धारण गरिएको छ। नतिजा खाकाको दोश्रो र तेश्रो वर्षको लक्ष्य, विद्यमान अवस्था र विगत वर्षहरुको उपलब्धिको आधारमा निर्धारण गरिएको छ। मध्यमकालीन समष्टिगत नतिजा खाका तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.22: मध्यमकालीन समष्टिगत आर्थिक लक्ष्य (प्रचलित मूल्यमा)

क्रस	सूचक लक्ष्य	एकाई	२०७९/८० सम्मको वास्तविक लक्ष्य	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धी	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
१	प्रति व्यक्ति खाद्यान्न उत्पादन	के.जी.	६०	६५	७०	८०	१००
२	१२ है महिना सिंचाई हुने क्षेत्र	हेक्टर	३०	४०	४५	५०	७०
३	व्यावसायिक पशुपालनमा संलग्न कृषक	संख्या	१५०	१५०	१७३	१९८	२२८
४	पर्यटकीय संख्यामा वद्धि	प्रतिशत	५	५	६	६	७
५	उद्योग व्यवसाय क्षेत्रमा रोजगार व्यक्ति	जना	१५०	१५०	१६५	१८२	२००
६	वित्तीय साक्षरता कार्यक्रमबाट लाभान्वित जनसंख्या	संख्या	४५०	५००	६००	७५०	१०००
७	विभिन्न रोजगार कार्यक्रमबाट सिर्जित रोजगारी	जना	१७४	१७४	२००	२३०	२५०
८	स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुती गराउने गर्भवती महिला	प्रतिशत	८६	८६	९०	९५	१००
९	प्रारम्भिक वाल विकास केन्द्रको भर्ना दर	प्रतिशत	७५	७५	७७	७८	८०
१०	पुस्तकालय भएका विद्यालय	प्रतिशत	७०	७०	७१	७३	७४
१२	युवा तथा खेलकुद	0	०	०	०	०	०
१३	क्लब तथा सञ्जालमा आवद्ध युवा	जना	२५०	२५०	३१३	३९१	४८८
१४	भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि र मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका आवास घर	प्रतिशत	२५	२४	२८	३२	३७
१५	पक्की सडक	कि.मि.	०	०	१	३	५
१६	विद्युतमा पहुँच भएका जनसङ्ख्याको अनुपात	प्रतिशत	८०	८०	८४	८८	९३
१७	सुचारू जडिबुटी संकलन तथा प्रशोधन केन्द	संख्या	१	१	१	१	१
१८	पार्क तथा उद्यान	संख्या	०	२	२	२	२
२०	विसर्जन हुने फोहोरमैलामा कुहिने फाहोरको अंश	प्रतिशत	७०	७०	७०	७०	७०
२१	स्वीकृत नीति, कानून र कार्यविधि तथा मापदण्ड	संख्या	३७	४१	४४	४७	५०
२२	बार्षिक आन्तरिक आय रकम	रु.लाख	१८	३१	५१	६२	७५
२३	कुल बार्षिक बजेट	रु.लाख	४०४८	४४२०	४३९२	४७४५	५१२९

स्रोतः गाउँपालिकाको दस्तावेज र विषयगत विवरण

२.६ मध्यमकालीन बजेट खाका

त्रिवर्षीय बजेट खाका तर्जुमा गर्दा गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र प्राथमिकता सहित विगतका वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम, दिगो विकास लक्ष्यको मार्गचित्र, क्रमागत तथा विस्तृत अध्ययन भएका आयोजना तथा कार्यक्रम, स्थानीय तुलनात्मक लाभका क्षेत्र तथा प्राथमिकता, विनियोजन कुशलता, अनुमान योग्यता र वित्तीय सुशासनलाई मुख्य अधार लिइएको छ। गाउँपालिकामा पहिलो पटक तयार भएको यस मध्यमकालीन खर्च संरचनामा वित्तीय सङ्घीयताको कार्यान्वयन, पर्यटकीय सेवा तथा सुविधा, स्थानीय उत्पादन, रोजगारी, तीव्र आर्थिक सामाजिक र सन्तुलित विकासका लागि सो अनुरूपका विकास कार्यक्रम तथा आयोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा जोड दिइएको छ। माथि उल्लिखित समष्टिगत नतिजा खाका तथा विषय क्षेत्रगत रुपमा प्राप्त हुने नतिजाका आधारमा खर्च तथा स्रोतको अनुमान गरिएको छ। यसका साथै कोभिड १९ लगायतका महामारी, विश्वव्यापी आर्थिक मन्दीबाट पर्ने प्रभाव र जलवायुजन्य विपद् पश्चातको सामाजिक आर्थिक पुनरुत्थानलाई प्राथमिकता दिइएको छ। महामारी, आर्थिक संकट र विपद्ले सिर्जना गरेका विकासका अवसरको उपयोग गर्ने कार्यक्रम, आयोजना तथा क्रियाकलापहरूलाई प्राथमिकता दिइएको छ।

गाउँ गौरवका आयोजना, चालु तथा क्रमागत आयोजना, विस्तृत अध्ययन भइ तयारी अवस्थामा रहेका, स्रोत सुनिश्चितता भएका, तुलनात्मक लाभका आयोजना तथा कार्यक्रमका लागि आवश्यक रकम सुनिश्चित हुनेगरी बजेट सीमा र सोको आधारमा विषयगत बजेट खाका तर्जुमा गरिएको छ। क्रमागत कार्यक्रम, आयोजना कार्यान्वयनको अवस्था र खर्च गर्न सक्ने क्षमता तथा स्रोतको आवश्यकता एवम् उपलब्धतालाई मध्यनजर गरिएको छ। मध्यमकालीन स्रोत अनुमान गर्दा आन्तरिक आय तथा राजस्व परिचालनको विगत प्रवृत्ति, कोभिड १९ महामारी, अन्य विपद तथा आर्थिक संकटबाट स्रोत परिचालनमा परेको चाप र आगामी वर्षहरुमा पर्न सक्ने असर तथा प्रभाव, स्रोतको आवश्यकता लगायतका पक्षहरुलाई ध्यान दिइएको छ। त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान र स्रोतको बाँडफाँट सहितको विषगत शाखा, एकाईलाई प्रदान गरिएको बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन अनुसूची २ मा प्रस्तुत छ।

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को राजस्व तथा विनियोजन र असार मसान्त सम्मको उपलब्धीका आधारमा खर्च संरचनाको पहिलो वर्षको आय तथा ब्यय अनुमान गरिएको छ। दोस्रो र तेस्रो वर्षको प्रक्षेपण गर्दा गाउँपालिकाको नीति कार्यक्रमले लिएको लक्ष्य, नीति तथा

कार्यक्रम र सो अनुसार संचालन हुने कार्यक्रम, आयोजना तथा क्रियाकलापले हासिल गर्ने नतिजालाई प्रमुख आधार मानिएको छ। प्रक्षेपणका क्रममा गाउँपालिकाको प्राथमिकताका क्षेत्र तथा रणनीतिक महत्वका आयोजना तथा कार्यक्रमलाई पर्याप्त स्रोतको व्यवस्था गरिएको छ। आन्तरिक श्रोत, राजस्व बाँडफाँट तथा उपलब्ध हुने स्रोत र आवश्यकता समेतका आधारमा अन्य कार्यक्रम तथा साधारण प्रशासनका लागि खर्च अनुमान गरिएको छ। नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारबाट राजस्व बाँडफाँट स्वरूप प्राप्त हुने रकम, रोयल्टी र आन्तरिक श्रोत समेतका आधारमा गाउँपालिकालाई प्राप्त हुने राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ। नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारबाट हस्तान्तरण हुने वित्तीय समानीकरण, सशर्त अनुदान, समपुरक र विशेष अनुदान रकम गत विगतको आयका आधारमा अनुमान गरिएको छ।

आन्तरिक आयको तथ्याङ्क विश्लेषणका लागि गाउँपालिकाको विगतको राजश्व वृद्धिको दरलाई आधारको रुपमा लिइएको छ। त्यस्तै गाउँपालिकाको राजश्व परामर्श समितिको प्रतिवेदन तथा SuTRA मा प्रविष्ट सूचनालाई आधार मानी आन्तरिक आयको विवरण विश्लेषण गरी स्रोत अनुमान तथा प्रक्षेपण गरिएको छ। उल्लेखित आधारलाई विश्लेषण गर्दा आगामी तीन वर्षको अवधिमा गाउँपालिकाको कुल बजेट रु. १ अर्ब ४३ करोड ६३ लाख ५४ हजार हुने प्रक्षेपण गरिएको छ। यस सम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका २.३३ : त्रिवर्षीय बजेट विनियोजन र प्रक्षेपण (रकम रु. हजारमा)

क्र स	विवरण	२०७८/७९ को यथार्थ	२०७९/८० को यथार्थ	२०८०/८१ को अनुमानित	अनुमान तथा प्रक्षेपण			३ बर्षको प्रक्षेपण जम्मा
					२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	
१	**खर्च अनुमान**	३७६२२०	३८८५२७	३८८५२७	४३९२००	४७४५११	५१२९१९	१४२६६३०
	चालु खर्च	२४२८४२	२७४४३४	२७४४३४	२८५४८०	३०८४३२	३३३३९७	९२७३०९
	पूंजीगत खर्च	१३३३७८	११४०९३	११४०९३	१५३७२०	१६६०७९	१७९५२२	४९९३२०
	वित्तिय व्यवस्था	०	०	०	०	०	०	०
२	**आय अनुमान**	४०७२९४	४०४८८१	४४२०४६	४३९२००	४७४५११	५१२९१९	१४२६६३०
२।१	**आन्तरिक आय**	२४१९	१८७१	३१००	५१००	६२२२	७५९१	१८९१३
२।२	**राजस्व बाँडफाँट बाट प्राप्त रकम**	७५७८१	७९२६२	९५५४३	१०१३८८	१११५८७	१२२८१२	३३५७८७
	क. नेपाल सरकार	७३५५५	७७१९२	९२६९५	९८४००	१०८२४०	११९०६४	३२५७०४
	ख. प्रदेश सरकार	२२२६	२०७०	२८४८	२९८८	३३४७	३७४८	१००८३
२।३	**रोयल्टी बाँडफाँट**	०	०	०	०	०	०	०
	क. वन रोयल्टी	०	०	०	०	०	०	०
	ख. खानी रोयल्टी	०	०	०	०	०	०	०
	ग. विद्युत् रोयल्टी	०	०	०	०	०	०	०
	घ. पर्वतारोहण रोयल्टी	०	०	०	०	०	०	०
	ङ. पानी तथा अन्य रोयल्टी	०	०	०	०	०	०	०
२।४	**नेपाल सरकार वित्तीय हस्तान्तरण**	२८६०४१	२८५५९१	३१५९००	३०४०९५	३२५४४४	३४८३५१	९७७८९०
	क. वित्तीय समानीकरण अनुदान	८४१००	८२१४०	७९८००	७८८००	८२७४०	८६८७७	२४८४१७
	ख. सशर्त अनुदान	१९९०४२	२०२२४२	२१८६००	२०४७९५	२२११७९	२३८८७३	६६४८४६
	ग. समपूरक अनुदान	२८९९	०	११५००	११०००	११५५०	१२१२८	३४६७८
	घ. विशेष अनुदान	०	१२०९	६०००	९५००	९९७५	१०४७४	२९९४९
२।५	**प्रदेश सरकार वित्तीय हस्तान्तरण**	१९४४५	७०८३	१११५१	२६४१७	२९०५९	३१९६५	८७४४०
	क. वित्तीय समानीकरण अनुदान	५७०१	५९९१	६३०१	६६८७	७३५६	८०९१	२२१३४
	ख. सशर्त अनुदान	८७७३	०	४८५०	७४३०	८१७३	८९९०	२४५९३
	ग. समपूरक अनुदान	०	१०९२	०	५३००	५८३०	६४१३	१७५४३
	घ. विशेष अनुदान	४९७१	०	०	७०००	७७००	८४७०	२३१७०
२।६	**अन्य अनुदान**	०	०	०	०	०	०	०

क्र स	विवरण	२०७८/७९ को यथार्थ	२०७९/८० को यथार्थ	२०८०/८१ को अनुमानित	अनुमान तथा प्रक्षेपण			३ बर्षको प्रक्षेपण जम्मा
					२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	
२।७	अन्तर स्थानीय तह साझेदारी रकम	०	०	०	०	०	०	०
२।८	जनसहभागिता	०	०	०	०	०	०	०
२।९	आन्तरिक ऋण	०	०	०	०	०	०	०
२।१०	मौज्दात रकम	२३६०८	३१०७४	१६३५२	२२००	२२००	२२००	६६००
	बचत (–) न्यून (+)	(३१०७४	(१६३५४	(५३५१९	०	०	०	०

२.७ बजेट विनियोजन र प्रक्षेपणको बाँडफाँट

आगामी तीन वर्षको बजेट अनुमान र प्रक्षेपणको विभिन्न आधारमा गरिएको तुलनात्मक विवरण देहायबमोजिम रहेको छः

क. रणनीतिक स्तम्भको आधारमा तीन आर्थिक बर्षको अनुमान तथा प्रक्षेपण

यस गाउँपालिकाको आवधिक योजनामा तर्जुमा नभएकोले रणनीतिक स्तम्भको आधारमा आगामी तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण समावेश गरिएको छैन। तर जानकारीका लागि नमुना तालिका नं. २.४ मा प्रस्तुत गरिएको छः

तालिका २.४4 : रणनीतिक स्तम्भको आधारमा आगामी तीन वर्षको अनुमान र प्रक्षेपण (रु. हजारमा)

रणनीतिक स्तम्भ	कार्यक्रम संख्या	२०८१/८२ को अनुमान		२०८२/८३ को प्रक्षेपण		२०८३/८४ को प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
प्रतिस्पर्धात्मक लाभका क्षेत्र	6	26132	6%	28233	6%	30519	6%
समतामूलक पहुँच सुनिश्चित	4	10058	2%	10866	2%	11746	2%
शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी	9	206204	47%	222783	47%	240815	47%
गुणस्तरीय पूर्वाधार	8	63025	14%	68092	14%	73604	14%
वातावरणीय सन्तुलन	5	4392	1%	4745	1%	5129	1%
सुशासन सम्बन्धी नीतिगत, कानुन	4	125831	29%	135947	29%	146951	29%
समन्वय, साझेदारी र सहकार्य	4	3558	1%	3844	1%	4155	1%
कुल जम्मा	**40**	**439200**	**100%**	**474511**	**100%**	**512919**	**100%**

ख. प्राथमिकताक्रमको आधारमा तीन आर्थिक बर्षको अनुमान तथा प्रक्षेपण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको प्राथमिकताक्रम बमोजिम तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.५ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.५5 : प्राथमिकताक्रमको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा)

प्राथमिकताक्रम	आयोजना/ कार्यक्रम संख्या	२०८१/८२ को अनुमान		२०८२/८३ को प्रक्षेपण		२०८३/८४ को प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
प्राथमिकता पहिलो (P1)	17	74157	17%	80257	17%	85849	17%
प्राथमिकता दोश्रो (P2)	23	365043	83%	394253	83%	427070	83%
जम्मा	**40**	**439200**	**100%**	**474511**	**100%**	**512919**	**100%**

ग. दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा तीन आर्थिक बर्षको अनुमान तथा प्रक्षेपण

दिगो विकास लक्ष्य बमोजिम आगामी तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.६ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.६61 : दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा)

दिगो विकास लक्ष्य	आयोजना कार्यक्रम संख्या	२०८१/८२ को अनुमान		२०८२/८३ को प्रक्षेपण		२०८३/८४ को प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
गरिबीको अन्त्य	4	6230	1%	6851	1%	7027	1%
शून्य भोकमरी	5	21960	5%	23726	5%	25646	5%
स्वस्थ जीवन	2	23717	5%	25624	5%	27698	5%
गुणस्तरीय शिक्षा	4	175680	40%	189804	40%	205167	40%
लैङ्गिक समानता	2	4612	1%	4982	1%	5386	1%
स्वच्छ पानी र सरसफाइ	1	5710	1%	6169	1%	6668	1%
आधुनिक ऊर्जामा पहुँच	2	4831	1%	5220	1%	5642	1%
समावेशी आर्थिक वृद्धि,मर्यादित काम	4	7544	2%	7970	2%	8842	2%
उद्योग नविन खोज र पूर्वाधार	3	31842	7%	34402	7%	37187	7%
असमानता न्यूनीकरण	1	500	0%	600	0%	800	0%
दिगो शहर र बस्ती	3	26352	6%	28471	6%	30775	6%
दिगो उपभोग र उत्पादन	2	176	0%	190	0%	205	0%
जलवायु परिवर्तन अनुकुलन	2	3953	1%	4271	1%	4616	1%
सामुद्रिक स्रोतको उपयोग	0	0	0%	0	0%	0	0%
भूसतह स्रोतको उपयोग	1	264	0%	285	0%	308	0%
शान्ति, न्याय र सबल संस्था	2	124513	28%	134524	28%	145412	28%
दिगो विकासको लागि साझेदारी	2	1318	0%	1424	0%	1539	0%
कुल जम्मा	**40**	**439200**	**100%**	**474511**	**100%**	**512919**	**100%**

घ. लैंङ्गिक संकेतको आधारमा तीन आर्थिक बर्षको अनुमान तथा प्रक्षेपण

लैंङ्गिक संकेत बमोजिम तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.७ मा प्रस्तुत छ।

तालिका २.७7 : लैंङ्गिक उत्तरदायी बजेटको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा)

लैङ्गिक सङ्केत	आयोजना संख्या	२०८१/८२ को अनुमान		२०८२/८३ को प्रक्षेपण		२०८३/८४ को प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
निर्दिष्ट	2	4612	1%	4982	1%	5386	1%
सहयोगी	17	185099	42%	200042	42%	215703	42%
तटस्थ	21	249489	57%	269487	57%	291830	57%
कुल जम्मा	**40**	**439200**	**100%**	**474511**	**100%**	**512919**	**100%**

ङ. जलवायु संकेतको आधारमा तीन आर्थिक बर्षको अनुमान तथा प्रक्षेपण

जलवायु संकेत बमोजिम तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.८ मा प्रस्तुत छ।

तालिका २.८8 : जलवायु संकेतको बजेटको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा)

जलवायू सङ्केत	आयोजना संख्या	२०८१/८२ को अनुमान		२०८२/८३ को प्रक्षेपण		२०८३/८४ को प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
अत्यन्त सान्दर्भिक	5	4392	1%	4745	1%	5129	1%
सान्दर्भिक	9	34940	8%	37588	8%	40469	8%
तटस्थ	26	399868	91%	432177	91%	467321	91%
कुल जम्मा	**40**	**439200**	**100%**	**474511**	**100%**	**512919**	**100%**

२.८ विषय उपक्षेत्रगत बाँडफाँट

विषय उपक्षेत्रगत रुपमा आगामी तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.९ मा प्रस्तुत गरिएको छ। विषय उपक्षेत्रगत आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट, खर्च तथा स्रोतको अनुमान, कार्यक्रम तथा आयोजनागत बजेट, प्राथमिकीकरण र सांकेतीकरण सम्बन्धी विवरण अनुसूची ३ समावेश गरिएको छ।

तालिका २.९1: आगामी तीन आ.व.को विषय उपक्षेत्रगत खर्चको बाँडफाटको प्रक्षेपण (रकम रु. हजारमा)

क्र. सं.		आ.व. २०८१/८२ को विनियोजन			आ.व. २०८२/८३ को प्रक्षेपण			आ.व. २०८३/८४ को प्रक्षेपण		
		कुल	चालु	पूजिगत	कुल	चालु	पूजिगत	कुल	चालु	पूजिगत
१	कृषि, खाद्य सुरक्षा र सिंचाइ	१८६६६	१२१३३	६५३३	२०१६७	१३१०८	७०५८	२१७९९	१४१६९	७६३०
२	पशुंक्षी सेवा	३२९४	२६३५	६५९	३५५९	२८४७	७१२	३८४७	३०७८	७६९
३	पर्यटन तथा संस्कृति	२८५५	१९९८	८५६	३०८४	२१५९	९२५	३३३४	२३३४	१०००
४	उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय	४१७२	१२५२	२९२१	४५०८	१३५२	३१५५	४८७३	१४६२	३४११
५	भूमि व्यवस्था, बैंक, वित्त सहकारी	७०३	५६२	१४१	७५९	६०७	१५२	८२१	६५७	१६४
६	श्रम, रोजगारी गरिवी निवारण	५४४६	२७२३	२७२३	५८८४	२९४२	२९४२	६३६०	३१८०	३१८०
७	स्वास्थ्य तथा पोषण	२३७१७	२३७२	२१३४५	२५६२४	२५६२	२३०६१	२७६९८	२७७०	२४९२८
८	शिक्षा, विज्ञान, कला, साहित्य	१७५६८०	१४९३२८	२६३५२	१८९८०४	१६१३३४	२८४७१	२०५१६७	१७४३९२	३०७७५
९	खानेपानी, सरसरफाई स्वच्छता	५७१०	११४२	४५६८	६१६९	१२३४	४९३५	६६६८	१३३४	५३३४
१०	महिला, बालबालिका लक्षित वर्ग	४६१२	३९२०	६९२	४९८२	४२३५	७४७	५३८६	४५७८	८०८
११	युवा तथा खेलकुद	१०९८	५४९	५४९	११८६	५९३	५९३	१२८२	६४१	६४१
१२	आवास, भवन शहरी विकास	२६३५२	१३१८	२५०३४	२८४७१	१४२४	२७०४७	३०७७५	१५३९	२९२३६
१३	सडक, पुल तथा यातायात	३०७४४	९२२	२९८२२	३३२१६	९९६	३२२१९	३५९०४	१०७७	३४८२७
१४	जलस्रोत, विद्युत स्वच्छ उर्जा	४८३१	२४२	४५९०	५२२०	२६१	४९५९	५६४२	२८२	५३६०
१५	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	१०९८	१६५	९३३	११८६	१७८	१००८	१२८२	१९२	१०९०
१६	वन, हरियाली, भूसंरक्षण	२६४	२६	२३७	२८५	२८	२५६	३०८	३१	२७७
१७	वातावरण फोहोरमैला व्यवस्था	१७६	८८	८८	१९०	९५	९५	२०५	१०३	१०३
१८	विपद र जलवायु परिवर्तन	३९५३	१५८१	२३७२	४२७१	१७०८	२५६२	४६१६	१८४७	२७७०
१९	स्थानीय नीति, कानून, न्याय सुशास	१५३७	१४६०	७७	१६६१	१५७८	८३	१७९५	१७०५	९०
२०	संगठन, मानव संशाधन र सेवा	१२२९७६	११०६७८	१२२९८	१३२८६३	११९५७७	१३२८६	१४३६१७	१२९२५६	१४३६२
२१	राजस्व तथा स्रोत परिचालन	२२०	१९८	२२	२३७	२१४	२४	२५६	२३१	२६
२२	तथ्याङ्क, योजना व्यवस्थापन	१०९८	९३३	१६५	११८६	१००८	१७८	१२८२	१०९०	१९२
	जम्मा	४३९२००	२९६२२५	१४२९७५	४७४५११	३२००४१	१५४४७०	५१२९१९	३४५९४६	१६६९७३

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को विनियोजन र पछिल्लो दुई वर्षको प्रक्षेपण विषय उपक्षेत्रगत नतिजा, विषय उपक्षेत्रगत कार्यक्रम तथा आयोजनाको विवरण, अपेक्षित उपलब्धि र विषय उपक्षेत्रगत अनुमानित बजेट परिच्छेद ४ देखि परिच्छेद ८ सम्म प्रस्तुत गरिएको छ।

परिच्छेद ३: आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को विकास कार्यक्रम तथा बजेट

समष्टिगत आर्थिक खाका, नतिजा खाका र बजेट खाका साथै यस गाउँपालिकामा आगामी आर्थिक वर्ष सञ्चालन हुने विकास कार्यक्रम तथा आयोजनालाई मध्यमकालीन खर्च संरचनाको अभिन्न अंगको रूपमा वार्षिक विकास कार्यक्रम समावेश गरिएको छ। यसले मध्यमकालीन खर्च संरचना थप प्रभावकारी हुने अपेक्षा गरिएको छ।

३.१ आर्थिक वर्ष २०८१/८२ विकास कार्यक्रम बजेटको बाँडफाँट

आर्थिक वर्ष २०८१/८२ मा सञ्चालन हुने विकास कार्यक्रम तथा आयोजनाको बजेट बाँडफाँट देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छः

क) खर्चका आधारमा विकास कार्यक्रमको विनियोजित बजेट

आर्थिक वर्ष २०८१/८२ लागि प्रस्तावित बजेटको चालु खर्च, पूँजीगत खर्च र वित्तीय व्यवस्थाको विनियोजित बजेट विवरण तालिका ३.१ मा उल्लेख गरिएको छ । विकास कार्यक्रमको विषय क्षेत्रगत विवरण रणनीतिक स्तम्भ , दिगो विकास लक्ष्य लैङ्गिक संकेत, जलवायु संकेतका आधारमा विस्तृत विवरण अनुसूचीमा प्रस्तुत गरिएको छ।

क्र.सं.	खर्च	बजेट (रू. हजारमा)	
		रकम	प्रतिशत
१.	चालु	285480	65%
२.	पूँजीगत	153720	35%
३.	वित्तिय व्यवस्था	0	0%
	जम्मा	**439200**	100%

ख) रणनीतिक स्तम्भका आधारमा विकास कार्यक्रमको विनियोजित बजेट

प्रथम को आधारमा विनियोजित बजेटको विवरण देहायअनुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

रणनीतिक स्तम्भ	कार्यक्रम संख्या	२०८१/८२ को अनुमान	
		रकम	प्रतिशत
प्रतिस्पर्धात्मक लाभका क्षेत्रमा लगानी	6	26132	6%
समतामूलक पहुँच सुनिश्चित	4	10058	2%
शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी	9	206204	47%
गुणस्तरीय पूर्वाधार	8	63025	14%
वातावरणीय सन्तुलन	5	4392	1%
सुशासन सम्बन्धी नीतिगत, कानुन	4	125831	29%
समन्वय, साझेदारी र सहकार्य	4	3558	1%
कुल जम्मा	**40**	**439200**	**100%**

ग) प्राथमिकताको आधारमा विकास कार्यक्रमको विनियोजित बजेट

प्राथमिकताको आधारमा गरिएको विनियोजित बजेत तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छः

प्राथमिकताक्रम	आयोजना/ कार्यक्रम संख्या	२०८१/८२ को अनुमान	
		रकम	प्रतिशत
प्राथमिकता पहिलो (P1)	17	74157	17%
प्राथमिकता दोश्रो (P2)	23	365043	83%
जम्मा	**40**	**439200**	**100%**

घ) दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा विकास कार्यक्रमको विनियोजित बजेट

दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा गरिएको विनियोजित बजेट देहायअनुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छः

संकेत नं	दिगो विकास लक्ष्य	आयोजना कार्यक्रम संख्या	२०८१/८२ को अनुमान	
			रकम	प्रतिशत
SDG-1	गरिबीको अन्त्य	4	6230	1%
SDG-2	शून्य भोकमरी	5	21960	5%
SDG-3	स्वस्थ जीवन	2	23717	5%
SDG-4	गुणस्तरीय शिक्षा	4	175680	40%
SDG-5	लैङ्गिक समानता	2	4612	1%
SDG-6	स्वच्छ पानी र सरसफाइ	1	5710	1%
SDG-7	आधुनिक ऊर्जामा पहुँच	2	4831	1%
SDG-8	समावेशी आर्थिक वृद्धि,मर्यादित काम	4	7544	2%
SDG-9	उद्योग नविन खोज र पूर्वाधार	3	31842	7%
SDG-10	असमानता न्यूनीकरण	1	500	0%
SDG-11	दिगो शहर र बस्ती	3	26352	6%
SDG-12	दिगो उपभोग र उत्पादन	2	176	0%
SDG-13	जलवायु परिवर्तन अनुकुलन	2	3953	1%
SDG-14	सामुद्रिक स्रोतको उपयोग	0	0	0%
SDG-15	भूसतह स्रोतको उपयोग	1	264	0%
SDG-16	शान्ति, न्याय र सबल संस्था	2	124513	28%
SDG-17	दिगो विकासको लागि साझेदारी	2	1318	0%
	कुल जम्मा	**40**	**439200**	**100%**

ङ) लैङ्गिक संकेतको आधारमा विकास कार्यक्रमको विनियोजित बजेट

लैङ्गिक संकेतको आधारमा गरिएको विनियोजित बजेट देहायअनुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छः

लैङ्गिक सङ्केत	आयोजना संख्या	२०८१/८२ को अनुमान	
		रकम	प्रतिशत
निर्दिष्ट	2	4612	1%
सहयोगी	17	185099	42%
तटस्थ	21	249489	57%
कुल जम्मा	**40**	**439200**	**100%**

च) जलवायु संकेतको आधारमा विकास कार्यक्रमको विनियोजित बजेट

जलवायु संकेतको आधारमा गरिएको विनियोजित बजेट देहायअनुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छः

जलवायू सङ्केत	आयोजना संख्या	२०८१/८२ को अनुमान	
		रकम	प्रतिशत
अत्यन्त सान्दर्भिक	5	4392	1%
सान्दर्भिक	9	34940	8%
तटस्थ	26	399868	91%
कुल जम्मा	**40**	**439200**	**100%**

परिच्छेद ४ : आर्थिक क्षेत्र

कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, सिंचाई, पशुपंक्षी विकास, उद्योग तथा व्यापार, पर्यटन तथा संस्कृति, भूमि व्यवस्था तथा सहकारी, श्रम रोजगारी तथा गरिबी निवारण जस्ता उपक्षेत्रहरु यस परिच्छेदमा समेटिएको छ । यस परिच्छेदमा आर्थिक क्षेत्र अन्तर्गतका हरेक उपक्षेत्रको पृष्ठभूमि, समस्या तथा चुनौती, लक्ष्य, रणनीति, नतिजा खाका, त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान, आयोजना तथा कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण, अनुमान तथा जोखिम पक्षहरु समावेश गरिएका छन् ।

४.१ कृषि, खाद्य सुरक्षा तथा सिंचाई

४.१.१ पृष्ठभूमि

बोगटान फुड्सिल गाउँपालिकाका नागरिकहरूको जीविकोपार्जनको मुख्य स्रोतको रूपमा कृषि व्यवसाय रहेको छ । अझैसम्म पनि परम्परागत पद्धतिमा आधारित यहाँको कृषि प्रणाली निर्वाहमुखी मात्र बनेको छ भने भर्खर मात्र व्यावसयिक खेती तर्फ प्रयासहरू शुरु हुन थालेका छन् । कृषि तर्फ तरकारी तथा अमिलो जातका फलफुल खेती नै यहाँको मुख्य आम्दानीको स्रोतको रुपमा रहेको छ भने पशुपंक्षीपालन तर्फ मह, घ्यु तथा मासुजन्य उत्पादन मुख्य आम्दानीको स्रोतको रुपमा रहेको छ । कृषिको यान्त्रिकरण तथा उन्नत जातका बिउको प्रयोगको थालनी भएसँगै यस पालिकाको कृषि विकासमा सुधार हुने अपेक्षा गर्न सकिन्छ ।

४.१.२ समस्या तथा चूनौति

प्राय: जसो कृषि भूमि पाखो वा भिरालो रहनु, जलवायु परिवर्तनका अतिबृष्टि, अनाबृष्टि, बेमौसमी वर्षा, खडेरी तथा असिना लगायतका असरका कारण अपेक्षित उत्पादन हुन नसक्नु यस पालिकाको कृषि विकासका मुख्य समस्याहरू हुन् । त्यसैगरी परम्परागत कृषि प्रणाली यथावत रहनु, उत्पादित वस्तुको बजार व्यवस्थापन गर्न नसक्नु, व्यवसायिक खेतीको विकास पर्याप्त नहुनु, कृषि तथा पशुपालनमा प्रविधिको प्रयोग न्युन हुनु, उत्पादन र पर्याप्त बजारीकरणको अभावले गर्दा कृषि कार्यमा रुची कमी हुँदै जानु, युवा जनशक्ति वैदेशिक रोजगारीमा आकर्षित हुनु, कृषिजन्य जमिन पूर्वाधार तथा बस्ती विकासकालागि प्रयोग हुनु, उन्नत जातका विउ, नस्लको पहुँचको अभाव पनि कृषि तथा पशुपालन विकासका समस्याका रुपमा रहेका छन् ।

४.१.३ सोच

"व्यवसायिक कृषि तथा पशुपालनमा सुधार – बोगटान फुड्सिल समृद्धिको आधार"

४.१.४ उद्देश्य

१. कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व बृद्धि गरी गाउँपालिकालाई कृषि उपजमा आत्मनिर्भर गर्नु।
२. निर्वाहमुखी कृषि प्रणालीलाई दिगो र व्यवसायिक प्रणालीमा रुपान्तरण गर्नु ।
३. कृषि क्षेत्रको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता बृद्धि गरी गाउँपालिकाको अर्थतन्त्रमा टेवा पुऱ्याउनु।
४. पशुपन्छी पालनलाई प्रविधियुक्त र व्यवसायिक बनाई पशुपन्छी जन्य पदार्थको आयात घटाउदै निर्यात प्रवर्द्धन गर्नु ।
५. गाउँपालिकालाई कुपोषण मुक्त बनाउनु ।

४.१.५ रणनीति

१. कृषि क्षेत्रको उत्पादकत्व बृद्धि र आधुनिकीकरण गर्ने ।
२. तुलनात्मक लाभ हुन सक्ने स्थानीय बालीनाली र आधारभूत खाद्यवस्तुको उपभोगमा आत्मनिर्भरता हासिल गर्ने ।
३. नयाँ बालीको परीक्षण, विकास र विस्तार गर्ने
४. जलवायु परिवर्तन र प्रकोपबाट पर्ने नकारात्मक असर न्यूनीकरण गर्दै वातावरणमैत्री कृषि प्रविधिको विकास र विस्तार गर्ने ।
५. कृषकलाई पशुपन्छी पालन तथा पशुपन्छीजन्य व्यवसायमा प्रेरित गरी आत्मनिर्भर हुने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
६. गाउँपालिका बासीलाई पोषणयुक्त खानेकुरा खान पाउने सुनिश्चितता गर्ने ।

१. **४.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य**

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
प्रति व्यक्ति खाद्यान्न उत्पादन	के.जी.	60	65	70	80	100

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
साना किसान औसत वार्षिक आय	रु. हजार	130	135	140	145	150
कृषि व्यवसायमा संलग्न समूह र सहकारी	संख्या	20	30	35	40	45
कुल कृषि भूमि मध्ये खेति गरिएको भूमि	प्रतिशत	80	80	82	85	90
खाद्यान्न बालीको औसत उत्पादकत्व प्रति हेक्टर	मे.टन	2	2	3	4	5
व्यावसायिक उत्पादनमा संलग्न कृषक	संख्या	750	800	1000	1200	1500
कुल तरकारी उत्पादन	मे.टन	1000	1000	1100	1210	1331
कुल खाद्यान्न उत्पादन	मे.टन	1200	1200	1320	1452	1597
मह उत्पादन	मे.टन	0	0	0	0	0
च्याउ उत्पादन	मे.टन	0	0	0	0	0
१२ है महिना सिंचाई हुने क्षेत्र	हेक्टर	30	40	45	50	70
दर्ता तथा कृषि फर्म	संख्या	15	20	25	30	35
सूचीकृत कृषक	संख्या	0	0	150	200	300

स्रोतः कृषि शाखा

४.१.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	18666	12133	6533	0	0	15496	3170	0
२०८२/८३	20167	13108	7058	0	0	16680	3487	0
२०८३/८४	21799	14169	7630	0	0	17963	3836	0

४.१.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरू र समाप्ति)	लागत अनुमान (रू. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	कृषि प्रसार तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	कृषि सम्बन्धी सूचना, प्राविधिक सहयोग तथा प्रविधि हस्तान्तरण र प्रवर्द्धन गर्नु	सालबसाली	13500	वार्षिक ३० वटा उत्पादन, प्रशोधन तथा बजारीकरण सम्बन्धी कृषि उद्यम तथा व्यवसाय नयाँ स्थापना वा स्तरोन्नति वा सुचारू हुने
२	सित भण्डार निर्माण आयोजना	कृषि उत्पादन भण्डारण तथा मूल्य श्रृंखलामा योगदान पुर्‍याउनु	सालबसाली	9000	बार्षिक ३० ट्रक कृषि उत्पादनको सुरक्षित भण्डारण भएको हुनेछ।
३	वैकल्पिक तथा साना सिंचाइ विकास तथा विस्तार कार्यक्रम	सिंचाइ सुविधा विस्तार गर्नु	सालबसाली	38132	वार्षिक १०० हेक्टर क्षेत्रफलमा १२ महिनासिंचाइ सुविधा उपलब्ध हुने

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहाय बमोजिम रहेका छन् :

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम/आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
१	कृषि प्रसार तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	६० जनालाइ व्यावसायिक कृषकको रूपमा विकास गरिएको तथा ४५ वटा कृषिमा आधारित व्यवसाय स्थापना तथा स्तरोन्नति भएको	४५ वटा उत्पादन, प्रशोधन तथा बजारीकरण सम्बन्धी कृषि उद्यम तथा व्यवसाय नयाँ स्थापना वा स्तरोन्नति वा सुचारू हुने	

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम/ आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
२	सित भण्डार निर्माण आयोजना	बाली उत्पादन लागत घटाउने कृषि यन्त्रउपकरण र मसला बाली प्रबर्द्धन सहयोग तथा बाली संरक्षण सहयोग कार्यक्रम प्राप्त गरेका ।	उत्पादन लागत घट्ने, उच्च मुल्य बाली बस्तुको उत्पादन बृद्धि हुने र बाली नालीको रोग किराको प्रकोप नियन्त्रण हुने र उत्पादन बृद्धि हुने	आधुनिक कृषि यन्त्र उपकरण वितरण, उच्च मुल्य बाली बस्तु प्रबर्द्धन ,जैविक तथा प्राङ्गारिक विषादीको प्रयोग तथा वितरण ।
३	वैकल्पिक तथा साना सिंचाइ विकास तथा विस्तार कार्यक्रम	२९४८ हेक्टर क्षेत्रफलमा सिंचाइ सुविधा उपलब्ध भएको	थप ३०० हेक्टर क्षेत्रफलमा १२ महिना सिंचाइ सुविधा उपलब्ध हुने	कुलो निर्माण तथा मर्मत, सिंचाइ पोखरी निर्माण मर्मत, पम्सेट/मोटर/पाइप, इनार, वोरिङ जडान,

४.१.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

गाउँपालिकामा रहेका व्यावसायिक तथा अन्य कृषकहरुको संख्या वृद्धि भई कृषि उत्पादन बढ्ने र कृषि उत्पादन प्रशोधन, विविधिकरण र बजारीकरण प्रणाली सुदृढ हुनेछ । कृषि उत्पादनमा उन्नत प्रविधि, मल, गुणस्तरीय बीउ, सिंचाइ सुविधा र संरक्षित कृषि प्रणाली, मुल्य श्रृंङ्खला र बजार अन्तरसम्बन्ध विकास गर्न नसकेमा अपेक्षित नतिजा हासिल नहुने जोखिम रहन्छ । यसैगरी कृषिजन्य उत्पादनमा जलवायु परिवर्तन नकारात्मक असर तथा नयाँ प्रकोपहरुको समेत जोखिम रहको छ ।

४.२ पशुपंक्षी सेवा

४.२.१ पृष्ठभूमि

यस बोगटान फुड्सिल गाउँपालिकामा पशुपालनको प्रचुर सम्भावना रहेको छ । बोगटान फुड्सिलको आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा कृषि पशुपालन तथा अन्य घरेलु व्यावसायको अग्रणी भुमिका रहेको छ ।

कृषि तथा पशुपालन व्यावसाय नै आर्थिक विकासको मुल आधार हो । यस गाउँपालिकामा कृषि तथा पशुपन्छी व्यासायमा अधिकांस मानिसहरु आवद्ध रहेका छन । पढेलेखेका र सामान्य लेखपढ गर्न सक्ने व्यक्तिले पनि सहज रुपमा कृषि तथा पशुपन्छी व्यावसायलाई सहज रुपमा अङ्गाल्न सक्ने भएकोले यस व्यावसायलाई व्यवस्थित गर्न आवश्यक रहेको छ ।

४.२.२ समस्या तथा चुनौती

पशुपंक्षीपालन व्यावसायीकरण तथा विविधकरण हुन नसक्नु, जलवायु परिवर्तन, युवाहरु विहिर देश जानु,उन्नत जातको स्रोत केन्द्र नहुनु, दाना र औषधी ढुवानी लागत बढी हुनु, कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व कमी हुनु, वन्यजन्तुबाट पशपंक्षीको हानी नोक्सानी हुनु मुख्य समस्याका रुपमा रहेका छन् । रोग तथा परजीविको प्रकोप बढ्दै जानु, तथ्याङ्कको आधार तयार तथा अद्यावधिक नहुनु, जनशक्तीको कमी हुनु, घाँस तथा दानाको उत्पादन र उपलब्धता कमी हुनु, प्रविधि र प्राविधिक सहयोगमा कमी हुनु प्रमुख चुनौतीका रुपमा रहेका छन् ।

४.२.३ सोच

"व्यवसायिक कृषि तथा पशुपालनमा सुधार – बोगटान फुड्सिल समृद्धिको आधार"

४.१.४ उद्देश्य

१. कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व बृद्धि गरी गाउँपालिकालाई कृषि उपजमा आत्मनिर्भर गर्नु।
२. निर्वाहमुखी कृषि प्रणालीलाई दिगो र व्यवसायिक प्रणालीमा रुपान्तरण गर्नु ।
३. कृषि क्षेत्रको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता बृद्धि गरी गाउँपालिकाको अर्थतन्त्रमा टेवा पुऱ्याउनु।
४. पशुपन्छी पालनलाई प्रविधियुक्त र व्यवसायिक बनाई पशुपन्छी जन्य पदार्थको आयात घटाउदै निर्यात प्रवर्द्धन गर्नु ।
५. गाउँपालिकालाई कुपोषण मुक्त बनाउनु ।

४.१.५ रणनीति

१. कृषि क्षेत्रको उत्पादकत्व बृद्धि र आधुनिकीकरण गर्ने ।
२. तुलनात्मक लाभ हुन सक्ने स्थानीय बालीनाली र आधारभूत खाद्यवस्तुको उपभोगमा आत्मनिर्भरता हासिल गर्ने ।
३. नयाँ बालीको परीक्षण, विकास र विस्तार गर्ने
४. जलवायु परिवर्तन र प्रकोपबाट पर्ने नकारात्मक असर न्यूनीकरण गर्दै वातावरणमैत्री कृषि प्रविधिको विकास र विस्तार गर्ने ।
५. कृषकलाई पशुपन्छी पालन तथा पशुपन्छीजन्य व्यवसायमा प्रेरित गरी आत्मनिर्भर हुने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
६. गाउँपालिका बासीलाई पोषणयुक्त खानेकुरा खान पाउने सुनिश्चितता गर्ने ।

४.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
व्यावसायिक पशुपालनमा संलग्न कृषक घरपरिवार	संख्या	150	150	173	198	228
व्यावसायिक फर्मको संख्या	संख्या	15	20	23	26	30
वार्षिक दुधको उत्पादन	मे.ट.	20	20	23	26	30
वार्षिक मासु उत्पादन	मे.ट.	100	150	173	198	228
सुधारिएको मासु पसल/कोल्डस्टोर	संख्या	20	20	23	26	30
घाँस रोपण गरिएको क्षेत्रफल	रोपनी	50	50	58	66	76
व्यावसायिक माछापालन पोखरी, रेसवे र ब्लक	संख्या	20	20	23	26	30

४.२.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	3318	2654	664	0	0	1977	1341	0
२०८२/८३	3583	2867	717	0	0	2108	1475	0
२०८३/८४	3872	3097	774	0	0	2249	1622	0

४.२.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
४	पशुपंक्षीजन्य उत्पादन तथा बजारीकरण कार्यक्रम	पशुपंक्षीजन्य उत्पादनको प्रशोधन, विविधिकरण र बजार प्रवर्द्धन गर्नु	सालबसाली	7500	वार्षिक १० वटा दुध, मासु, अण्डाको संकलन, प्रशोधन, वध, चिस्यान तथा विक्री केन्द्र स्थापना तथा व्यवस्थित रूपमा सञ्चालन हुने
५	पशुपंक्षी स्वास्थ्य सेवा, प्रसार र अन्य सालबसाली कार्यक्रम	पशुपन्छी उपचार सेवा, प्राविधिक ज्ञान, प्रविधि विकास र विस्तार गर्नु	सालबसाली	3273	वार्षिक ५००० जना कृषकले सहज रूपमा पशुपंक्षी उपचार सेवा, पशु प्रसार सेवा तथा टेवा प्राप्त गरेका हुने

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८०/८१ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन् :

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
४	पशुपंक्षीजन्य उत्पादन तथा बजारीकरण कार्यक्रम	५० वटा दुध, मासु, अण्डाको संकलन, प्रशोधन, वध, चिस्यान तथा विक्री केन्द्र	१५ वटा दुध, मासु, अण्डाको संकलन, प्रशोधन, वध, चिस्यान तथा विक्री केन्द्र स्थापना	मासु तथा दुग्धजन्य पदार्थ संकलन, प्रशोधन केन्द्र सञ्चालन, ढुवानी, औजार तथा उपकरण, प्रविधि हस्तान्तरण, संरचना निर्माण, मर्मत तथा सुधार

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
		स्थापना तथा व्यवस्थित रूपमा सञ्चालनमा रहेका	तथा व्यवस्थित रूपमा सञ्चालन हुने	
५	पशुपंक्षी स्वास्थ्य सेवा, प्रसार र अन्य सालबसाली कार्यक्रम	वार्षिक ८०० जना कृषकले पशुपंक्षी उपचार सेवा, पशु प्रसार सेवा तथा टेवा प्राप्त गरेका	वार्षिक ३००० जना कृषकले सहज रूपमा पशुपंक्षी उपचार सेवा, पशु प्रसार सेवा तथा टेवा प्राप्त गरेका हुने	पशुपक्षीको रोग तथा परजीवि नियन्त्रण, पशुपंछी उपचार, बन्ध्याकरण तथा प्रयोगाशाला सेवा, पशुपंक्षी स्वास्थ्य शिविर, कृषक तालिम, प्रर्दशन तथा प्रोत्साहन कार्यक्रम, कार्यालयमा पशु सेवा यन्त्र व्यवस्थापन, पशु शेवा करार प्राविधिक तलव भत्ता, पशुपंक्षी स्वास्थ्य सेवा तथा प्रसार, योजना, तथ्याङ्क संकलन तथा कार्यविधि निर्माण, सामुदायिक पशु व्यवस्थापन, क्षमता विकास तथा तालिम, पशु पोषण

४.२.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

गाउँपालिकाको समन्वयमा संघ र प्रदेश कार्यालयबाट पशुपंक्षीपालन क्षेत्रमा पूर्वाधार, प्रविधि हस्तान्तरण, सीप तथा क्षमता विकासमा सहयोग उपलब्ध हुनेछ। पशुपंक्षीपालन व्यवसाय, पशुपंक्षीजन्य उत्पादन प्रशोधन तथा बजारीकरणमा सरकारी, निजी क्षेत्र र गैससको लगानी परिचालन हुनेछ र बेरोजगार युवाहरुलाई कृषिमा आधारित व्यवसायमा आकर्षिक हुनेछन्। पशुपंक्षीपालन, व्यवसायिक उत्पादन, प्रशोधनमा पर्याप्त लगानी तथा पशुपंक्षी प्रसार तथा उपचार सेवा उपलब्ध हुन नसकेमा अपेक्षित नतिजा हासिल नहुने जोखिम रहन्छ।

४.३ उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय

४.३.१ पृष्ठभूमि

उद्योग तथा वाणिज्य अर्थतन्त्रको महत्त्वपूर्ण आधार हो। नेपालको संविधानले तुलनात्मक लाभको क्षेत्रको पहिचान गरी उद्योग विकास र विस्तार गर्ने, स्वदेशी लगानीलाई प्रोत्साहन गर्ने, वैदेशिक पुँजी आकर्षित गर्ने, औद्योगिक पूर्वाधार विकास गर्ने, स्थानीय श्रम र सीपको उपयोग गर्ने, व्यापारिक स्वच्छता र अनुशासन कायम राख्दै उपभोक्ता हित संरक्षण गर्ने आदि नीति लिएको छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले गाउँपालिकालाई लघु, घरेलु र साना उद्योगको दर्ता, नवीकरण, खारेजी, नियमन, प्रवर्द्धन र व्यवस्थापन एवम् उद्यमशीलता विकास र प्रवर्द्धनको अधिकार दिएको छ। साथै स्थानीय सेवाको व्यवस्थापन, स्थानीय बजार व्यवस्थापन आदि कुराहरू गाउँपालिकाको कार्यक्षेत्रमा पर्दछन्।

वर्तमान अवस्थामा यस गाउँपालिकामा राष्ट्रिय स्तरका ठूला उद्योग एवम् कारखानाहरू नभए पनि स्थानीय स्तरमा पाइने कच्चा पदार्थहरू र जडीबुटीमा आधारित उद्योग विकासको प्रचुर सम्भावना रहेको छ। साना तथा मझौला उद्योगकालागि आवश्यक कच्चा पदार्थ सहज रूपमा नै उपलब्ध हुन सक्ने देखिन्छ। घरेलु स्तरमा उत्पादित उत्पादनहरूको बजारीकरणकोलागि गाउँपालिकाको सहजीकरण र समन्वयकारी भूमिका भने अति महत्त्वपूर्ण हुने गर्दछ। यस गाउँपालिकामा कुटानी पिसानी मिलहरू, सिलाइ एवम् बुनाइ उद्योग, होटल एवम् लजहरू, फर्निचर उद्योग आदि विधिवत रूपमा घरेलु तथा साना उद्योग विकास समितिमा दर्ता भएर सञ्चालनमा रहेका छन्।

४.४.२ समस्या तथा चुनौती

उद्योगहरू सञ्चालन गर्न पर्याप्त सीपयुक्त जनशक्ति र पुँजीको अभाव, उद्योगकोलागि आधारभूत सेवाहरू जस्तो यातायात, बिजुली पर्याप्त सुविधा नहुनु, विश्वव्यापीकरणका कारण स्थानीय उत्पादनले प्रतिस्पर्धा गर्न नसक्नु, गाउँपालिकामा आफ्नै वाणिज्य तथा व्यापार सम्बन्धी स्पष्ट नीति, नियम, कानुन तथा संगठनात्मक संरचना नहुनु, प्रतिस्पर्धात्मक क्षमतामा सुदृढीकरण हुन नसक्नु आदि यस गाउँपालिकामा उद्योग तथा वाणिज्य विकासमा विद्यमान समस्याहरू हुन् पूर्वाधार निर्माण गरी साना औद्योगिक वातावरण सृजना गर्नु, उद्यमशिलता विकास गर्नु, औद्योगिक जनशक्ति उत्पादन गर्नु, कृषि, पशु विकास र जडीवुट्टीको व्यावसायिक उत्पादन गर्नु, औद्योगिक ग्रामको निर्माण गर्नु, सडक, विद्युत आदि भौतिक पूर्वाधारको पहुँच वृद्धि गर्नु, बाह्य लगानी वातावरणको निर्माण गर्नु, प्रतिस्पर्धात्मक

क्षमताको पहिचान र विकास गर्नु, युवा जनशक्तिलाई उद्यमशिलता तर्फ आकर्षित गराउनु, व्यापार व्यवसायको आकार सानो हुनु प्रमुख चुनौतीका रुपमा रहेका छन्।

४.४.३ सोच

"स्थानीय स्रोत साधनमा आधारित उद्योगबाट रोजगारी प्रवर्द्धन तथा अर्थतन्त्रमा टेवा"

४.४.४ उद्देश्य

१. गाउँपालिकाभित्र उद्यमशीलताको प्रोत्साहन गर्दै लघु, घरेलु, साना तथा मझौला उद्योगको स्थापनाबाट रोजगारीका अवसर सिर्जना गर्नु।
२. स्थानीय स्रोत, कच्चा पदार्थ, सीप र साधनको अधिकतम परिचालन गर्नु।
३. उत्पादित वस्तुहरूको बिक्री वितरणकालागि बजार व्यवस्थापन गर्नु।
४. वाणिज्य क्षेत्रलाई स्थानीय अर्थतन्त्रको महत्त्वपूर्ण अङ्गको रूपमा विकास गर्नु।
५. गाउँपालिका भित्रको आपूर्ति प्रणालीलाई प्रभावकारी एवम् दिगो बनाउनु।

४.४.५ रणनीति

१. गाउँपालिकामा स्थापना तथा सञ्चालन हुने उद्योगहरूलाई आवश्यक पर्ने पूर्वाधार व्यवस्था गर्न नीति निर्माण र कार्यान्वयनमा जोड दिने।
२. स्थानीय स्रोत एवम् सीपको उपयोग भौगोलिक स्थितिको अध्ययन गरी लघु, घरेलु, साना, तथा मझौला उद्योगको स्थापना र सञ्चालनलाई प्रभावकारी बनाउने।
३. स्थानीय स्रोतमा आधारित कच्चा पदार्थको प्रशोधन गर्न तथा उद्योग सञ्चालन गर्न सहजीकरण एवम् प्रोत्साहन गर्ने।
४. स्थानीय उत्पादनलाई गुणस्तरीयता सुनिश्चित गर्दै औद्योगिक वस्तुको बजारीकरण गर्ने।
५. तुलनात्मक लाभका वस्तु तथा सेवाहरूको पहिचान गरी निर्यातयोग्य हुने वस्तु तथा सेवाको उत्पादकत्वमा बृद्धि गर्न आवश्यक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने।
६. अत्यावस्यक सामाग्रीहरूको सहज आपूर्तिको सुनिश्चितता गर्ने।

४.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
उद्योग व्यवसाय क्षेत्रमा रोजगार व्यक्ति	जना	150	150	165	182	200
सूचारू उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय	संख्या	4	5	6	6	7
दर्ता/सूचीकृत भएका उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय	संख्या	100	130	143	157	173
व्यावसायिक प्राविधिक सीपयुक्त दक्ष व्यक्ति	संख्या	30	35	39	42	47
व्यवसाय करबाट संकलित राजस्व	रू.हजारमा	85	90	99	109	120
उत्पादन र बजारीकरण सहकारी संस्था	संख्या	6	8	9	10	11
उद्यम सृजना र विकास सम्बन्धी तालिम लिने उद्यमी	संख्या	5	5	6	6	7
उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय क्षेत्रको वार्षिक कारोवार	रू.लाखमा	2115	2221	2332	2448	2571

४.३.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	2876	2013	863	0	0	1535	1341	0
२०८२/८३	3105	2174	932	0	0	1630	1475	0
२०८३/८४	3355	2349	1007	0	0	1733	1622	0

४.३.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
६	उद्योग, व्यापार, व्यवसाय तथा तथा बजार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	सेवा, उत्पादन र रोजगारी वद्धि गर्नु	सालबसाली	5000	वार्षिक ३५०० वटा उद्यम व्यापार तथा व्यवसाय दर्ता, नविकरण र स्तरोन्नति हुने
७	गरीबि निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रम (मेड्पा)	लघु उद्यमको सिर्जना र विकास द्वारा न्यून आय भएका तथा विपन्न वर्गको गरिबी घटाउनु	सालबसाली	4336	वार्षिक ७० वटा लघु उद्यम तथा व्यवसाय सिर्जना र स्तरोन्नति हुने

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन्।

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
६	उद्योग, व्यापार, व्यवसाय तथा तथा बजार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१०० वटा दर्ता तथा नविकरण भइ सञ्चालनमा रहेका	२५० वटा उद्यम व्यापार तथा व्यवसाय दर्ता, नविकरण र स्तरोन्नति हुने	दर्ता, नविकरण तथा नियमन, बजार अनुगमन, उद्यम तथा सीप (फाइबर झोला, सिलाइकटाइ मेशिन मर्मत, ह्याण्डिक्राफ्ट, विकास तालिम), उपभोक्ता सचेतना प्रचार प्रसार, वैठक, अध्ययन तथा अनुगमन
७	गरीबि निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रम (मेड्पा)	वार्षिक ५० वटा लघु उद्यम तथा व्यवसाय सिर्जना र स्तरोन्नति हुने	वार्षिक १०० वटा लघु उद्यम तथा व्यवसाय सिर्जना र स्तरोन्नति हुने	सामाजिक परिचालन, संभाव्यता अध्ययन, व्यवसाय छनौट, उद्यमशीलता तथा सीप विकास तालिम, वित्तीय पहुँच, गतिशिल प्रविधि हस्तान्तरण, बजार र बजारीकरण र स्तरोन्नति

४.३.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार, गाउँपालिका, निजी क्षेत्रको समन्वय, सहकार्यक र साझेदारमा उद्योग व्यापार र व्यवसाय सिर्जना, विकास र प्रवर्द्धनका लागि पुर्वाधार, सीप तथा प्रविधिको विकास हुनेछ। बस्तुको ढुवानो लागतमा अधिकता, आयातित वस्तुको बढ्दो प्रयोग, उत्पादनमुखी उद्योगमा लगानी र बजार मूल्यमा कडा प्रतिस्पर्धाका कारण स्थानीय उद्योग तथा व्यवसायीहरु पलायन हुन सक्ने जोखिम रहेको छ।

४.४ पर्यटन, सम्पदा तथा संस्कृति

४.४.१ पृष्ठभूमि

यस गाउँपालिका धार्मिक–सांस्कृतिक तथा जैविक विविधताको धनी, प्राकृतिक स्रोतको खानी र मनोरम सौन्दर्य स्थलको धनी छ। दृश्यावलोकन, पर्यापर्यटन, जल पर्यटन, कृषि पर्यटन, साहसिक पर्यटन, धार्मिक पर्यटन, होमस्टे, ट्रेकिङ, स्थानीय कला र संस्कृतिको पूर्ण सदुपयोग गरिएमा पर्यटन क्षेत्रको विकासको राम्रो सम्भावना छ। यस क्षेत्रकै उत्कृष्ट पर्यटकीय गन्तब्यका रुपमा चर्चामा रहेको बडीकेदारमा पर्यटनको व्यापक विकास गर्न सकिने दखिन्छ।

यस गाउँपालिकामा पनि नेपालका अन्य पहाडी भेगमा झैं रमणीय डाँडाकाँडा, सुन्दर हिमालका दृश्य, धार्मिक मठमन्दिर, गुफा, ताल, कुण्ड, झरना, कला तथा सांस्कृतिक नाँचगान लगायतका सम्पदा छन्। अनुपम प्राकृतिक सौन्दर्य, प्रचुर जैविक विविधता, बहुजातीय, बहुभाषीय बहुधर्म र सामाजिक विविधता एवं ऐतिहासक तथा साँस्कृतिक सम्पदाले भरिपूर्ण नेपाल विश्व पर्यटन मानचित्रमा प्रमुख पर्यटकीय गन्तव्यस्थलको रुपमा सुपरिचित छ।

४.४.२ समस्या तथा चुनौती

स्थानीय कृषि तथा पशुपालन उत्पादन तथा प्रवर्द्धनमा कमी हुनु, स्तरीय होमस्टे तथा पर्यटकीय पूर्वाधारयुक्त गन्तव्यको कमि, राष्ट्रिय फुल बोगटान फुड्सिल मौषमी आकर्षण हुनु भौगोलिक बनोट यस गाउँपालिकाको सिमितता हुन्। वनस्पतिहरुको अध्ययन केन्द्र को रुपमा विकास गर्न नसकिनु, सार्वजनिक शौचालय असुविधा हुनु, फोहोरमैला विसर्जन मात्रा वृद्धि हुदै जानु, सांस्कृतिक क्षयीकरण बढ्दै

जानु यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् । पर्यटन उद्योगबाट हुन सक्ने लाभबारे स्थानीय नागरिकलाई, पर्याप्त जानकारी नहुनु, गाउँपालिका क्षेत्रमा पर्यटन उद्योगकालागि दक्ष जनशक्तिको अभाव, आधारभुत पर्यटन पूर्वाधारको विकास नहुनु, पर्यटन क्षेत्रको विकासकालागि कुनै पनि राष्ट्रिय–अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाको सहयोग परिचालन नहुनु आदि यहाँका प्रमुख समस्याका रुपमा देखिएका छन् ।

४.४.३ सोच

"गाउँपालिकाको दिगो विकासकालागि सुदृढ पर्यटन"

४.४.४ उद्देश्य

१. पर्यटन व्यवसायको गुणस्तर बृद्धि तथा पर्यटकीय स्थलको प्रचार-प्रसार गर्नु ।
२. पर्यटकीय पूर्वाधारहरूको विकास गर्नु ।
३. मानव संसाधन विकास गर्नु ।
४. स्रोतसाधनको व्यवस्थापन गर्नु ।

४.४.५ रणनीति

१. गाउँपालिकामा हाल सञ्चालनमा रहेका होटेल र चियापसलहरूको सेवाको स्तरोन्नति गर्ने ।
२. गाउँपालिकाभित्रका पर्यटकीय स्थलहरूको प्रचारप्रसार गर्ने।
३. पर्यटन क्षेत्रको विकासकालागि आवश्यक पूर्वाधारहरूको विकास गर्ने
४. पर्यटन पूर्वाधारहरूको निर्माण गर्ने ।
५. गाउँपालिकाभित्रका युवायुवतीलाई पर्यटन विषयको शिक्षा प्रदान गर्ने ।
६. आन्तरिक स्रोतसाधनको परिचालन गर्ने र बाह्य स्रोतसाधनको खोजी गर्ने ।

४.४.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
पर्यटन तथा संस्कृति क्षेत्रमा रोजगार	जना	0	2	2	2	3
प्रवर्द्धित र स्तरोन्नत पर्यटकीय सम्पदा र गन्तव्य	संख्या	5	5	6	6	7
भ्रमण गर्ने आन्तरिक पर्यटक	संख्या	5	5	6	6	7
आगमन हुने वार्षिक वाह्य पर्यटक	संख्या	800	1000	1100	1210	1331
संरक्षित र प्रवर्द्धित साँस्कृतिक सम्पदा	संख्या	1	1	1	1	1
उपलब्ध पर्यटकीय सेवा तथा सुविधाको प्रकार	संख्या	8	8	9	10	11
पर्यटन सम्बन्धी अध्ययन र अनुसन्धान (वार्षिक)	संख्या	6	6	7	7	8
पर्यटनमा क्रियाशिल संरचना र संस्था	संख्या	4	4	4	5	5
होमस्टे सञ्चालन भएका स्थान	संख्या	1	1	1	1	1
कला तथा संस्कृतीमा क्रियाशिल श्रष्टा	जना	3	3	3	4	4

४.४.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	4203	1261	2942	0	0	4203	0	0
२०८२/८३	4539	1362	3177	0	0	4539	0	0
२०८३/८४	4904	1471	3433	0	0	4904	0	0

४.४.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
८	पर्यटकीय सेवा सुविधा विस्तार तथा पर्यटन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पर्यटकीय पूर्वाधार, सेवा तथा सुविधा विकास र विस्तार गर्नु	सालबसाली	13645	प्रवर्द्धन भएका पर्यटन स्थल तथा सेवा सुविधा १० वटा पुग्नेछ ।

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन् ।

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
८	पर्यटकीय सेवा सुविधा विस्तार तथा पर्यटन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	कला संस्कृति सम्पदा संग्रहालय निर्माण तथा धार्मिक पर्यटनका क्षेत्रहरु पहिचान भएका ।	सम्पदा संग्रहालय निर्माण भएको हुनेछ र धार्मिक पर्यटन क्षेत्र सञ्चालनमा आएका हुनेछन् ।	पर्यटकिय क्षेत्र सुधार कृयाकलापहरु

४.४.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार, गाउँपालिका, निजी क्षेत्र तथा नागरिक समाजको साझेदारीमा पर्यटन पूर्वाधार विकास, पर्यटन प्रवर्द्धन तथा सेवा सुविधाको विकास र विस्तार हुन सक्नेछ । आर्थिक संकट र राजनीतिक अस्थिरताले पर्यटन क्षेत्रको अपेक्षित नतिजा हासिल नहुने जोखिम रहन सक्दछ ।

४.५ भूमि व्यवस्था, बैंक, वित्त तथा सहकारी

५.५.१ पृष्ठभूमि

यस गाउँपालिकाको भूमीको नक्शाङ्कन, राष्ट्रिय भूउपयोग नीति अनुसार भूमीको वर्गीकरण गरी भूउपयोग योजना तर्जुमा गरिएको छ । यस प्रकार तयार भूउपयोग योजना अनुसार कृषि क्षेत्र, आवास क्षेत्र, व्यापारिक तथा क्षेत्र, वन तथा संरक्षित क्षेत्रहरु पहिचान गरिएका छन् । भूस्वरूपमा परिवर्तनको कारण कृषि क्षेत्र खुम्चदै गएको देखिएको यसको संरक्षणमा विशेष ध्यान दिन आवश्यक देखिएको छ ।

यस गाउँपालिकामा क बर्गका बाणिज्य बैंक लघुवित्त वित्तीय संस्थाहरुबाट वित्तीय सेवा उपलब्ध भैइरहेको छ । यसका साथै गाउँपालिकाको अभिलेख अनुसार जम्मा १२ वटा सहकारी संस्थाहरू सञ्चालनमा रहेका छन् ।

४.५.२ समस्या तथा चुनौती

वैज्ञानिक आधारमा भूमिको वर्गीकरण अनुसार तयार भूउपयोग योजना कार्यान्वयन र यसको मापदण्डको नियमन भूमी व्यवस्थाको प्रमुख चुनौती रूपमा रहेको छ भने गाउँपालिकामा क्षेत्रमा बसोबास गरी रहेका अव्यवस्थित बसोबासीहरूको लागि जग्गा व्यवस्था गरी आवासको अधिकार र बसोबासलाई व्यवस्थित बनाउनु अर्को प्रमुख चुनौति हो । वित्तीय साक्षरतामा कार्यक्रम सञ्चालनमा कमी, सहकारिता विकास र विस्तारमा कमी, भूमिको वर्गीकरण गरी भूउपयोग योजना तयार र सो अनुसार नियमनको कमी रहेको छ । वित्तीय सेवाको उपलब्धता बजार क्षेत्रमा मात्र रहनु र वित्तीय सेवाका निमित्त आवश्यक इन्टरनेट सुविधाको कमी प्रमुख समस्याहरू हुन । बैंकिङ्ग तथा वित्तीय सेवा विस्तार गर्नु, वैज्ञानिक भूउपयोगको अभ्यास थालनी गर्नु, सहकारी शिक्षा प्रदान गर्नु र सहकारी क्षेत्रले सार्वजनिक क्षेत्र र निजी क्षेत्र सँग सहकार्य बढाउनु यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीहरू हुन् ।

४.५.३ सोच

"भूमि तथा स्थानीय स्रोतको दिगो उपयोग: वित्तीय स्रोतको सदुपयोग"

४.५.४ उद्देश्य

१. भूउपयोग योजनाको परिपालनामा अभिवद्धि गर्नु
२. वित्तीय सेवा तथा लगानीमा वृद्धी गर्नु,
३. सहकारिता, स्थानीय उत्पादन र सेवा व्यावसायमा वृद्धि गर्नु,

४.५.५ रणनीति

१. उत्पादनशील क्षेत्रमा सहकारिताको विकास र विस्तार गर्ने

२. सहकारी, वित्तीय तथा बैंकिङ्ग सेवाको विस्तार गर्ने

३. उत्पादन र सेवामूलक व्यावसायिक गतिविधि केन्द्रित वित्तीय सेवाको पहुँच वृद्धि गर्ने

४.५.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
सेवा सुचारु वैक शाखा र वित्तीय सेवा प्रदायक	संख्या	2	2	2	2	2
वित्तीय साक्षरता कार्यक्रमबाट लाभान्वित संख्या	जना	14	15	18	20	22
बैंक र वित्तीय संस्थाबाट औद्योगिक, व्यवसायिक क्षेत्रमा लगानी रकम	रू. लाखमा	450	500	600	750	1000
बैकमा खाता हुने वा सेवा उपयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	0	0	0	0	0
वार्षिक घुम्ति बैंकिङ प्रणाली सञ्चालन	पटक	80	82	85	88	92

४.५.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	708	566	142	0	0	708	0	0
२०८२/८३	764	612	153	0	0	764	0	0
२०८३/८४	826	661	165	0	0	826	0	0

४.५.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
९	सहकारी प्रबर्द्धन कार्यक्रम	उत्पादन, सेवा तथा वित्तीय सेवामा सहकारीको परिचालन अभिवृद्धि गर्नु	सालबसाली	975	सहकारीको क्षेत्रको विकास तथा विस्तार र वित्तिय सेवामा सर्वसाधारणको सहज पहुँच कायम हुनेछ।
१०	वित्तीय साक्षरता र वित्तीय पहुँच अभिवृद्धि कार्यक्रम	वित्तिय संस्थाको क्षमता अभिवृद्बी, वित्तिय साक्षरता तथा नियम पालनामा वृद्धि गर्नु	सालबसाली	1323	वार्षिक २०० जनाले वित्तीय साक्षरता सहभागि भइ वित्तीय सेवामा पहुँच हुने

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन्।

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
९	सहकारी प्रबर्द्धन कार्यक्रम	विभिन्न प्रकारका सहभागि स्थापना भइ सञ्चालन रहेका	६ वटा उत्पादन, बजारीकरण र रोजगारी सिर्जना सहकारी स्थापना तथा स्तरोन्नति हुने	सहकारी तालिम (पल्स्, कोपोमिस, लेखा व्यवस्थापन, प्रस्ताव लेखन, कर्जा जोखिम, सहकारी व्यवस्थापन), सहकारी संस्था अनुगमन, निमयन, बैठक, समन्वय तथा साझेदारी,
१०	वित्तीय साक्षरता र वित्तीय पहुँच अभिवृद्धि कार्यक्रम	उद्यम व्यवसाय सञ्चालन र स्तरोन्नति १५०० जनाले वित्तिय साक्षरता तथा पहुँच प्राप्त गरेका	१००० जना उद्यमी तथा व्यवसायीले वित्तीय साक्षरता र पहुँच प्राप्त गरेका हुने	वित्तिय साक्षरता कार्यक्रम, बैंक तथा वित्तिय संस्था र इच्छुक उद्यमी बीच अन्तरक्रिया, व्यवसाय योजना तयारी तथा नविकरण, विद्युतीय भुक्तानी प्रणाली

४.५.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

गाउँपालिकामा न्यून संख्यामा अव्यवस्थित बसोबासी रहेका छन्। गाउँपालिकाबासीमा वित्तीय साक्षरता तथा सेवा विस्तार भएको हुनेछ। वित्तीय संस्थाहरु उत्पादनमूलक, व्यवसायमूलक कार्य तथा स्थानीय उत्पादनको बजारीकरण बढी क्रियाशील हुनेछन्। वित्तीय संस्थाहरुको खराब कर्जा बढ्न सक्ने जोखिम रहेको छ।

४.६ श्रम, रोजगारी तथा गरिवी निवारण

४.६.१ पृष्ठभूमि

श्रम तथा रोजगारीका लागि स्वदेश मै औपचारिक क्षेत्रमा रोजगारी, वैदेशिक रोजगारी र स्थानीयस्तरमा कृषि, ज्याला मजदुरी तथा उद्यम व्यवसायमा संलग्न हुने गरेको देखिन्छ। वैदेशिक रोजगारीका लागि युरोप, अमेरिका, कोरिया, जापानका अतिरिक्त भारत, मलेसिया, दुबई, कतार आदि देशहरूमा जाने अभ्यास रहेको छ। विप्रेषणबाट यस क्षेत्रको सामाजिक आर्थिक विकासमा सहयोग पुगेको भएता पनि बसाई सराइमा वृद्धि तथा अनुत्पादक कार्यमा बढी खर्च हुने गरेको छ। रोजगारीको प्रवर्द्धनका लागि प्रधानमन्त्री स्वरोजगार कार्यक्रम लागु भएको छ।

दिगो विकास लक्ष्यको पहिलो नं लक्ष्य नै सन् २०३० सम्म सबै प्रकारको गरिबीको अन्त्य गर्ने भन्ने छ भने राष्ट्रिय लक्ष्य शुन्यमा झार्न नसकिए तापनि कुल जनसंख्याको ५ प्रतिशतमा सिमित गर्ने रहेको छ। यस गाउँपालिकामा गरिबी निवारण मुद्दा चुनौतीको रुपमा आउने गरेकोले यसको यथोचित सम्बोधन हुन जरुरी हुन जान्छ। गरिबी न्यूनीकरणको राष्ट्रिय लक्ष्य, पन्ध्रौ योजनाको लक्ष्य उद्देश्य तथा दिगो विकासका लक्ष्यको १७ लक्ष्यहरु मध्ये लक्ष्य नं १ मा गरिबीको अन्त्य अन्तर्गत सबै प्रकारका गरिबीलाई सबै ठाँउबाट अन्त्य गर्ने लक्ष्य रहेको हुँदा नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारसँगै यस गाउँपालिकाले पनि यी लक्ष्यहरुको प्राप्तिका लागि क्रियाशील रहेकोछ। यस गाउँपालिका क्षेत्र सञ्चालित, उद्योग, व्यापार, होटेल व्यवसाय, निर्माण तथा यातायात, कृषि तथा पशुपंक्षीपालन नै रोजगारीको मुख्य क्षेत्रहरु हुन्। गाउँपालिकामा गत बर्ष कुल १२ वटा आयोजना सञ्चालन १५० जनालाई रोजगारी उपलब्ध गराइएको छ।

४.६.२ समस्या तथा चुनौती

श्रमशक्ति शहरी क्षेत्र तथा तेस्रो मुलुक पलायन हुँदै जानु, मौसमी रोजगारी, दक्ष तथा सीप भएका व्यक्तिहरुलाई पर्याप्त अवसर नहुनु तथा सीपमूलक एवम् राजगारमूलक कार्यक्रमहरु संचालन नहुनुजस्ता समस्या रहेको देखिन्छ। घरपरिवारले प्राप्त गर्ने आयको वितरण असमान हुनु र अनुत्पादक क्षेत्रमा लगानी गर्नुजस्ता समस्या विद्यमान रहेको छ । पर्यटनमा आधारित अस्थिर तथा मौसमी रोजगारी रहनु, ग्रामीण गरिबी कायम रहनु, आर्थिक र सामाजिक तथा विपद् जोखिमको हिसाबले जोखिम वर्गहरू गरिबी बन्दै जानु, युवाहरुमा पनि वेरोजगारी र पलायत बढ्दोदरमा कायम रहनु, स्थानीय उद्योग, व्यवसाय र निर्माण कार्यमा अन्यत्रका श्रमिकमा भर पर्नुपर्ने अवस्था रहनु यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीहरू हुन्।

४.६.३ सोच

"श्रमको सम्मानः बोगटान फुड्सिलको अभियान"

४.६.४ उद्देश्य

१. कच्चा श्रमलाइ सीप र दक्ष श्रममा रूपान्तरण गर्नु,
२. स्थानीय तहमा रोजगारीको अवसरमा वद्धि गर्नु, र
३. एकल, असहाय र जोखिम रहेका वर्गको संरक्षण गर्नु।

४.६.५ रणनीति

१. स्थानीय श्रम बजारलाई मर्यादित र दिगो बनाउन नीतिगत र संस्थागत सुधार गर्ने,
२. स्थानीय युवाहरूलाई श्रम बजारमा आकर्षित गर्न क्षमता विकास र जागरण अभियान सञ्चालन गर्ने,
३. स्थानीय क्षेत्रमा कार्यरत श्रमिकहरूको विस्तृत विवरण सहितको लगत तयार गरी नियमित अद्यावधिक गर्ने,
४. स्थानीय श्रम बजारको अध्ययन र विश्लेषण गर्ने,

४.६.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
सूचीकृत वेरोजगार	संख्या	1850	1850	1850	1850	1850

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
विभिन्न रोजगार कार्यक्रम अन्तर्गत सञ्चालित आयोजना	संख्या	16	16	20	22	25
विभिन्न रोजगार कार्यक्रमबाट सिर्जित रोजगारी	जना	174	174	200	230	250
वार्षिक सीप, प्रविधि र सहयोग प्राप्त गर्ने युवा	जना	0	0	10	20	30
गरिबीको रेखामुनी रहेका घरपरिवार	संख्या	15	15	15	15	15

४.६.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुंजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	5486	2743	2743	0	0	5486	0	0
२०८२/८३	5924	2962	2962	0	0	5924	0	0
२०८३/८४	6401	3200	3200	0	0	6401	0	0

४.६.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
११	प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम	विकास कार्यमा संलग्न गराइ सूचीकृत वेराजगारलाई रोजगारी प्रदान गर्ने	सालबसाली	11500	न्युन आय भएका सुचिकृत भएका वेरोजगारहरुले वार्षिक १०० दिनको रोजगारी प्राप्त गर्ने
१२	श्रम, रोजगार, सुरक्षित आप्रावासन तथा गरिवी निवारण अन्य कार्यक्रम	सुरक्षित आप्रावसान सम्बन्धी सूचना, जानकारी प्रदान गर्नु तथा बेरोजगारलाई मौसमी रोजगार प्रदान गरी वार्षिक आयमा वृद्धि गर्नु	सालवसाली	6311	न्युन आय भएका वार्षिक ६० जनाले रोजगारी, व्यावसाय आयआर्जनको लागि सीप, उद्यमशीलता, परामर्श र पूँजी तथा प्रविधि प्राप्त गर्नछन्।

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन्।

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
११	प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम	सूचीकृत २०० जनाले विभिन्न कार्यक्रम र आयोजनाबाट रोजगारी प्राप्त गरेका	सूचीकृत १५०० जनाले विभिन्न कार्यक्रम र आयोजनाबाट रोजगारी प्राप्त गरेका	वेरोजगारको सूची अद्यावधीकरण र प्रशासनिक खर्च, विकास आयोजना निर्माण
१२	श्रम, रोजगार, सुरक्षित आप्रावासन तथा गरिवी निवारण अन्य कार्यक्रम	५०० जना न्यून आय भएका बेरोजगारले सम्मानजनक रोजगारी प्राप्त गरेका हुने	२००० जना न्यून आय भएका बेरोजगारले सम्मानजनक रोजगारी प्राप्त गरेका हुने	घरपरिवार पहिचान तथा सामाजिक संरक्षण कार्यक्रम, समूह तथा व्यवसाय सञ्चालन तथा आयआर्जन कार्यक्रम,

४.६.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

रोजगारी सिर्जना सम्बन्धी व्यवहारिक नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्नेछ। गरिबी निवारण सम्बन्धी व्यवहारिक नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा भई कार्यान्वयन हुनेछ। गाउँपालिकामा रोजगारी तथा गरिबी निवारण सम्वन्धी अल्पकालीन, मध्यमकालीन र दीर्घकालीन योजना तर्जुमा हुनेछ। गरिबी निवारण नीति तथा कार्यक्रममा निरन्तरता नभएमा यसबाट अपेक्षा गरिएको नतिजा हासिल नहुने जोखिम रहेको

छ । अनौपचारिक क्षेत्रको रोजगारको स्वरुपमा परिवर्तन हुदै जाने भएकोले स्थानीय तबरमा तयार भएका दक्ष श्रमिकले बजार नपाउने जोखिम रहन सक्नेछ ।

परिच्छेद ५ : सामाजिक विकास क्षेत्र

यस परिच्छेदमा स्वास्थ्य तथा पोषण, शिक्षा, खानेपानी तथा सरसफाई, महिला, बालबालिका र सामाजिक समावेशीकरण, युवा तथा खेलकुद जस्ता उपक्षेत्रहरु समेटिएका छन्। प्रत्येक खण्डमा पृष्ठभूमि, समस्या तथा चुनौती, लक्ष्य, रणनीति, नतिजा खाका, त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान, आयोजना तथा कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण र पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्षहरु समावेश गरिएको छ।

५.१ स्वास्थ्य तथा पोषण

५.१.१ पृष्ठभूमि

स्वास्थ्य एक आधारभूत आवश्यकता भएकाले संविधानले स्वास्थ्य सेवा निशुल्क प्राप्त गर्ने हक सुनिश्चित गरेको छ। कसैले पनि आकस्मिक सेवाबाट बञ्चित हुन नपर्ने व्यवस्था उल्लेख छ (नेपालको संविधान, धारा ३५, उपधारा १)। संविधानले आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाईको जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई दिएको छ। आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाई तथा पोषण सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजनाको तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा नियमन गर्ने अधिकार स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले स्थानीय तहलाई प्राप्त भए अनुसार बोगटान फुड्सिल गाउँपालिकाले कार्य गरिरहेको छ। "स्वस्थ गाउँबासीका लागि सुलभ स्वास्थ्य सेवा" को उद्देश्य पुरा गर्न र आकस्मिक महामारीलाई समेत व्यवस्थापन गर्न स्वास्थ्य संस्थाहरू सुदृढीकरण, अस्पताल सञ्चालन र स्वास्थ्यकर्मीहरूको प्रभावकारी परिचालनको लागि स्वास्थ्य नीति तयार गरी लागु गर्नुपर्ने देखिएको छ।

५.१.२ समस्या तथा चुनौती

स्वास्थ्य चौकीका पूर्वाधार अपर्याप्त अवस्थामा रहेको, पर्याप्त उपकरण र औषधीहरू उपलब्ध नभएको, भवन सबैलाई पायक पर्ने ठाउँमा नभएको, जनशक्तिको अभावमा बर्थिङ् सेन्टर सञ्चालन गर्न नसकिएको, सामान्य उपचार बाहेक जटिल स्वास्थ्य समस्याहरूमा उपचार सुविधा उपलब्ध हुन नसकेको पाइन्छ। साथै सर्ने तथा नसर्ने रोगहरू, कुपोषण, दुर्घटना तथा विपदजन्य स्वास्थ्य समस्याहरू विद्यमान रहनु, विश्वब्यापीकरणसँगै खानपान तथा जीवन शैलीमा आएको परिवर्तनले नसर्ने रोगहरूको भार तथा मानसिक समस्याहरू बढ्दै जानु, स्वास्थ्य सेवामा निजी क्षेत्रको व्यवस्थापन तथा नियमन यथोचित हुन नसक्नु जस्ता समस्याहरू पनि रहेका छन्।

५.१.३ सोच

"गुणस्तरीय आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको सर्वसुलभ पहुँचको सुनिश्चितता"

५.१.४ उद्देश्य

१. बोगटान फुड्सिलका सबै नागरिकहरूको आधारभूत तथा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा समतामूलक पहुँच अभिवृद्धि गराउनु।
२. स्वस्थ जनशक्ति तयार गर्न तथा रोग प्रतिरोधात्मक क्षमता बढाउन गुणस्तरीय र पोषणयुक्त खाद्य सामग्रीमा पहुँच बढाउनु।
३. थप लगानी वातावरण सिर्जना गरी स्वास्थ्य सेवा सुधारकालागि स्वास्थ्य सेवालाई प्रवर्द्धन गर्नु।

५.१.५ रणनीति

१. गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सबैको सहज पहुँच हुने गरी प्रभावकारी रूपमा सेवा उपलब्ध गर्ने।
२. पालिका मातहतका स्वास्थ्य संस्थाहरूमा तोकिएका सङ्ख्यामा स्वीकृत जनशक्ति व्यवस्थापन गरी सेवा प्रवाहको क्षमता र पहुँच विस्तार गर्ने।
३. पोषणयुक्त खानेकुराको बारेमा चेतना बढाउँदै यस सम्बन्धी सेवाको पहुँच सबै बस्तीसम्म पुर्‍याउने।
४. मातृ तथा नवजात शिशु मृत्युदर, शिशु मृत्युदर र बाल मृत्युदर घटाउने र औसत आयु बढाउने।
५. स्वास्थ्य क्षेत्रमा निजी, सहकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्रको संलग्नता वृद्धि गरी ती क्षेत्रहरूबाट हुनेलगानीलाई व्यवस्थित गर्ने।

५.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुती गराउने गर्भवती महिला	प्रतिशत	86	86	90	95	100
बच्चालाई ६ महिलासम्म स्तनपान गराउने महिला	प्रतिशत	92	92	94	96	98
२३ महिना सम्मका नियमित वृद्धि अनुगमन गरिएका बालबालिका संख्या	संख्या	2480	2480	2604	2734	2871
वृद्धि अनुगमन गरिएका मध्ये कुपोषित ५९ महिनाभन्दा कम उमेरका बालबालिका	प्रतिशत	8	8	8	9	9
परिवार नियोजनका आधुनिक साधन प्रयोगकर्ता दर	प्रतिशत	55	55	58	61	64
कम तौल भएका नवजात शिशु	प्रतिशत	2	2	2	2	2
प्रोटोकल अनुसार ८ पटक गर्भवती जाँच गराउने महिला (जीवित जन्ममा)	प्रतिशत	85	85	89	94	98
प्रोटोकल अनुसार बच्चाको जन्मपछि तीन पटक उत्तर प्रसूति सेवा प्राप्त महिला	प्रतिशत	68	68	71	75	79
डि.पि.टि.-हेप वि. १ दादुरा रूबेला दोश्रो बीचको ड्रपआउट दर	प्रतिशत	10	10	11	11	12
२३ महिना भित्र पूर्णखोप प्राप्त गरेका बालबालिका	प्रतिशत	80	80	84	88	93
कुष्ठरोगको प्रकोप दर (प्रति १०,०००)	जना	0	0	0	0	0
निमोनियाका विरामी दर (प्रति हजार २ देखि ५९ महिनाका बालबालिका)	जना	455	455	410	369	332
झाडापखालाका बिरामी दर (प्रति हजार २ देखि ५९ महिना बालबालिका)	जना	240	240	216	194	175
भिटामिन ए खाने गर्भवती महिला	प्रतिशत	53	57	62	67	72
गर्भावस्थाको अवधिभर १८० आइरन चक्की खाने गर्भवती महिला	प्रतिशत	87	89	91	93	94

५.१.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	23890	20306	3583	0	0	23085	805	0
२०८२/८३	25799	21929	3870	0	0	24914	885	0
२०८३/८४	27875	23694	4181	0	0	26901	973	0

५.१.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्रस	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१३	१५ सैया अस्पताल निर्माण आयोजना	गाउँबासीमा उपरात्मक सेवा प्रवाह गर्नु	सालबसाली	8000	१५ शैयाको अस्पतालबाट मासिक ३००० जनालाई उपचारात्मक सेवा प्राप्त हुने।
१४	आधारभूत स्वास्थ्य सेवा सालवसाली कार्यक्रम	गाउँबासीमा प्रवर्द्धनात्मक, प्रतिकारात्मक, उपरात्मक,	सालबसाली	69563	१५०००० भन्दा बढीले वार्षिक आधारभूत सेवा सहज प्राप्त गरेका हुने

क्रस	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
		पुनर्स्थानात्क र प्रशासनिक सेवा सहज उपलब्ध गराउनु			

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन्।

क्र.सं.	कार्यक्रम आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
१३	१५ सैया अस्पताल निर्माण आयोजना	स्थल छनौट तथा जग्गा प्राप्ति भएको र भवन निर्माणको प्रक्रियामा रहेको	भवन तथा अन्य निर्माण सम्पन्न भई सेवा शुरू हुने	ठेक्का सम्झौता, भवनको आधार सरचना निर्माण
१४	आधारभूत स्वास्थ्य सेवा सालवसाली कार्यक्रम	३८ किसिमका औषधी निशुल्क उपलब्ध रहेको र गाउँबासीलाई १० लाख सम्मको निशुल्क औषधी उपचार सेवा उपलब्ध गराइएको।	स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी हुने महिला सत प्रतिशत र कुपोषित बालबालिका संख्या शुन्य हुने।	खोप कार्यक्रम सुरक्षित मातृत्व, नवजात शिशु, बालस्वास्थ्य, परिवार नियोजन कार्यक्रम, पोषण कार्यक्रम , स्वास्थ्य सुशासन तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम निशुल्क औषधी व्यवस्थापन स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन लगायत आधारभूत स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी प्रशासनिक तथा नियमन कार्य

५.१.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

स्वास्थ्य संस्था तथा सेवा प्रवाह सम्बन्धी भौतिक संरचना र सुबिधा पर्याप्त भएको हुनेछ। दक्ष मानवीय श्रोत परिचालन भई सेवा विस्तार भएको हुनेछ। स्वास्थ्य पूर्वाधार, प्रयोगशाला, औषधि र खोप व्यवस्थापन जस्ता प्राविधिक पक्षमा सरोकारवालाबीच सहकार्य र साझेदारी हुन नसकेमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल नहुने जोखिम रहन सक्दछ।

५.२ शिक्षा, विज्ञान, कला, भाषा तथा साहित्य

५.२.१ पृष्ठभूमि

शिक्षा विकासको महत्त्वपूर्ण पूर्वाधार भएकाले नेपालमा यसलाई कानुनमै अधिकारका रूपमा स्थापित गरिएको छ। संविधानले सबैलाई आधारभूत तहसम्म अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक तहसम्म निःशुल्क शिक्षा लिन पाउने हक प्रत्याभूति गरेको छ। अपाङ्गता भएका र आर्थिक रूपले विपन्न नागरिकलाई निःशुल्क उच्च शिक्षा पाउने हक समेत स्थापित गरेको छ। राज्यको नीति शिक्षालाई वैज्ञानिक, प्राविधिक, व्यवसायिक, सीपमूलक, रोजगारमूलक एवम् जनमुखी बनाउने रहेकोछ।त्यसैले शिक्षा सम्बन्धी नागरिक हक संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारको साझा दायित्व बनेको छ। त्यसैगरी दिगो विकास लक्ष्यका १७ वटा लक्ष्यहरू मध्ये लक्ष्य ४ शिक्षा सम्बन्धी रहेको छ जसमा सन् २०३० सम्ममा सबैकालागि समावेशी तथा समानतामा आधारित गुणस्तरीय शिक्षाका साथै जीवनपर्यन्त सिकाइको सुनिश्चित गर्दै नेपाललाई मध्यम आय भएको मुलुकको स्तरमा रूपान्तरणको लक्ष्य हासिल गर्न शिक्षाको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहेकोछ।

सामाजिक आर्थिक रूपान्तरणको महत्त्वपूर्ण माध्यम भएकाले शिक्षालाई "समृद्ध गाँउपालिका सुखी नागरिक" भन्ने विकासको नारालाई यथार्थमा बदल्ने सशक्त औजारका रूपमा स्वीकार गरिएको छ।बोगटान फुड्सिलको दिगो विकास गर्ने, नागरिकमा स्वशासन एवम् नागरिक अधिकारको प्रत्याभूति गर्ने, राज्यप्रदत्त सेवाबाट नागरिकको सन्तुष्टि बृद्धि गर्ने, अखण्ड शान्ति सहितको नागरिक सुख सुनिश्चित गर्ने कामकालागि पनि गाउँपालिका जिम्मेवार र जवाफदेही हुँदै अगाडि बढेको छ। तसर्थ, संघको पन्ध्रौ योजना र प्रदेशको प्रथम आवधिक योजनासँग तादात्म्यता कायम गर्दै यस गाउँपालिकाको प्रथम पञ्चवर्षीय योजनामा शिक्षा क्षेत्रलाई अत्यन्तै व्यवहारिक र सर्व स्वीकार्य बनाउने प्रयास गरिएको छ।

५.२.२ समस्या तथा चुनौती

विद्यालयमा दरवन्दी र विषयगत शिक्षकको अभाव, सुरक्षित भौतिक संरचना र खेलकुद मैदानको अभाव, सरकारी विद्यालयप्रति घट्दो आकर्षण, विद्यालयमा सबैको समान पहुँच र निरन्तरताको अभाव, प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको अभाव, शैक्षिक सामाग्रीको अभाव, शिक्षकको माग र आपूर्ति बीच असन्तुलन, विद्यालय मर्जिङ् नहुनु जस्ता समस्या यस पालिकामा देखिन्छन्। साथै स्थानीय विशिष्टता सहितको ज्ञान, सीप र प्रविधिको सम्भावना, विद्यार्थीको रुचि, आवश्यकता तथा अभिभावकको अपेक्षालाई शिक्षण सिकाइमा जोड्न नसकिनु, फरक आवश्यकता भएका नागरिक औपचारिक शिक्षा प्रणालीभित्र समेटिन नसक्नु, शिक्षामा सैद्धान्तिक ज्ञानको बोझ तथा अनुसन्धान, खोजमूलक तथा व्यवहारबादी सिकाइ प्रणालीको न्यूनता तथा प्रविधिको प्रयोगमा कमी र योग्यता एवम् व्यवसायिक रूपमा दक्ष शिक्षकको अपर्याप्तता जस्ता समस्या पनि रहेका छन्

प्राविधिक उच्च शिक्षाका लागि क्याम्पसको अभाव छ। सबै तहको शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने, शिक्षालाई व्यावसायिक, रोजगारमूलक तथा जीवनपयोगी बनाउने, सबै तहको शिक्षालाई समतामूलक र समावेशी बनाउने, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमलाई आम नागरिकको पहुँचसम्म पुर्याउने, शिक्षकहरूको माग र आपूर्तिबीच सन्तुलन कायम गर्ने, लगानीअनुरूपको प्रतिफल सुनिश्चित गर्ने, संविधान प्रदत शिक्षासम्बन्धी हकहरूको उपभोग गर्ने साथै समग्र शैक्षिक क्षेत्रको व्यवस्थापनमा सुधार गरी सुशासनको प्रत्याभूति गर्ने आदि यस गाउँपालिकाका शिक्षा क्षेत्रकका प्रमुख चुनौतिको रूपमा रहेका छन्

५.२.३ सोच

“राष्ट्रिय एवम् अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने दक्ष जनशक्तिको उत्पादन”

५.२.४ उद्देश्य

१. शिक्षण संस्थाहरूको संस्थागत विकास गर्नु।
२. सबैकालागि शिक्षा र जीवनपर्यन्त शिक्षाको अवसर बढाउनु।
३. प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक शिक्षामा जोड दिनु।
४. शैक्षिक विकासकालागि पूर्वाधार विकास तथा उच्च शिक्षाको आधार तयार गर्नु।
५. संस्थागत तथा निजी विद्यालयहरूलाई नियमन र व्यवस्थापन गरी सेवामुलक बनाउनु।

५.२.५ रणनीति

१. विद्यालयमा गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितता गर्न संस्थागत विकास गर्ने।
२. गुणस्तरीय शिक्षाकोलागि तालिमको संस्थागत विकास गर्ने।
३. सबै नागरिकलाई आधारभूत शिक्षाको पहुँच सुनिश्चित गर्ने।
४. दलित, अपाङ्गता भएका, विपन्न तथा लक्षित समुदायका बालबालिकाको शिक्षाको हक सुनिश्चित गर्ने।
५. प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिमको पहुँचमा सहजता, गुणस्तरीयता तथा उपयोगितामा बृद्धि गर्ने।
६. आधारभूत तहमा प्राविधिक तथा व्यवसायिक सीप प्रवर्द्धन गर्ने।
७. उच्च स्तरको जनशक्ति उत्पादनको व्यवस्था गर्ने।
८. संस्थागत तथा निजी विद्यालयहरूको नियमन गरी सेवामुलक बनाउने।
९. सामुदायिक विद्यालयहरूको शैक्षिक गुणस्तर बृद्धि गरी प्रतिस्पर्धी बनाउने।

५.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
प्रारम्भिक वाल विकास केन्द्रको भर्ना दर	प्रतिशत	75	75	77	78	80
कक्षा १ को नव प्रवेशी मध्ये पूर्व प्राथमिक शिक्षाको अनुभव भएका विद्यार्थी	प्रतिशत	60	60	61	62	64
पुस्तकालय भएका विद्यालय	प्रतिशत	70	70	71	73	74
प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र सञ्चालन गर्ने विद्यालय	संख्या	0	0	0	0	0
वार्षिक पेशागत प्रशिक्षण प्राप्त शिक्षक	जना	60	60	61	62	64

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
एसएलसी अथवा एसइइ पुरा गर्ने जनसंख्या	जि.पि.ए.	0	0	0	0	0
कक्षा १२ उत्तिर्ण गर्ने	जनसंख्या	0	0	0	0	0
विद्युतमा पहुँच भएका विद्यालय	प्रतिशत	100	100	102	104	106
इन्टरनेटमा पहुँच भएका विद्यालय	प्रतिशत	100	100	102	104	106

५.२.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	176960	150416	26544	0	0	176424	536	0
२०८२/८३	191100	162435	28665	0	0	190510	590	0
२०८३/८४	206481	175509	30972	0	0	205832	649	0

५.२.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१५	आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा कार्यक्रम	५ देखि १२ वर्ष उमेर समूहका बालबालिकाको समतामूलक तथा गुणस्तरीय आधारभूत शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्नु,	सालबसाली	30000	५ देखि १२ वर्ष उमेर समूहका .... जना बालबालिका आधारभूत तहमा भर्ना हुने
१६	माद्यामिक र उच्च शिक्षा अन्तरसम्बन्ध विकास कार्यक्रम	उच्चस्तरीय, प्रतिस्पर्धी, प्रविधिमैत्री, रोजगारमूलक र उत्पादनमुखी जनशक्ती उत्पादन गर्न समन्वय, सहकार्य र सहजीकरण गर्नु	सालबसाली	15000	माद्यामिक शिक्षा उतिर्ण गर्ने वार्षिक १००० भन्दा बढी विद्यार्थीले उच्च शिक्षा अध्ययनको अवसर प्राप्त गर्ने
१७	प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा तथा तालिम	आधारभूत सक्षमता सहित सकारात्मक सोच, सिर्जनशील, निरन्तर सिकाइप्रति प्रतिवद्ध र रोजगारीउन्मुख नागरिक तयार गर्न सहयोग गर्नु	सालबसाली	30000	वार्षिक ५०० विद्यार्थीले प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा प्राप्त गरेका हुने
१८	शिक्षक व्यवस्थापन शैक्षिक प्रशासन तथा अन्य सालवसाली कार्यक्रम	शिक्षक व्यवस्थापन गर्नु तथा प्रशासनिक निरीक्षण, अनुगमन र मूल्याङ्कन कार्यलाई चुस्त, व्यवस्थित तथा नतिजामूलक बनाउनु	सालबसाली	499541	सक्षम र पेशाप्रति अभिप्रेरित ०० शिक्षक व्यवस्था हुने र शैक्षिक योजना तथा प्रशासन व्यवस्थित तथा नतिजामूलक हुने

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन्।

क्र.सं	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
१५	आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा कार्यक्रम	५ देखि १२ वर्ष उमेर समूहका .... जना बालबालिका आधारभूत तहमा भर्ना भएका	५ देखि १२ वर्ष उमेर समूहका .... जना बालबालिका आधारभूत तहमा भर्ना हुने	विद्यालय नक्शाङ्कन र पुनर्वितरण, शिक्षक तथा प्रधानाध्यापक व्यवस्थापन, भर्ना अभियान, दिवा खाजा, पोषणा तथा स्वास्थ्य सेवा, छात्रवृत्ती, सिकाइ कुना सञ्चालन, वहुकक्षा तथा वहुस्तर शिक्षण, परिक्षा सञ्चालन, विद्यार्थी प्रतिभा पहिचान, सीप, खेलकुद र संगित प्रशिक्षण,

क्र.सं	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
१६	माद्यामिक र उच्च शिक्षा अन्तरसम्बन्ध विकास कार्यक्रम	माद्यामिक शिक्षा उतिर्ण गर्ने ५००० भन्दा बढी विद्यार्थीले उच्च शिक्षा अध्ययनको अवसर प्राप्त गरेका	माद्यामिक शिक्षा उतिर्ण गर्ने वार्षिक ५००० भन्दा बढी विद्यार्थीलाइ उच्च शिक्षा अध्ययनको अवसर प्राप्त हुने	स्वयंसेवक शिक्षक व्यवस्थापन, न्यूनतम पूर्वाधार विकास, सूचना प्रविधिमैत्री शिक्षणको लागि सहयोग, समन्वय र सहजीकरण, उच्च प्राविधिक शिक्षा छात्रवृत्ती, खुल्ला शिक्षा मार्फत अध्ययन र अध्यापन
१७	प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा तथा तालिम	२००० जना विद्यार्थीले प्राविधिक र व्यवसायिक शिक्षा हासिल गरेका	२००० जना विद्यार्थीले प्राविधिक र व्यवसायिक शिक्षा हासिल गरेका हुने	सामुदायिक विद्यालयलाई वहुप्राविधिक शिक्षालयमा रूपान्तरण, छोटो अवधिका सीप तथा व्यावसायिक तालिम सञ्चालन, खोज र नवप्रवर्तनका लागि प्रोत्साहन, प्रयोगशाला सञ्चालन, प्राविधिक विषय अध्ययरत विद्यार्थीका लागि उद्यमशिलता विकासमा सहजीकरण, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम प्रदायक संस्थाहरूको अनुगमन तथा नियमन, उत्कृष्ट शिक्षालय पुरस्कार
१८	शिक्षक व्यवस्थापन शैक्षिक प्रशासन तथा अन्य सालवसाली कार्यक्रम	पेशाप्रति अभिप्रेरित तथा सक्षम शिक्षक व्यवस्था हुने र शैक्षिक योजना तथा प्रशासन व्यवस्थित हुने	शैक्षिक योजना तथा प्रशासन व्यवस्थित र नतिजामूलक हुने	शिक्षा तथा खेलकुद शाखा सुदृढीकरण, शिक्षक तालिम तथा व्यवस्थापन, तथ्याङ्क योजना तथा अनुगमन/ मूल्याङ्कन, आयआर्जन समूहको गठन तथा परिचालन

५.२.९ अनुमान तथा जोखिम

विद्यालय शिक्षामा अन्तर सरकार तथा गैसस प्राप्त हुने सहयोग तथा सहकार्य निरन्तर रहेको हुनेछ । शैक्षिक क्षेत्रमा पर्याप्त पूर्वाधार विकास, आवश्यक जनशक्ति व्यवस्था, क्षमता विकासका अवसरमा बृद्धि र नवीनतम प्रविधिको उपयोग भएको हुनेछ। शैक्षिक क्षेत्रमा लगानीको मात्रा प्रयाप्त बढाउन राजनीतिक प्रतिवद्धता तथा बजेट कमी हुन सक्ने जोखिम रहन्छ।

५.३ खानेपानी तथा सरसरफाई

५.३.१ पृष्ठभूमि

खानेपानी र सरसफाइ आम नागरिकका आधारभूत आवश्यकता हुन्, जुन मानव स्वास्थ्यसँग प्रत्यक्ष जोडिएका छन् । नेपालको संविधानले प्रत्येक नागरिकको स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइमा पहुँचको सुनिश्चितता गरेको छ ।वातावरण र विकास बीच समुच्च सन्तुलनकालागि आवश्यक कानूनी व्यवस्था गर्न सक्ने संवैधानिक प्रावधान समेत देखिन्छ। यसैगरी नेपाल जनस्वास्थ्य ऐन २०७५ मा संघीय कानुनको मातहतमा रहेर मानव स्वास्थ्यलाई हानी पुऱ्याउने प्रदूषण रोक्न संघीय सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारले आवश्यक नियमावली बनाउन सक्ने र लागु गर्न सक्ने व्यवस्था गरेको छ। स्वस्थ नागरिक उत्पादन गरी समग्र आर्थिक सामाजिक विकासको आधारशीला तयार गर्न गुणस्तरीय खानेपानी र सरसफाइको सुविधाको व्यवस्था गर्नु सरकारको दायित्व रहेको हुँदा खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रलाई उच्च प्राथमिकतामा राखी कार्य गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ।

५.३.२ समस्या तथा चुनौती

सरसफाइ तथा स्वच्छ खानेपानीको क्षेत्रमा पर्याप्त लगानी नहुनु, न्यून बजेटका कारण निर्माणाधीन आयोजनाहरू समयमै सम्पन्न गर्न नसक्नु, गरिब, पिछडिएको र उच्च जोखिमयुक्त वर्ग सरसफाइको मूल प्रभावबाट बाहिर हुनु, वातावरणीय प्रभाव, जलवायु परिवर्तन, बढ्दो शहरीकरण र अव्यवस्थित बस्ती विकासका कारण खानेपानीका स्रोतहरू सुक्दै जानु र स्रोत प्रदूषित हुनु, फोहरमैलाको व्यवस्थापनलाई चुस्त र प्रविधि मैत्री बनाउन नसक्नु र फोहरमैला व्यवस्थापन, प्रशोधन र ढल निकासको कामहरू योजनाबद्ध रुपले अगाडि बढाउन नसक्नु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन्

५.३.३ सोच

"गाउँपालिकाबासीको राम्रो स्वास्थ्य र स्वच्छताकोलागि गुणस्तरीय खानेपानी र सरसफाइ"

५.३.४ उद्देश्य

१. आधारभूत खानेपानीको पहुँच विस्तार गर्नु ।

२. गुणस्तरीय खानेपानी सुविधाको पहुँचमा बृद्धि गर्नु ।

३. प्रत्येक घरमा व्यवस्थित शौचालय तथा घरेलु फोहरमैलाको व्यस्थापन गर्नु ।

५.३.५ रणनीति

१. पहुँच नभएका बस्तीहरूमा खानेपानीको सेवा विस्तार गर्न खानेपानीका स्रोतहरूको पहिचान गर्ने एक घर एक धारा कार्यक्रम मार्फत स्वच्छ खानेपानीमा सबैको पहुँच कायम गर्ने ।

२. आधारभूत खानेपानीको गुणस्तर बढाउन आवश्यक संरचनाहरू तयार गर्ने ।

३. प्रत्येक घरपरिवारमा आधारभूत शौचालय तथा सरसफाइको व्यवस्था गर्ने ।

५.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
पाइपबाट वितरण गरिएको पानीमा पहुँच भएका परिवार	प्रतिशत	35	35	36	37	38
एक घर एक धारा हुने घरपरिवार	प्रतिशत	75	75	77	80	82
नियमित गुणस्तर परीक्षण तथा उपचार भएका खानेपानी आयोजना	संख्या	25	25	26	27	27
सुरक्षित शौचालय सुविधा प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	65	65	67	69	71
फोहोर विसर्जनको स्थल (खाडल) हुने घरधुरी	प्रतिशत	70	70	72	74	76
शौचालय प्रयोग गर्ने जनसङ्ख्याको अनुपात	प्रतिशत	90	90	93	95	98
सार्वजनिक शौचालय	संख्या	6	6	6	6	7

५.३.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	5751	1150	4601	0	0	3070	2682	0
२०८२/८३	6211	1242	4969	0	0	3261	2950	0
२०८३/८४	6711	1342	5369	0	0	3466	3245	0

५.३.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम नथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१९	खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता संरचना निर्माण, मर्मत र दिगो सञ्चालन कार्यक्रम	खानेपानी तथा सरसफाइ सुबिधाको प्रवर्द्धन गर्नु।	सालबसाली	18673	...... आयोजना निर्माण, मर्मत संभार भइ ..... घरधुरीमा खानेपानी सुबिधा, ... वटा सार्वजनिक शौचालय निर्माण र खानेपानी तथा सरसफाइ संरचनाको नियमित मर्मतसंभार सुचारू हुनेछन्।

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८२/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन्।

क्र. सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
१९	खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता संरचना निर्माण, मर्मत र दिगो सञ्चालन कार्यक्रम	सञ्चालनमा रहेका खानेपानी आयोजनाका मर्मत सम्भार हुने गरेको।	थप १००० घरधुरीमा खानेपानी सुबिधा, २ वटा सार्वजनिक शौचालय निर्माण र सञ्चालित खानेपानी तथा सरसफाइ संरचनाको नियमित मर्मतसंभार भई सुचारू हुनेछन्।	विद्यमान खानेपानी आयोजना तथा सार्वजनिक शौचालय मर्मत गरिनेछ।

५.३.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

योजनाको प्रस्ताव अनुसार बजेट सुनिश्चितता भई आयोजना संचालन तथा मर्मतसंभार र स्तरोन्नति भएमा खानेपानीको सेवा प्रवाहमा विस्तार तथा गुणस्तरमा सुधार आउने देखिन्छ। सुख्खा खडेरी जस्ता जलवायु परिवर्तबाट खानेपानीको स्रोत सुक्न तथा फोहारमैलाको उचित व्यवस्थापन, प्रदूषण नियन्त्रण आदि बहुक्षेत्रगत विषय भएकोले खानेपानी तथा ससरफाई सम्बन्धी अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्न जोखिम पर्न सक्ने हुन्छ।

५.४ महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्ग

५.४.१ पृष्ठभूमि

नेपालको कानुनले लैङ्गिक विभेदको अन्त्य गर्ने संकल्पसहित महिलालाई लैङ्गिक भेदभावविना समान वंशीय हक, समावेशी सिद्धान्तको आधारमा सहभागी हुने हक लगायत मौलिक हकको प्रत्याभूति गरेको छ। नेपालले महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन गर्ने सम्बन्धी महासन्धि, १९७९ को अनुमोदन तथा दिगो विकासका लक्ष्यमा लैङ्गिक समानता तथा सशक्तीकरणको विषय समावेश भएको छ। महिलाहरूको क्षमता, श्रम, सीप र सृजनालाई विकास प्रकृयामा लगाई संविधानको मर्म अनुरूप सामाजिक समानता कायम गर्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नु आवश्यक छ।

बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका कृषि तथा पशुपालनको उर्बरभूमिको रूपमा रहे पनि विगतमा केही सामाजिक असमानता तथा विभेदका कारण यस क्षेत्रका महिला, दलित, जनजाति, अल्पसङ्ख्यक वर्ग सामाजिक तथा आर्थिक रूपले पछाडि परेका छन्। सवै वर्ग तथा समुदायको सामाजिक न्याय, समानता, मानवअधिकार सहित सर्वाङ्गिण विकास गर्ने लक्ष्य तथा उद्देश्यका साथ लैङ्गिक समानता तथा समावेशीकरणलाई यस योजनाले समेट्नेछ।

बालबालिकाको हकलाई संविधानले मौलिक हकको रूपमा स्थापित गरेको हुँदा बाल बचाउ, बाल संरक्षण, बाल विकास र बालसहभागिता जस्ता बालअधिकारका आधार स्तम्भहरू प्रत्याभूति गर्न बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५ लागु गरिएको छ। त्यसैगरी ज्येष्ठ नागरिकहरूको जीवन सहज, सुरक्षित एवं सम्मानित बनाई सामाजिक न्याय कायम गर्नु कल्याणकारी राज्यको दायित्व हो भने अपाङ्गता सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति तथा कार्ययोजनाका आधारमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई विकासको मूलधारमा ल्याउनका लागि समावेशी र समन्यायिक पहुँच तथा सहभागितामा जोड दिइनु पर्दछ ।

५.४.२ समस्या तथा चुनौती

लैङ्गिक विभेद तथा हिंसालाई बढावा दिने सामाजिक संरचना, सोच, मूल्य, मान्यता, प्रथा, परम्परा कायमै रहनु, महिला माथि घरेलु, यौनजन्य तथा लैङ्गिकतामा आधारित हिंसा विद्यमान हुनु, सामाजिक र पारिवारिक वहिष्करणमा परेका तथा हिंसा पीडित तथा एकल महिलालाई पूर्णरूपमा संरक्षण, पुनर्स्थापना, सशक्तीकरण र स्वावलम्बी बनाउन नसकिनु महिला सम्बन्धी क्षेत्रका समस्या हुन्।

महिला तथा बालबालिकाहरू माथि घरेलु, यौनजन्य तथा लैङ्गिकतामा आधारित हिंसा विद्यमान रहनु, हिंसा पिडित महिलालाई पूर्णरुपमा संरक्षण र पुर्नस्थापना गर्न नसक्नु, सशक्तिकरण र स्वावलम्बी बनाउन नसकिनु जस्ता समस्याहरू अझै पनि विद्यमान रहेका छन्। अझैपनि जेष्ठ नागरिकहरूको ज्ञान, सीप र अनुभव मुलुकले उपयोग र नयाँ पीढिमा हस्तान्तरणको पहल हुन नसक्नु, बेवारिसे, असहाय, अशक्त, एकल जेष्ठ नागरिकहरूको उचित संरक्षण नहुनु, जेष्ठ नागरिकले उचित सम्मान पाउन नसक्नु जस्ता समस्याहरू जेष्ठ नागरिकका समस्याहरू हुन्। अपाङ्गगमैत्री शिक्षाको अभावका कारण अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरू विद्यालय बाहिर रहनु, उनीहरूका लागि रोजगारी, सामाजिक सहभागिता र आयआर्जनका अवसरमा समान पहुँच नहुनु र विभिन्न अवरोध, विभेद र असमान व्यवहारको अवस्था विद्यमान हुनु जस्ता समस्याहरू रहेका छन्।

५.४.३ सोच

"महिला, बालबालिका, जेष्ठनागरिक तथा अपाङ्गतामैत्री बोगटान फुड्सिल"

५.४.४ उद्देश्य

१. महिला हिंसाको अन्त्य तथा लैङ्गिक समता कायम गर्नु ।
२. बालबालिकाको समग्र अधिकारको संरक्षण तथा बालमैत्री वातावरण सिर्जना गर्नु ।
३. ज्येष्ठ नागरिकको हक अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्दै ज्ञान, सीप र अनुभवको उपयोग गर्नु
४. अपाङ्गता भएका व्यक्तिकालागि आधारभूत सेवा, स्रोत र प्रविधिमा सहज पहुँचको वृद्धि गर्दै आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तीकरण मार्फत् जीवनयापनमा सहजता तथा आत्मसम्मान प्रदान गर्नु ।

५.४.५ रणनीति

१. पालिका मातहतका सबै निकायहरूमा लैङ्गिक समानता बृद्धि गर्ने ।
२. लैङ्गिक हिंसा अन्त्य गर्ने कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने ।
३. विभेद, हिंसा, उत्पीडन, शोषणबाट बालबालिकालाई उचित संरक्षण गर्ने ।
४. बालबालिकाको सहभागिता बृद्धि गर्ने र बालमैत्री वातावरणको विकास गर्ने ।
५. ज्येष्ठ नागरिकको लागि हेरचाह, स्याहारसुसार र उपयुक्त वातावरण सिर्जना गर्ने ।
६. ज्येष्ठ नागरिकको सामाजिक सुरक्षा सेवालाई वृद्धि गर्ने ।
७. ज्येष्ठ नागरिकको ज्ञान, सीप र अनुभवलाई उपयोग गरी सहभागितामा वृद्धि गर्ने ।
८. अपाङ्गमैत्री भौतिक संरचना निर्माण तथा सुधार गरी सार्वजनिक सेवामा पहुँच बढाउने ।
९. अपाङ्ग व्यक्तिहरूप्रति गरिने हिंसाको न्यूनीकरण गर्ने ।

५.४.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
लक्षित वर्गको कार्यक्रममा विनियोजन बजेट	रु. हजारमा	12146	25915	4645	5016	5420
सीपमुलक तालिम प्राप्त गरी व्यवसाय सञ्चालन गरेक अपाङ्गता भएका व्यक्ति	संख्या	2	5	6	7.2	8.64
जेष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र	संख्या	0	1	1.2	1.44	1.728
बस्तीस्तरको योजना तर्जुमा छलफलमा सहभागी लक्षित वर्ग	प्रतिशत	10	30	36	43.2	51.84
महिला तथा बाल हिंसाका घटना	संख्या	0	0	0	0	0
सहयोग वा अनुदानमा महिला, दलित तथा अपांगद्धारा सञ्चालित व्यवसाय	संख्या	0	2	2.4	2.88	3.456
गाउँपालिका स्तरीय समिति तथा संरचनामा महिलाको सहभागिता	प्रतिशत	30	30	36	43.2	51.84

५.४.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	4645	3948	697	0	0	4377	268	0
२०८२/८३	5016	4264	752	0	0	4721	295	0
२०८३/८४	5420	4607	813	0	0	5096	324	0

५.४.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
२०	महिला सँग उपाध्यक्ष कार्यक्रम	लक्षित वर्गको हित प्रवर्द्धन गर्नु।	सालबसाली	6700	१००० जना महिला, बालबालिका अपाङ्गता भएका व्यक्ति, ज्येष्ठ नागरिक तथा जोखिम तथा विशेष अवस्थामा रहेका वर्ग लाभान्वित हुने
२१	महिला, बालबालिका तथा समावेशीकरण अन्य सालवसाली कार्यक्रम	लक्षित वर्गको हित प्रवर्द्धन गर्नु।	सालबसाली	8382	४००० जना महिला, ३००० जना बालबालिका २०० जना अपाङ्गता भएका व्यक्ति, ५०० जना ज्येष्ठ नागरिक तथा ४०० जना जोखिम तथा विशेष अवस्थामा रहेका वर्ग लाभान्वित हुने

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन्।

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आगामी तीन वर्षको अपेक्षित उपलब्धि	आ.व. २०८१८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू
२०	महिला सँग उपाध्यक्ष कार्यक्रम	बस्ती तथा वडा तहमा महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक र अपाङ्गता भएका व्यक्ति लक्षित वर्गको सहभागिता वृद्धि भैरहेको	लक्षित वर्गको दैनिक जीवनमा गुणात्मक सुधार भएको हुने।	छात्रवृत्ति, आर्थिक सहायता तथा उद्यम विकास र क्षमता विकास कार्यक्रमहरु
२१	महिला, बालबालिका तथा समावेशीकरण अन्य सालवसाली कार्यक्रम	बस्ती तथा वडा तहमा महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक र अपाङ्गता भएका व्यक्ति लक्षित वर्गको सहभागिता वृद्धि भैरहेको	लक्षित वर्गको दैनिक जीवनमा गुणात्मक सुधार भएको हुने।	सामुदायिक भवन निर्माण, ज्येष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र, अन्तरक्रिया, महिला जनप्रतिनिधि, सामाजिक कार्यकर्ताका रूपान्तरणकारी नेतृत्व निर्माण तालिम, साथी सहयोग, नीति संवाद

५.४.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्गका लागि प्राथमिकताका साथ बजेट विनियोजन गरी व्यवहारिक कार्यक्रम लागू भएको हुनेछ। लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी कार्यक्रम हरेक विषय क्षेत्रसँग अन्तरसम्बन्धित रही कार्यान्वयन गर्नुपर्ने भएकोले सम्बन्धित निकाय तथा संरचनाको क्षमता विकास तथा प्रतिवद्धता नभएमा अपेक्षित नतिजा प्राप्त नहुने जोखिम रहन सक्दछ।

५.५ युवा तथा खेलकुद

५.५.१ पृष्ठभूमि

नेपालमा १६ देखि ४० वर्ष उमेर समूहको जनसङ्ख्या करिव ४० प्रतिशत रहेको छ भने गाउँपालिकामा करिव ४३ प्रतिशत रहेको छ। विकासमा युवा सहभागिताको अभिवृद्धि गर्दै राजनैतिक, आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक अधिकारको पूर्ण उपयोगको वातावरण तयार गरी युवाहरूको सशक्तीकरण र विकासका लागि शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी लगायतका क्षेत्रमा विशेष अवसर प्रदान गरिनु पर्दछ। जनसाङ्ख्यिक पूँजीको रूपमा रहेका युवाहरूको विदेश पलायन रोक्दै विकासको हरेक क्षेत्रमा युवाहरूको पहुँच बढाउने र सामाजिक-आर्थिक रूपान्तरणमा युवाहरूलाई मूलप्रवाहीकरण गर्दै शिक्षित, दक्ष, लगनशील, अनुशासित युवाहरूबाट पालिकाको विकासमा योगदानको वातावरण सिर्जना गर्नु पर्ने भएको छ।

व्यक्तिको शारीरिक, मानसिक, सामाजिक र संवेगात्मक पक्षको सन्तुलित विकासका लागि खेलकुद अपरिहार्य छ। त्यसैले "सबैका लागि खेलकुद" भन्ने अभियान सञ्चालन गरी समाजमा रहेका खेलाडी, खेल प्रशिक्षक, बाालबालिका, युवा, ज्येष्ठ नागरिक, फरक क्षमता भएका व्यक्तिहरू सबैलाई खेलकुदको माध्यमबाट निरोगी एवम् अनुशासित तुल्याई देश विकासको पथमा संलग्न गराउनु अहिलेको प्रमुख आवश्यकता हो। खेलाडीलाई राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय रुपमा प्रतिस्पर्धी बनाई पालिका, प्रदेश र राष्ट्रको गौरव बढाउने अवसर सिर्जना गर्नुपर्ने भएको छ।

५.५.२ समस्या तथा चुनौती

युवा लक्षित विकासका लागि कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन नहुनु, बजारको माग र आपूर्तिका आधारमा रोजगार सिर्जनाका लागि उचित योजना अनुसार जनशक्ति उत्पादन हुन नसक्नु, युवाहरूका लागि उद्यमशीलता र रोजगारीका अवसरहरू पर्याप्त नहुँदा विदेश पलायन हुन बाध्य हुनु, सीप र तालिम विनाका अदक्ष कामदारहरू वैदेशिक रोजगारीमा जानुपर्दा पर्याप्त रिमिटेन्स भित्रिन नसक्नु, "विकास-अनुशासन-गतिशीलता" सँग युवाहरूलाई जोड्न नसक्नु, सामाजिक र सांस्कृतिक विकृति विसंगतिहरूबाट जोगाउन गरिएका प्रयासहरू पर्याप्त नहुनु आदि प्रमुख समस्याहरू हुन् ।

खेलकुद विकासका लागि पूर्वाधार र खेल सामग्रीको कमी हुनु, पालिकामा भएका खेलकुद पूर्वाधारहरू गुणस्तरीय, आधुनिक र सुविधायुक्त नहुनु, युवा तथा खेलकुद क्लबहरू वैधानिक रूपमै सञ्चालन गर्न नसक्नु, क्लवहरूको आफ्नै भवन र पूर्वाधार नहुनु, खेलाडी तथा प्रशिक्षकहरूलाई नियमित रूपमा प्रशिक्षण दिई उनीहरूको मनोवल उच्च वनाई जीविकोपार्जनको आधारको रूपमा स्थापित गर्न नसकिनु, अन्तर्राष्ट्रिय प्रतियोगिताहरूमा नियमित रूपमा प्रतिस्पर्धी हुन नसक्नु, खेलकुदको विकास र लगानीमा निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहन गरी लगानी आकर्षण गर्न नसक्नु, खेल सम्वद्ध संस्थाहरूको क्षमता विकास गरी संस्थागत सुशासन कायम गर्न नसक्नु, साहसिक खेलकुदमा पर्याप्त ध्यान दिन नसकिनु जस्ता विषय प्रमुख समस्याका रूपमा रहेका छन्।

५.५.३ सोच

"युवा जनशक्ति र खेलकुदको विकास पालिकाको समृद्धिको आधार"

५.५.४ उद्देश्य

१. युवाहरूलाई उद्यमशील, स्वरोजगार र स्वावलम्बी बनाउदै विकासमा युवाको सहभागिता वृद्धि गर्नु।
२. खेलकुद पूर्वाधारको विकास गर्दै युवा खेलाडीलाई उच्च प्रतिस्पर्धी र व्यवसायिक बनाउनु ।

५.५.५ रणनीति

१. विकासमा युवा सहभागिता बढाउने।
२. युवालाई उद्यमशील, व्यवसायी र आत्मनिर्भर बनाउन वित्तीय स्रोत साधनको पहुँचमा वृद्धि गर्ने ।
३. युवा केन्द्रित प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा र सीप विकासका अवसरहरू विस्तार गरी उद्यमशील बनाउने।
४. युवामा सकारात्मक सोच, सिर्जनशीलता र नेतृत्व क्षमताको विकास गर्ने ।
५. खेलकुदको समुचित विकासका लागि आवश्यक पूर्वाधारको निर्माण गर्ने ।
६. खेल सम्बद्ध राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थाहरूसँग समन्वय र सहकार्य गरी खेलकुद विकास गर्ने ।
७. योग तथा ध्यानका साथै मनोरञ्जनात्मक, परम्परागत तथा संस्कृतिजन्य खेलकुद विकास गर्ने
८. प्रतिभावान खेलाडीको पहिचान, क्षमता विकास र प्रोत्साहन गर्ने ।

५.५.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
सक्रिय युवा क्लव तथा युवा संजाल	संख्या	12	12	15	19	23
क्लब तथा सञ्जालमा आवद्ध युवा	जना	250	250	313	391	488
कभर्ड हल र खेल मैदान	संख्या	2	2	3	3	4
अन्तराष्ट्रिय/राष्ट्रियस्तरमा प्रतिनिधित्व गर्ने खेलाडी	जना	4	4	5	6	8
प्रदेशस्तरमा प्रतिनिधित्व गर्ने खेलाडी	जना	10	10	13	16	20
वार्षिक रुपमा स्वरोजगारमूलक तालिममा सहभागी हुने युवा	संख्या	0	0	0	0	0
युवाद्धारा सञ्चालित उद्यम व्यवसाय	संख्या	0	0	0	0	0
वार्षिक रुपमा खेल प्रशिक्षणमा सहभागी युवा	संख्या	40	40	50	63	78
वार्षिक युवा तथा खेलकुद क्षेत्रको बजेट	रु. हजारमा	2592	4240	1106	1194	1291

५.५.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	1106	553	553	0	0	1106	0	0
२०८२/८३	1194	597	597	0	0	1194	0	0
२०८३/८४	1291	645	645	0	0	1291	0	0

५.५.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्रस	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
२२	खेलकुद पूर्वाधार निर्माण, स्तरोन्नति तथा खेलकुद प्रवर्द्धन कार्यक्रम	खेलकुदको गुणस्तर तथा खेलाडीमा व्यवासायिकता अभिवृद्धि गर्नु ।	सालबसाली	1900	एउटा कवर्ड हल तथा .... वटै वडामा खेलमैदान स्तरोन्नती भइ वार्षिक रुपमा खेल प्रशिक्षणमा सहभागि हुने खेलाडी संख्या ..... भएको हुने ।
२३	युवा उद्यमशीलता तथा स्वरोजगार कार्यक्रम	युवाहरुमा स्वरोजगारीका अवसर वृद्धि गर्नु ।	सालवसाली	1691	वार्षिक रुपमा स्वरोजगारमूलक तालिममा सहभागि हुने युवा संख्या ..... र व्यवसाय सञ्चालन सहयोग प्राप्त गरी व्यवसाय सञ्चालन गर्ने युवा संख्या ...पुगेको हुने ।

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन् ।

क्रस	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख कृयाकलापहरु
२२	खेलकुद पूर्वाधार निर्माण, स्तरोन्नति तथा खेलकुद प्रवर्द्धन कार्यक्रम	..... खेल मैदान, ... जना अन्तराष्ट्रिय खेलाडी र ... जना राष्ट्रिय खेलाडी रहेको	.... खेलकुद पूर्वाधार व्यवस्थित भए ...... जना व्यवसायिक खेलाडीको विकास हुने	...... गुणस्तरीय खेलमैदान स्तरोन्नती, खेल आयोजना, खेल प्रशिक्षण, खेलाडी प्रोत्साहन तथा सम्मान, खेल पोषाक तथा सामग्री वितरण, युवा तथा खेलकुद समिति गठन
२३	युवा उद्यमशीलता तथा स्वरोजगार कार्यक्रम	वार्षिक रुपमा ...... जना युवाले व्यावसायिक सीप विकास तालिम हासिल गरेको	.... जनाले सीप प्रविधि प्राप्त गरी उद्यम सिर्जना र विकास हुने	युवाका लागि, बेकरी तथा कफी तयारी सम्बन्धी तालिम, लोक सेवा तथा शिक्षक सेवा सम्बन्धी कक्षा सञ्चालन, युवा स्वरोजगार तालिम तथा व्यावसाय सञ्चालन सहयोग

५.५.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

खेलकुदको विकासमा अन्तरसरकार तथा गैसससँगको साझेदारी तथा सहकार्यमा वृद्धि भएको हुनेछ । खेलकुद तथा प्रशिक्षणा कार्यक्रम मार्फत उनीहरुको श्रृजनशिलता तथा उद्यमशिलता प्रति आकर्षण बढेको हुनेछ। खेलकुद, उद्यम र क्षमता विकास, सम्मानित रोजगारीको अवसर लगायत युवालाई प्रोत्साहन नसकेमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुन नसक्ने जोखिम रहन सक्छ ।

परिच्छेद ६ : पूर्वाधार विकास क्षेत्र

यस क्षेत्र अन्तर्गत आवास, भवन तथा सार्वजिनक निर्माण, सडक, पुल तथा यातायात, विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा, सूचना, सञ्चार तथा विद्युतीय सुशासन लगायतका विषय क्षेत्रहरुको पृष्ठभूमि, समस्या तथा चुनौती, लक्ष्य, रणनीति, नतिजा खाका, त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान, आयोजना तथा कार्यक्रम र पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्षहरु समावेश गरिएको छ।

६.१ आवास, भवन तथा शहरी विकास

६.१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले अव्यवस्थित बसोबासलाई योजनाबद्ध पूर्ण पूर्वाधार वातावरणमैत्री तथा नागरिकको सुरक्षित आवासको हकलाई प्रत्याभूति गरेको छ। ग्रामीण चरित्रको जनसङ्ख्यालाई भूगोलको आधारमा शहरी परिभाषित गरिए पनि कार्यपद्धति र चरित्रको आधारमा अधिकांश शहरी जनसङ्ख्या ग्रामीण चरित्रको नै छ। यस गाउँपालिका भौगोलिक हिसाबले बिकट र छरिएर रहेका तथा विपद् जोखिममा रहेका घर परिवारलाई सुविधासम्पन्न वातावरणमैत्री आवासको व्यवस्थापन र बिपन्न तथा बजारी क्षेत्रमा अनधिकृत अव्यवस्थित रुपले बसोबास गरेका परिवारलाई उचित व्यवस्था गर्न यस क्षेत्रलाई प्राथमिकतामा राखी कार्य गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ।

गाउँपालिकाले भवन निर्माण योजना तथा नक्सापास मापदण्ड तयार गरी लागु गरेको छ। हरेक क्षेत्रको विकास निर्माणलाई योजनावद्ध ढङ्गले अगाडि बढाउने पहल कदमी शुरू भएको छ। गाउँपालिकामा आवास योजना तथा एकीकृत बस्ती विकास सम्बन्धी अधिकार प्राप्त भएको छ भने केही आवास निर्माणको लागि आवश्यक स्थानीय ढुङ्गा गिट्टी, बालुवा, काठ आदिको उपलब्धता रहेको छ। आवश्यक खानेपानीका स्रोतहरू तथा प्राकृतिक जल निकासको अवस्था तथा बसोबासको लागि उपयुक्त हावापानी रहेको छ। व्यवस्थित बस्ती विकासकोलागि गाउँपालिकाले उपयुक्त नीति तयार गरेर प्राविधिक विज्ञहरूको सहयोगमा उक्त कार्य गर्नुपर्ने टड्कारो आवश्यकता देखिन्छ। गाउँपालिकामा भवन निर्माण तथा व्यवस्थित बस्तीहरूकोलागि प्रभावकारी अध्ययन अनुसन्धान तथा आवश्यक योजना तर्जुमा गरी यस क्षेत्रमा योजनाबद्ध विकास गर्न सकिने देखिन्छ ।

६.१.२ समस्या तथा चुनौती

भू-उपयोग नीति अनुसार बस्ती विकास नहुनु, बिभिन्न ठाउँ हरूमा मापदण्ड विपरित आवास निर्माण हुनु तथा मापदण्ड अनुसार भएको वा नभएको अनुगमन गर्ने कार्य प्रभावकारी नहुनु, गाउँपालिकामा विद्यमान अवस्थामा शहरी विकासको पूर्वाधार विकास गर्न आवश्यक आर्थिक समस्या रहेको, एकै पटकमा सेवा प्रदान गर्न बनाउन पर्ने भवनहरू र तिनीहरूकोलागि आवश्यक मानव स्रोत एवम् साधनहरूकोलागि गर्नु पर्ने लगानी पुऱ्याउन सक्षम हुन नसक्नु, ग्रामीण क्षेत्रमा आवासको निर्माण गर्दा प्राविधिकको परामर्श नलिनु, निर्माण सामाग्री कम गुणस्तर र खर्चिलो हुनु, सुरक्षित स्वास्थ्य र सुविधायुक्त आवास नहुनु सामुहिक आवास निर्माणमा जनचासो नहुनु आदि यहाँका समस्याहरू हुन्।

छरिएका बस्तीलाई एकीकृत गरी बस्ती विकास गर्नु, माणदण्ड र भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि अनुसार भवन, बस्ती र संरचना पुनर्निर्माण सम्पन्न गर्नु, विपद तथा महामारीमा उपयोग गर्न आइसोलेसन सेन्टर निर्माण गर्नु, भवन संहिताको कार्यान्वयन गर्नु, मौलिक सस्कृतिको संरक्षण गरी संरचना निर्माण गर्नु, व्यवस्थित बस्ती विकास गर्नु, स्थानीय स्तरमा दक्ष जनशक्ति तयार गर्नु, गुणस्तरीय निर्माण सामाग्री व्यवस्थापन गर्नु, पुनर्निर्माणमा संलग्न संस्थाहरु वीच समन्वय गर्नु आदि प्रमूख चुनौती रहेका छन्। गाउँपालिकाको भूउपयोग क्षेत्र निर्धारण समेत भूउपयोग योजना तर्जुमा नहुँदा बस्ती तथा भौतिक विकासलाई व्यवस्थित र भवन निर्माण मापदण्ड पालना गर्न गराउन कठिनाई देखिएको छ। यसबाट व्यवस्थित र सुरक्षित बस्ती तथा आवासको निर्माणमा चूनौति थपिएको छ। यस गाउँपालिकामा पनि सार्वजनिक जग्गाको नितान्त अभाव रहेको छ। यसका साथै आगामी बर्षमा घट्न सक्ने अनुमान गरिएको जनसंख्यालाई ब्यबस्थित गर्नुपर्ने चुनौति पनि रहेको छ।

६.१.३ सोच

"दिगो विकासकालागि सुरक्षित आवास तथा बस्ती विकास"

६.१.४ उद्देश्य

1. एकीकृत आवास तथा बस्ती विकास गरी अव्यवस्थित र छरिएका घरपरिवारलाई एकताबद्ध र प्रभावकारी सेवा प्रवाहको विकास गर्नु।

2. स्थानीय निर्माण सामग्रीको अधिकतम प्रयोग गरी स्थानीय वास्तुकला र नवीनतम प्रविधि मिश्रित सुरक्षित र किफायती भवनहरू निर्माण गर्नु ।

६.१.५ रणनीति

१ ग्रामीण क्षेत्रमा भौगोलिक हिसाबले बिकट र छरिएर रहेका तथा विपद्को जोखिममा रहेका र सीमान्तकृत घर परिवारलाई आधारभूत सुविधा सहितको एकीकृत बस्ती निर्माण गर्ने ।

२. घना बस्ती रहेका ग्रामीण क्षेत्र तथा सडक क्षेत्रको बस्ती व्यवस्थित गर्ने।

३. सुरक्षित तथा सुविधायुक्त भवन, आवास र एकिकृत बस्तीको विकास गर्ने,

४. भूउपयोग नीति तथा योजना निर्माण गर्ने र योजनाबद्ध रुपमा एकीकृत बस्ती विकास गर्ने कार्यलाई अभियानको रुपमा अगाडि बढाउने

५. स्थानीय पहिचान भएको र सबै वर्ग तथा समुदायले किन्न सक्ने भवनहरूको निर्माण गर्ने ।

६. भवन डिजाइन, निर्माण तथा सुपरीवेक्षणका कार्यमा संलग्न जनशक्तिको क्षमता विकास गर्ने ।

६.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
एकीकृत बस्ती विकास सञ्चालन हुने स्थान	स्थान	2	5	5	6	6
भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि र मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका आवास घर	प्रतिशत	25	24	28	32	37
भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि र मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका सार्वजनिक भवन र संरचना	संख्या	40	40	46	53	61
चट्याङ रहित घर निर्माण	प्रतिशत	10	10	12	13	15
भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माण दक्ष व्यक्ति	जना	40	40	46	53	61
मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका कार्यालय, विद्यालय तथा स्वास्थ्य भवन	प्रतिशत	12	12	14	16	18
लैङ्गिकमैत्री तथा अपांगमैत्री सार्वजनिक भवन	संख्या	2	5	5	6	6

६.१.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	26544	1327	25217	0	0	20644	5900	0
२०८२/८३	28665	1433	27232	0	0	22175	6490	0
२०८३/८४	30972	1549	29424	0	0	23833	7139	0

६.१.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरू र समाप्ति)	अनुमानित लागत (रू. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
२४	प्रशासकीय भवन निर्माण आयोजना	स्थानीय शासन, विकास निर्माण र सेवा प्रवाहलाई सहज र व्यवस्थित बनाउनु	२०८१/८२–२०८३/८४	35000	प्रशासकीय भवन निर्माण सम्पन्न भई एकीकृत सेवा सुचारु हुने
२५	सुरक्षित नागरिक आवास कार्यक्रम	भवन, आवास र बस्ती विकासलाई योजनाबद्ध, उत्थानशील र मौलिक बनाउनु	सालबसाली	35000	वार्षिक १० भन्दा बढी भवन, आवास र बस्ती विकास सम्बन्धी नयाँ निर्माण, प्रबलीकरण, मर्मत संभार तथा स्तरोन्नति हुनेछन्

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरू र समाप्ति)	अनुमानित लागत (रू. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
२६	भवन, आवास र बस्ती विकास र सार्वजनिक निर्माण अन्य सालबसाली कार्यक्रम	भवन, आवास र बस्ती विकासलाई योजनाबद्ध, उत्थानशील र मौलिक बनाउनु	सालबसाली	38181	वार्षिक १० भन्दा बढी भवन, आवास र बस्ती विकास सम्बन्धी नयाँ निर्माण, प्रबलीकरण, मर्मत संभार तथा स्तरोन्नति हुनेछन्

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन्।

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
२४	प्रशासकीय भवन निर्माण आयोजना	नगपालिका प्रशासकिय भवन निर्माणाधिन अवस्थामा रहेको	प्रशासकीय भवन निर्माण सम्पन्न भई एकीकृत सेवा व्यवस्थित र सुचारु हुने	थप संरचना निर्माण विद्रुत खानेपानी शौचालय तथा ईन्टेरियर फर्निसिङ्ग गर्ने।
२५	सुरक्षित नागरिक आवास कार्यक्रम	प्रशासकीय भवन, वडा कार्यालय भवन र सार्वजनिक सम्पत्तीको मर्मत संभार र सुविधा थप भएको	वडा कार्यालय, हाल सञ्चालित प्रशासकीय कार्यालय र अन्य सरकारी भवन र सार्वजनिक संरचना मर्मतसंभार हुने	
२६	भवन, आवास र बस्ती विकास र सार्वजनिक निर्माण अन्य सालबसाली कार्यक्रम	प्रशासकीय भवन, वडा कार्यालय भवन र सार्वजनिक सम्पत्तीको मर्मत संभार र सुविधा थप भएको	वडा कार्यालय, हाल सञ्चालित प्रशासकीय कार्यालय र अन्य सरकारी भवन र सार्वजनिक संरचना मर्मतसंभार हुने	

६.१.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

गाउँपालिकामा भूमिको वर्गीकरण सहित भूउपयोग योजना र आवास, बस्ती विकास तथा भवन निर्माण सम्बन्धी मापदण्ड तर्जुमा भइ सोको परिपालनामा अभिवृद्धि हुनेछ। आवास, बस्ती विकास तथा शहरीकरणका कारण फोहोरमैलाको विसर्जन अव्यवस्थित हुने र वातावरणीय प्रदूषणमा वृद्धि हुने जोखिम हुन सक्छ। व्यवस्थित आवास, बस्ती विकास तथा शहरीकरण प्रभावकारी कार्यान्वयनमा आउन नसकेको कारण आवास, बस्ती विकास तथा भवन निर्माण सम्बन्धी मापदण्डको कार्यान्वयन चुनौतीपूर्ण देखिन्छ।

६.२ सडक, पुल तथा यातायात

६.२.१ पृष्ठभूमि

भौतिक पूर्वाधार आर्थिक विकास एवम् सामाजिक समृद्धिका आधारहरू हुन् जसमा सडक यतायात तथा पुलको सबैभन्दा महत्त्वपूर्ण योगदान रहन्छ। पूर्वाधारको विकासमा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ स्थानीय निकायलाई जिम्मेवार बनाएको छ। पूर्वाधार निर्माणकालागि स्थानीय निकायलाई प्रदेश एवम् संघीय सरकारबाट समेत अर्थिक एवम् प्राविधिक सहयोग पुऱ्याउने व्यवस्था गरिएको छ। गाउँपालिकाले पूर्वाधार विकासमा समावेशी, वातावरणमैत्री, गुणस्तरीय पूर्वाधार भन्ने अभियानका साथ कार्यक्रम अगाडि बढाएकोछ। गाउँपालिकाको विकास र समृद्धिको प्रमुख आधारका रुपमा रहेको एक क्षेत्र यातायात पनि हो।

हाल गाउँपालिका भरी रहेका कुल सडकहरू मध्ये करिव ३० कि.मी. सडक सवर्याम सडक रहेका छन्। त्यसैगरी पालिका भित्र करिब १८४ कि.मी. सडकको ट्र्याक खोलीएको छ भने २ वटा पक्की पुल र १२ वटा झोलुङ्गे पुल छन्। गाउँपालिकाभित्र सवै वडाहरूमा सडकको पहुँचभित्र भए पनि हालसम्म ब्यवस्थित र सहज बसपार्क तथा बसस्टेशनको निर्माण हुन सकेको छैन र आवस्यक पर्ने सामान्य पूर्वाधारको व्यवस्था छैन। भएका सडकहरूको चौडाइ र पार्कहरूको व्यवस्था नभएकै कारण ग्रामीण क्षेत्रमा धैरै दुर्घटनाहरू हुने गरेका छन्।

६.२.२ समस्या तथा चुनौती

सडक विस्तार जथाभावी तरिकाले गरिँदा धैरै स्थानहरूमा पहिरोको व्यापक जोखिम बढिरहेको र वातावरणमा प्रतिकूल असर परिरहेको देखिन्छ, गाउँपालिकाका अधिकांश सडकहरू कच्ची र सम्पूर्ण सडकको स्तरोन्नति गर्न समयमै आवश्यक बजेटको अभाव, सडक व्यवस्थित गर्न नसक्दा यातायातमा पहुँच विस्तार, धुलो तथा प्रदुषण वृद्धिको समस्या, भू–क्षयीकरणको समस्या, साँघुरा र घुम्तीयुक्त सडकले दुर्घटनाको वा सडक सुरक्षा जोखिम धैरै रहेको, सडक विस्तारले वन जङ्गल फँडानी भई हरित क्षेत्रमा नकारात्मक प्रभाव पर्न सक्ने जस्ता प्रमुख समस्याहरू यस पालिकामा रहेका छन् ।

६.२.३ सोच

"सडक सञ्जाल तथा यातायात पूर्वाधार, गाउँपालिकाको आर्थिक समृद्धिको आधार"

६.२.४ उद्देश्य

१. सडक पूवार्धारहरूको निर्माण तथा स्तर उन्नति गरी मानिसहरूको जीवन सहज र सरल बनाउनु ।
२. यातायात पूर्वाधारको उचित मर्मत सम्भार तथा व्यवस्थापन गरी सहज आवतजावत र स्थानीय जनताको सुविधा, आयआर्जन तथा रोजगारी सिर्जना गर्नु ।

६.२.५ रणनीति

१. योजनाको दीर्घकालीन उपयोगकोलागि निर्माण भइसकेका पूर्वाधारहरूको संरक्षण, विस्तार तथा मर्मतकोलागि कोषको व्यवस्था गर्ने।
२. गाउँपालिकाको आर्थिक तथा सामाजिक गतिविधिलाई सन्तुलित, समावेशी, गतिशील बनाउन योगदान पुऱ्याउन सक्ने रणनीतिक सडक सञ्जाल सुदृढ गर्ने ।
३. छिटो, भरपर्दो र वातावरण मैत्री सडक सञ्जाल विकास गर्न सहयोगी हुने प्रविधि तथा उपायहरू अबलम्बन गर्ने ।
४. प्रमुख ग्रामीण बस्तीहरू र प्रमुख पर्यटकीय केन्द्र जोड्ने गरी यातायात पहुँच बढाउन सडक विस्तार गर्ने ।
५. पर्यटकीय पदमार्गहरूको पहिचान तथा निर्माण कार्यलाई अभियानका रुपमा सञ्चालन गर्ने ।

६.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
गाउँपालिका केन्द्रमा पुग्न लाग्ने औषत समय	मिनेट	60	60	60	60	60
नियमित यातायात सञ्चालन हुने रुट	संख्या	1	1	2	2	2
पक्की सडक	कि.मि.	0	0	1	3	5
ग्राभेल सडक	कि.मि.	35	40	45	50	60
पक्की पुल	संख्या	0	1	1	2	2
नियमित मर्मत संभार हुने सडकको लम्बाई	कि.मि.	20	15	10	8	5
वायोइञ्जिनिरिङ्ग प्रविधी प्रयोग र सडक किनार वृक्षारोपण सडक लम्बाई	कि.मि.	1	1	1	1	1
कुल सडक लम्बाई	कि.मि.	35	41	47	55	67

६.२.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	30968	929	30039	0	0	22923	8045	0
२०८२/८३	33443	1003	32439	0	0	24593	8850	0
२०८३/८४	36134	1084	35050	0	0	26400	9735	0

६.२.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरू र समाप्ति)	कुल लागत (रू. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
२७	सडक, पुल तथा यातायात सालबसाली कार्यक्रम	सडक पूर्वाधार संरचनाको स्तरोन्नति भई सेवा सुविधा सहज बनाउनु	सालबसाली	100545	...... कि.मि. सडक र संरचना निर्माण, मर्मतसंभार र स्तरोन्नति हुने

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छः

क्र.सं.	कार्यक्रम आयोजना वा विषय उपक्षेत्र	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आगामी तीन वर्षको अपेक्षित उपलब्धि	आ.व. २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
२७	सडक, पुल तथा यातायात सालबसाली कार्यक्रम	सालबसाली रुपमा .... कि.मि. सडक निर्माण तथा मर्मत संभार भैरहेको	..... कि.मि.सडक मर्मत संभार हुने	फत्तेपुर वसपार्क सुधार कृयाकलाप लगायत, सतह सम्याउने, नाली निर्माण गर्ने, सडक ढलान गर्ने, सडक संरचना निर्माण गर्ने, ग्राभेल गर्ने आदी

६.२.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारका योजना, नीति तथा कार्यक्रम बीच अन्तरसम्बन्ध, समन्वय र सहकार्य हुने गरी आयोजना कार्यक्रम छनौट र कार्यान्वयन हुनेछ। गाउँपालिकाले चालु तथा क्रमागत, वहुवर्षीय, विस्तृत आयोजना प्रस्ताव तयार भएका, कार्यान्वयनका लागि तयारी अवस्थामा रहेका आयोजना तथा कार्यक्रममा प्राथमिकतासाथ बजेट विनियोजन गरी कार्यान्वयन गर्नेछन्। सडक पुर्वाधार दक्ष प्राविधिकबाट विस्तृत संभाव्यता, आर्थिक तथा वातावरणीय अध्ययन हुन नसकेमा तथा आयोजना प्रभावकारी व्यवस्थापन नहुने जोखिम रहन्छ।

६.३ जलस्रोत, विद्युत तथा उर्जा

६.३.१ पृष्ठभूमि

बोगटान फुड्सिल गाउँपालिकाको पश्चिम सिमानामा रहेको विशाल नदि सुदूरपश्चिम लगायत साना खोला, जलाधार क्षेत्र तथा पानी मुहानहरु रहेका छन्। यस क्षेत्रमा उपयोग हुने उर्जाको श्रोतका रुपमा विद्युत दाउरा पेट्रोलियम पदार्थ सोलार रहेका छन्। यस क्षेत्रमा व्यवसाय संचालन तथा औद्योगिकरणका लागि आवश्यक उच्च क्षमताको विद्युतका लागि बजार र राजमार्ग क्षेत्रमा राष्ट्रिय प्रशारण लाइन उपलव्ध रहेको छ। गाउँपालिकाको ८५ प्रतिशत भन्दाबढि क्षेत्रमा विद्युत विस्तार भईसकेको छ भने थप विस्तार योजना रहेको छ। गाउँपालिकाको बजार क्षेत्रमा सडक वत्ती जडान गर्ने योजना सुरु गरिएको छ।
बजार क्षेत्र लगायतका वडा वस्तिहरुमा घरायसी प्रयोजनका लागि प्रयोग हुने विद्युतमा समेत सामान्य हावाहुरी चल्दा तथा बर्षा हुने संकेत मिल्नासाथ विद्युत सेवा अवरुद्ध हुने गरेको छ। घरायसी खाना पकाउन प्रयोग गरीने इन्धनको स्रोतको रूपमा मूलतः काठ दाउरामा निर्भर यस गाउँपालिकामा विद्युत, बायोग्याँस, एलपी ग्यासको प्रयोग सिमित मात्रामा मात्र गरेको पाइन्छ। काठ दाउराको प्रयोगका थुप्रै नकारात्मक पक्षहरू मध्ये स्वास्थ्यमा पर्ने असर र वनजङ्गलको विनाश प्रमुख हुन्। अतः यस गाउँपालिकामा अल्पकालीन रूपमा सौर्य उर्जा र वायो ग्याँसलाई तथा दीर्घकालीन रूपमा जलविद्युत ऊर्जालाई जोड दिनु आवश्यक छ।

६.३.२ समस्या तथा चुनौती

यस गाउँपालिकामा अझै पनि ७० प्रतिशत घरपरिवारले खाना पकाउन मुख्य इन्धनको रुपमा दाउराको प्रयोग गर्ने गरेका छन्। विद्युत, वायोग्यास तथा स्वस्थ उर्जा प्रयोगको अवस्था न्यून रहेको देखिन्छ। गाउँपालिकाको केही छरिएका वस्तीहरुमा विद्युत लाईनसमेत पुग्न नसकेको, पुगेको स्थाहरुमा समेत ट्रान्समिटरको क्षमता र ट्रान्समिसन लाईन गुणस्तरीय बनाई विद्युत प्रसारण र वितरण हुन सकेको छैन। ग्रामीण क्षेत्रहरुमा उद्योग व्यवसाय सञ्चालन, सिंचाईको लागि प्रयोग गर्न आवश्यक पर्ने थ्रिफेजको विद्युत लाईनको कमी रहेको छ। गाउँपालिकाको प्रमुख सडक, चोक र स्थानमा सोलार प्रणालीमा आधारित सडक वत्तीको सुविधा उपलब्ध हुन सकेको छैन। दिगो बिद्युत सेवा उपलब्ध गराउनु, बिद्युतको प्रयोग उद्योग क्षेत्रमा बिस्तार गर्नु, स्वच्छ र किफायती उर्जामा सबैको पहुँच पुर्याउनु आदि यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन्।

६.३.३ सोच

"उज्यालो र समुन्नत बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका"

६.३.४ उद्देश्य

१. विद्युतको उत्पादन, उपलब्धता, गुणस्तर र उपभोगमा वृद्धि गर्नु,
२. स्वच्छ उर्जाको प्रवर्द्धन, विस्तार र उपयोगमा वृद्धि गर्नु,
३. जलस्रोतको संरक्षण र उपभोगमा वृद्धि गर्नु

६.३.५ रणनीति

१. विद्युत उत्पादन तथा उपभोग बढाउने
२. स्वच्छ उर्जाको उत्पादन तथा उपयोग वृद्धि गर्न संघ र प्रदेश सरकारका सम्बन्धित निकायहरूसँग सहकार्य तथा साझेदारी गर्ने
३. वैकल्पिक उर्जाको उपयोग विस्तार गर्दै आयातित इन्धनमाथिको निर्भरता कम गर्ने,
४. जलस्रोत संरक्षण र उपयोगमा समुदाय, निजी क्षेत्र र गैसस परिचालन गर्नेविद्युत लाइन तथा क्षमता वृद्धि गर्ने,

६.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
विद्युतमा पहुँच भएका जनसङ्ख्याको अनुपात	प्रतिशत	80	80	84	88	93
खाना पकाउनका निम्ति ऊर्जाको प्राथमिक स्रोतको रूपमा कोइला, दाउरा, गुइँठालगायतका ठोस इन्धन प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	35	35	39	42	47
खाना पकाउन र कोठा तातो राख्नका लागि एलपी ग्याँस प्रयोग गर्ने जनसङ्ख्या	प्रतिशत	65	65	72	79	87
खाना पकाउन विद्युतको उपयोग गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	3	5	6	6	7
सोलार उपयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	3	3	3	4	4

६.३.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	4866	243	4623	0	0	2185	2682	0
२०८२/८३	5255	263	4992	0	0	2305	2950	0
२०८३/८४	5678	284	5394	0	0	2433	3245	0

६.३.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
२८	विद्युत विस्तार तथा उपयोग प्रवर्द्धन कार्यक्रम	केन्द्रिय विद्युत प्रणालीको विद्युतको उपभोगमा वद्धि गर्नु	सालबसाली	6000	केन्द्रिय विद्युत प्रसारण प्रणालीबाट स्थानीयस्तरमा विद्युत सुबिधा उपलब्ध तथा विस्तार हुने
२९	वैकल्पिक तथा स्वच्छ उर्जा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	स्वच्छ उर्जाको उपयोगमा बृद्धि गर्नु	सालबसाली	9800	१००० घरपरिवार लाभिन्वत हुने

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन्।

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
२८	विद्युत विस्तार तथा उपयोग प्रवर्द्धन कार्यक्रम	९५ प्रतिशत घरपरिवार र व्यवसायमा स्थानीय स्तरमामा उत्पादित विद्युतको प्रयोग भएको	गाउँपालिकामा केन्द्रिय प्रशारण लाइन जोडिने र १५ प्रतिशत घरपरिवार लाभान्वित हुने	केन्द्रिय विद्युत प्रसारण प्रणालीको विद्युत लाइन विस्तार, विद्युत नपुगेका घरपरिवारमा विद्युत सुबिधा विस्तार, र विद्युतीय चुल्होमा अनुदान, स्थानीय जलविद्युत आयोजना मर्मत सहयोग
२९	वैकल्पिक तथा स्वच्छ उर्जा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	७१ प्रतिशत घर परिवारमा स्वच्छ तथा वैकिल्पक उर्जाको प्रयोग भएको	६ बस्ती तथा १८० घर-परिवार लाभान्वित हुने	मुख्य बजार क्षेत्रमा सोलार सडक वत्ती जडान, स्वच्छ उर्जा प्रयोग सम्बन्धी सचेतना, स्वच्छ उर्जा प्रणाली जडान अनुदान

६.३.९ जोखिम पक्ष तथा अनूमान

केन्द्रिय विद्युत प्रसारण प्रणालीको विद्युत सुबिधा विस्तार भई विद्युत तथा स्वच्छ उर्जाको उपलब्धता र उपयोग सहज भएको हुनेछ। जलाधार क्षेत्रको संरक्षणमा अन्तर सरकार सहकार्य तथा समुदायस्तरको जागरुकतामा अभिवृद्धि भएको हुनेछ। उपरोक्त परिवेश तयार हुन नसकेमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुनमा जोखिम रहन सक्छ।

६.४ सूचना तथा सञ्चार

६.४.१ पृष्ठभूमि

नागरिकको संविधान प्रदत्त मौलिक हकको रूपमा रहेको सूचनाको हकको संरक्षण र सम्बर्धन गर्दै आमसञ्चारलाई स्वच्छ, सक्षम, निष्पक्ष, मर्यादित, जिम्मेवार र व्यवसायिक बनाउन आवश्यक व्यवस्था गर्ने राज्यको नीति हुने संवैधानिक व्यवस्था रहेको छ। विगत केही वर्षदेखि नेपालमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको क्षेत्रमा विभिन्न नीतिगत प्रयासहरू भएका छन् बदलिंदो परिवेश तथा त्यसबाट सिर्जित चुनौती सामना गर्न तथा सिर्जित अवसरहरू प्रभावकारी रूपले उपयोग गर्न तदनुरूपको नीतिगत, कानुनी, संस्थागत व्यवस्था तथा रणनैतिक उपायहरू अवलम्वन गर्नुपर्ने आवश्यकता महशुस गरी एकिकृत सूचना तथा सञ्चार प्रविधि नीति २०७२ तर्जुमा गरिएको छ। प्रविधिको व्यापक प्रयोगबाट कानुनको शासन, भ्रष्टाचारमूक्त र चुस्त प्रशासन, विकेन्द्रिकरण, आर्थिक अनुशासन तथा सार्वजनिक सेवा प्रवाह र स्रोतको कुशल व्यवस्थापन जस्ता असल शासनका आधारभूत मान्यतालाई आत्मसात गरी सर्वसाधारणले पाउनु पर्ने सेवा छिटो, छरितो तथा कम खर्चिलो ढङ्गबाट प्रदान गर्न सकिन्छ।

गाउँपालिका क्षेत्रमा करिब सबै वडामा मोबाइल सेवाको सुविधा पुगेता पनि सेवा पहूँच भने ७० प्रतिशत मात्रै छ। करिब १० प्रतिशत परिवार मात्रै इन्टरनेट सेवामा पहूँचमा छन्।

६.४.२ समस्या तथा चूनौती

सूचना तथा सचार सम्बन्धी पर्याप्त नीतिगत र कानुनी व्यवस्था नहुनु, आमसञ्चार माध्यम पूर्णरूपमा मर्यादित, जिम्मेवार, जवाफदेही हुन नसक्नु, भौगोलिक बिकटताको कारण सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विस्तारलाई द्रुतता दिन समस्या रहेको, साइवर सुरक्षाका लागि संस्थागत र प्राविधिक जनशक्तिको अभाव हुनु, केही वडाका बिकट स्थानहरूमा अप्टिकल फाइवर पुग्न नसकेको आदि यस क्षेत्रका समस्याका रुपमा रहेकाछन्।

यस प्रकार ल्याण्डलाइन टेलिफोन सेवाको पहुँच नहुनु, मोवाइल तथा इन्टरनेट सेवाको पहुँच कमजोर हुनु, इन्टरनेट प्रदायक संस्थाहरुको सेवा विश्वसनीय नहुनु, स्थानीय पत्रपत्रिका प्रकाशन नहुनु, वडा कार्यालय, स्वास्थ्य संस्था र विद्यालयहरूमा इन्टरनेट नियमित सुचारु हुन नसक्नु आदि प्रमूख समस्या रहेका छन्।

६.४.३ सोच

"सूचना तथा सञ्चारको गुणस्तरीय सेवाहरूमा सबै वर्गको पहुँच"

६.४.४ उद्देश्य

१. आम सञ्चार माध्यमलाई स्वच्छ, सक्षम, निष्पक्ष, मर्यादित, विश्वसनीय बनाई सूचना तथा सञ्चार प्रविधि र सेवाहरू सबै नागरिकको पहुँचमा पुर्‍याउनु।
२. सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको सेवालाई सर्वसुलभ, गुणस्तरीय र भरपर्दो बनाई प्रविधिको उच्चतम सेवा प्रयोग गर्नु ।

६.४.५ रणनीति

१. सूचना तथा सञ्चार प्रविधि सम्बन्धी नयाँ खोज तथा अनुसन्धान र विकासको लागि कानुनी आधार तयार गर्ने ।
२. बजार तथा चलचित्र क्षेत्रको पूर्वाधार विकास गरी उद्योगको रूपमा विकास तथा प्रवर्द्धन गर्ने ।
३. समग्र प्रविधिका विकासकालागि डिजिटाइजेसन मार्फत् सामाजिक, आर्थिक र शासकीय व्यवस्थामा सुधार गर्ने ।
४. सूचना तथा सञ्चार सेवालाई प्रतिस्पर्धी, मर्यादित, सर्वसुलभ तथा नियमित पहुँचको स्थापना गरी सूचना प्रविधिको उच्चतम सेवा प्रयोग गर्ने ।
५. सूचनामा सम्पूर्ण नागरिकहरूको पहुँच र सञ्चार प्रविधिको उच्चतम प्रयोगको सुनिश्चितता गर्ने ।

६.४.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
कम्प्युटर, इन्टरनेट र इमेल लगायत सूचना प्रविधिमा पहुँच भएका जनसंख्या	प्रतिशत	70	70	74	77	81
गाउँपालिकामा सञ्चालित सफ्टवेयर र सुचना व्यवस्थापन प्रणाली	संख्या	11	11	12	12	13
इन्टरनेट सुविधा उपलब्ध वडा कार्यालय, स्वास्थ्य संस्था र विद्यालय	संख्या	15	15	16	17	17
टेलिभिजन र कम्प्युटर उपलब्ध परिवार	प्रतिशत	85	85	89	94	98

६.४.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	1106	166	940	0	0	1106	0	0
२०८२/८३	1194	179	1015	0	0	1194	0	0
२०८३/८४	1291	194	1097	0	0	1291	0	0

६.४.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	उद्देश्य	अवधि	कुल लागत (रु. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
३०	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि विस्तार कार्यक्रम	स्थानीय शासन सञ्चालन, विकास व्यवस्थापन र सेवा प्रवाहमा सूचना प्रविधिको प्रयोग वृद्धि गर्नु	सालबसाली	3000	विभिन्न १० प्रकारका सेवाहरू सूचना प्रविधि प्रणालीबाट प्रवाह हुने
३१	विद्युतीय सुशासन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	स्थानीय विकास निर्माण र सेवा प्रवाह सूचना प्रविधिमैत्री र सहज बनाउनु	सालबसाली	591	कार्यपालिका कार्यालय, विषयगत शाखा र ९ वडा कार्यालयमा विद्युतीय सुशासनको अभ्यास सुचारु हुने

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन् ।

क्रस	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
३०	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि विस्तार कार्यक्रम	७ वटा सूचना व्यवस्थापन प्रणाली सञ्चालनमा रहेका	थप ३ प्रकारका सफ्टवयर तथा सूचना व्यवस्थापन प्रणाली स्थापना भइ सेवा सुचारू हुने	सूचना प्रविधिमैत्री सेवा प्रवाह, सफ्टवयर र सूचना व्यवस्थापन प्रणाली तथा उपकरण खरिद र सञ्चालन, विद्यालय र स्वास्थ्य संस्थामा सूचना प्रविधि जडान र सञ्चालन, जिआइएस नक्शाकन सञ्चालन, विद्युतीय हाजिरी प्रणाली, विद्युतीय प्रोफाइल तयारी तथा अद्यावधीकरण,

क्रस	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
३१	विद्युतीय सुशासन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	वेवसाइट नियमित रूपमा अद्यावधिक भएको, पर्यटन सूचना प्रणाली तयार भएको	विभिन्न १० विषयमा सूचना प्रविधि तथा डिजिटल प्रणालीमा आधारित सेवाहरू सञ्चालन हुनेछन्	तथ्याङ्क, योजना तर्जुमा र अनुगमन तथा प्रतिवेदन प्रणाली व्यवस्थापन तथा सञ्चालन, तथ्य तथा अनुसन्धानमूलक रिपोर्टिङ, डिजिटलाइजेशन, इवुलेटिन तथा छपाइ, टुरिजल पोर्टल निर्माण र सञ्चालन, सर्भर व्यवस्थापन

६.४.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानुमान

सूचना प्रविधिको उपयोगबाट सेवा प्रवाहमा थप प्रभावकारिता वृद्धि हुनेछ । प्रविधि खर्चिलो र दक्ष मानविय श्रोतको आवश्यक पर्ने भएको तथा साइवर सुरक्षाको दृष्टिकोणले सुचना तथा दस्तावेजहरु असुरक्षित हुने तथा अनधिकृत प्रसारण तथा सम्प्रेषण हुने जोखिम रहन सक्छ।

परिच्छेद ७ : वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्र

यस परिच्छेद अन्तर्गत वन तथा भूसंरक्षण, वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन र विपद् जोखिम व्यवस्थापन लगायतका उप–क्षेत्रहरुको पृष्ठभूमि, समस्या तथा चुनौती, लक्ष्य, रणनीति, नतिजा खाका, त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान, आयोजना तथा कार्यक्रम र पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्षहरु समावेश गरिएको छ ।

७.१ वन, हरियाली, भूसंरक्षण तथा नदि नियन्त्रण

७.१.१ पृष्ठभूमि

वन क्षेत्र जैविक विविधिताको भण्डार मात्र होइन कृषि, ऊर्जा, जल तथा औद्योगिक कच्चा पदार्थको श्रोत हुनुको साथै प्रमुख पर्यटकीय गन्तब्य र बहुसङ्ख्यक जनताको जीविकाको प्रमुख आधार पनि हो। वनबाट हाम्रो करिब ७० प्रतिशत इन्धन झन्डै ४० प्रतिशत पशु आहारा र अन्य वातावरणीय सेवा प्राप्त हुँदै आएको छ । वन क्षेत्रमा नेपालको आर्थिक समुन्नति गर्न सक्ने प्रचुर सम्भावना रहेको छ ।जडीबुटी लगायत विभिन्न वन पैदावारको बिक्रिबाट मात्र वर्षेनी करिब दुई अरब भन्दा बढी राजस्व सङ्कलन हुने गरेको छ । नेपालको संविधानमा वातावरणीय सन्तुलन र स्वच्छताको लागि वन क्षेत्र तथा जैविक विविधताको सरक्षण गर्न राज्यले प्राथमिकता दिने कुरा उल्लेख गरिएको छ ।

७.१.२ समस्या तथा चुनौती

वनको व्यवस्थापन तथा विकासमा राज्यको लगानी यथेष्ट नभएको, अव्यवस्थित भौतिक संरचनाका कारण वन क्षेत्रको विनास र खण्डिकरण हुने गरेको, उत्पादनशील वनलाई पूर्ण क्षमतामा व्यवस्थापन गर्न नसकिएको, वन फँडानी पूर्ण रूपमा नियन्त्रण हुन नसकेको, वन तथा जलाधार क्षेत्रका स्रोतहरूको क्षयीकरण, मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व, वन तथा भूसंरक्षणमा दक्ष जनशक्ति उपलब्ध नभएको, जनचेतनाको अभाव र लापरवाहीबाट डढेलो लाग्ने गरेको, महत्त्वपूर्ण जडीबुटीहरूको अन्वेषण र प्रशोधन हुन नसकेको, उत्पादित काठको व्यवसायिक प्रयोग हुन नसकेको, नियमित रूपमा फडानीबाट प्राप्त हुने आम्दानी बाहेक सामुदायिक वनका अन्य आर्थिक स्रोत नभएका, जडीबुटी निकासी गर्न कानुनी अड्चन हुनु जस्ता समस्याहरू विद्यमान रहेका छन् ।

७.१.३ सोच

“वातावरणमैत्री विकास, उत्पादनशील वन, संरक्षित जलाधार र जैविक विविधताको दिगो संरक्षण”

७.१.४ उद्देश्य

१. स्थानीय वनको संरक्षण र वैज्ञानिक व्यवस्थापन, वन्यजन्तु र जैविक विविधताको संरक्षण, सम्वर्द्धन गर्नु ।
२. भूसंरक्षण तथा वातावरणीय सन्तुलन कायम गरी उपलब्ध वित्तीय स्रोतसाधनको समूचित व्यवस्थापन गर्नु ।
३. बाढि, नदि तथा पहिरोबाट हुने क्षति न्यून गर्नु ।

७.१.५ रणनीति

१. वनलाई उत्पादनमुखी बनाई वनजन्य उत्पादनको व्यवसायीकरण गर्ने ।
२. समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन प्रणाली अनुसार वनको संरक्षण गर्ने ।
३. जनसहभागिता मार्फत् दिगो माटो व्यवस्थापन प्रणाली अवलम्बन गरी भूमिको उत्पादकत्व बृद्धि गर्ने ।
४. बाह्य र आन्तरिक स्रोतसाधनको परिचालन गर्ने ।

७.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
वनले ढाकेको वा हरियाली क्षेत्र	प्रतिशत	76	76	76	76	76
सुचारू जडिबुटी संकलन तथा प्रशोधन केन्द	संख्या	1	1	1	1	1
जडीबुटी कर वा वन पैदावरको विक्रीबाट प्राप्त आय	रू. हजारमा	0	0	0	0	0
नियमित रुपमा वन कार्ययोजना तयार गर्ने, पूर्णरुपमा कार्यान्वयन गर्ने र गाउँपालिकासँग	संख्या	12	12	12	13	13

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
नियमित समन्वयमा रहेका सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति						
पार्क तथा उद्यान	संख्या	0	2	2	2	2
संरक्षित तालतलैया तथा पोखरी	संख्या	2	5	5	5	5
नदी नियन्त्रण बाँध तथा स्परको लम्बाई	रनिङ्ग मिटर	750	750	773	796	820
दर्ता निजी वन	संख्या	0	0	0	0	0
शहरी वन तथा सडक किनारा वृक्षरोपण	संख्या	2000	3000	3090	3183	3278
वन हरियाली, भुसंरक्षण तथा नदी नियन्त्रण क्षेत्रमा गाउँपालिकाको वार्षिक बजेटको अंश	प्रतिशत	0.06	0.06	0.06	0.06	0.06

७.१.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुंजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	265	27	239	0	0	265	0	0
२०८२/८३	287	29	258	0	0	287	0	0
२०८३/८४	310	31	279	0	0	310	0	0

७.१.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
३२	वन तथा हरीयाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	वन, हरियाली क्षेत्र विस्तार, वनको दिगो व्यवस्थापन र जैविक विविधता संरक्षण गर्नु	सालबसाली	862	१० हजार विरुवा रोपिएको हुने

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू देहायबमोजिम रहेका छन्।

क्र.सं.	कार्यक्रम/आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
३२	वन तथा हरीयाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	हालसम्म ०० क्षेत्रफल वन तथा हरियाली क्षेत्र ढाकेको	२० हजरा वृक्षरोपण गरी हरियाली कायम गरिने	२० हजार विरुवा रोपण, सडक किनारा वृक्षरोपण, विरूवा उत्पादन तथा वितरण,वन डडेलो नियन्त्रण, उद्यान विस्तार तथा संरक्षण, वन संरक्षण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम, जडीबुटी खेती प्रवर्द्धन

७.१.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान

वन तथा जैविक विविधता, जलाधार संरक्षण तथा व्यवस्थापनमा तीनै तहका सरकार, समुदाय तथा नागरिक समाजको सहकार्य साझेदारी बढोत्तरी हुनेछ । वायोइञ्जिनियरिङ, वृक्षरोपण, समुदायको सहभागितालाई पूर्वाधार विकास, मर्मत संभार आत्मसात गरिनेछ । उल्लिखित परिस्थिति निर्माण हुन नसकेमा अपेक्षित नतिजा हासिल हुन कठिन हुन सक्छ।

७.२ वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन

७.२.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले खानेपानी तथा सरसफाइ सुविधालाई नागरिकको मौलिक हकको रूपमा व्यवस्था गरेको छ । नागरिकको स्वास्थ्यले हरेक मुलुकको विकासमा प्रभाव पारेको हुन्छ र सरसफाइले स्वस्थ जनशक्तिको निर्माणमा महत्त्वपूर्ण भूमिका खेलेको हुन्छ र सरसफाइयुक्त व्यवहार दिगो विकासको मुख्य आधार हो। यसैगरी नेपालमा वि.सं. २०६८ साल देखि विभिन्न जिल्लाहरूलाई खुला दिसामुक्त क्षेत्र घोषणा अभियान गर्दै गरेको अवस्था पनि छ। नेपालले सन् २०३० सम्ममा आफुलाई विश्व समुदायमा पूर्ण सरसफाइयुक्त

राष्ट्र निर्माण गर्ने लक्ष्यलाई लिएको छ । न्यून सरसफाइको कारण नेपालले वेलावेलामा सरुवा रोगहरूको प्रकोप हुने गरेको छ । सरसफाइको अवस्था हेर्दा यस गाउँपालिकामा एक घर एक चर्पीको कार्यान्वयन पूर्ण रूपमा सम्पन्न भएको अवस्था देखिदैन । यो गाउँपालिका भित्र २ वटा सार्वजनिक शौचालय निर्माण भएको छ । घरयासी फोहर व्यवस्थापन बाहेक अन्य फोहरमैला व्यवस्थापनका नाममा फोहोरहरू खोलाखोल्साका होचा भागमा अनियन्त्रित तरिकाले फाल्ने प्रबृति यत्रतत्र देखिन्छ । घरधुरीको शौचालय बाहेक गाउँ, टोल र समुदायमा फोहरमैलाको दीर्घकालीन व्यवस्थापन गर्नू पर्ने देखिन्छ ।

७.२.२ समस्या तथा चुनौती

फोहरमैलाको व्यवस्थापनलाई चुस्त र प्रविधिमैत्री बनाउन नसक्नु, क्रमश: विकास भैरहेका ग्रामीण बजारहरूमा फोहर उत्सर्जन भई व्यवस्थापन योजना नबनेको, घरेलु स्तरमा समेत सरसफाइको पूर्ण व्यवस्थापन हुन नसकेको, समुदायमा फोहरमैला व्यवस्थापनकोलागि सम्भावित ठाउँ र तिनको प्राविधिक पक्षको विश्लेषण गर्न नसकिएको, सार्वजनिक स्थलमा शौचालय तथा फोहरमैला व्यवस्थापन तथा ढल निकास हुन नसक्नु पनि अन्य समस्याहरू हुन्‌।

७.२.३ सोच

"स्वास्थ्य र स्वच्छताको लागि फोहरमैला मुक्त गाउँपालिका"

७.२.४ उद्देश्य

१. समुदायका पायक पर्ने स्थानहरूमा फोहर सङ्कलनको व्यवस्था मिलाउनु ।
२. सरसफाइ सुविधाको पहुँचको सुनिश्चितता गर्नु।
३. पुर्वाधारको विकास र प्राकृतिक वातावरण बीच सन्तुलन कायम गर्नु,
४. व्यवसायी तथा स्थानीयवासीबाट सिर्जित घरेलु, व्यवासयिक र अस्पतालको फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्नु,
५. नीति, कानून कार्यान्वयनको प्रभावकारी संरचना निर्माण, अध्ययन अनुसन्धान तथा क्षमता अभिवृद्धि गर्नु ।

७.२.५ रणनीति

१. समुदायका घनाबस्ती भएको ठाउँ, हाटबजार लाग्ने र सेवा प्रदायक कार्यालय भएका स्थानहरूमा फोहरमैला व्यवस्थापनको गुरु योजना बनाई फोहोर सङ्कलनको व्यवस्था गर्ने ।
२. गाउँपालिकामा शौचालय तथा सरसफाइको सुनिश्चितता गर्ने .
३. सरसफाइको पहुँच भएका प्रत्येक घर धुरीमा क्रमिक रूपमा गुणस्तरीय सरसफाइको पहुँच बृद्धि गर्ने।
४. सरसफाइ सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

७.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
घोषणा वातावरणीयमैत्री टोल	संख्या	0	0	2	3	5
पूर्ण स्वच्छता र सरसफाइ कार्यान्वयन गर्ने बस्ती तथा टोल	संख्या	12	13	15	16	20
सफा चर्पीको प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	80	80	80	80	80
स्रोतमै फोहर वर्गीकरण र व्यवस्थापनको अभ्यास गर्ने परिवार	संख्या	25	25	25	25	25
सार्वजनिक शौचालय	संख्या	6	6	6	6	6
विसर्जन हुने फोहोरमैलामा कुहिने फाहोरको अंश	प्रतिशत	70	70	70	70	70
ल्याण्डफिल साइट तथा प्रशोधन केन्द्रबाट वातावरणमैत्री रूपमा व्यवस्थापन भएको फोहोरमैलाको परिमाण	मे.टन	0	0	0	0	0
फोहोर प्रशोधन केन्द्रमा व्यवस्थापन भएको कुहिने फाहोरको परिमाण (प्रति दिन)	मे.टन	0	0	0	0	0
निर्मलीकरण तथा व्यवस्थापन भएको अस्पतालजन्य फोहोर	मे.टन	0	0	0	0	0

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
कानुन अनुसार वातावरणीय अध्ययन भइ कार्यान्वयन हुन आयोजनाको वार्षिक	संख्या	0	0	0	0	0
वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्था क्षेत्रमा गाउँपालिकाको वार्षिक बजेटको अंश	प्रतिशत	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1

७.२.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	177	88	88	0	0	177	0	0
२०८२/८३	191	96	96	0	0	191	0	0
२०८३/८४	206	103	103	0	0	206	0	0

७.२.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं	उपक्षेत्र/कार्यक्रम आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
३३	फोहोरमैला व्यवस्थापन सालवसाली कार्यक्रम	स्रोतमै फोहोरको वर्गीकरण, पुनःप्रयोग, मल बनाउने कार्य द्वारा फोहोरमैलाको विसर्जन न्यूनीकरण गर्नु	सालबसाली	255	५० प्रतिशत घरपरिवार स्रोतमै फोहोरको वर्गीकरण, पुनःप्रयोग, मल बनाउने कार्य द्वारा फोहोरमैलाको विसर्जन न्यूनीकरणका सहभागी तथा लाभान्वित हुने
३४	वातावरण संरक्षण कार्यक्रम	प्रदूषण न्यूनीवकरण तथा वातावरणीय स्वच्छता कायम गर्नु	सालबसाली	320	वातावरण संरक्षण सम्बन्धी सूचक पुरा भइ वातावरणमैत्री गाउँपालिका घोषणा हुने

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन्।

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम/ आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
३३	फोहोरमैला व्यवस्थापन सालवसाली कार्यक्रम	निजी क्षेत्रको साझेदारीमा कुहिने फोहोर प्रशोधन केन्द्र सञ्चालन भइ दैनिक १ मे.टन फोहोर प्रशोधन भैरहेको र ८ वटा वडाबाट फोहोर संकलन, ढुवानी, प्रशोधन र विसर्जन भैरहेको	३० प्रतिशत घरपरिवार ले स्रोतमै फोहोरको वर्गीकरण, पुनःप्रयोग, मल बनाउने र विसर्जन लगायत कार्यमा सहभागी भइ लाभान्वित हुने	फोहोरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धी सचेतना तथा क्षमता विकास, फोहोरमैलाको स्रोतमा वर्गीकरण, पुनप्रयोग कम्पोष्टिङ, फोहोरमैला संकलन विन वितरण,
३४	वातावरण संरक्षण कार्यक्रम	वातावरणमैत्री स्थानीय शासनको अभ्यास थालनी भएको	वातावरणमैत्री स्थानीय शासन कार्यक्रम सञ्चालन हुने	प्लाष्टिक झोला विस्थापन र वैकल्पिक प्रयोग तथा प्लाष्टिक र शिशाजन्य सामाग्री प्रयोग न्यूनीकरण, जलाउने कार्य निरूत्साहन अभियान, वातावरणमैत्री स्थानीय शासन कार्यक्रम, स्थानीय आयोजनाहरूको वातावरणीय अध्ययन, वातावरण सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम, विद्यार्थी तथा युवा परिचालन, स्वच्छ उर्जा प्रवर्द्धन प्रदूषण नियन्त्रण सचेतना अभियान

७.२.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान

वन तथा जैविक विविधता, जलाधार संरक्षण तथा व्यवस्थापनमा तीनै तहका सरकार, समुदाय तथा नागरिक समाजको सहकार्य साझेदारी बढोत्तरी हुनेछ। वायोइञ्जिनियरिङ, वृक्षरोपण, समुदायको सहभागितालाई पूर्वाधार विकास, मर्मत संभार आत्मसात गरिएको हुनेछ। उल्लिखित परिस्थिति निर्माण हुन नसकेमा अपेक्षित नतिजा हासिल हुन कठिन हुन सक्छ।

७.३ विपद जोखिम व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तन अनुकुलन

७.३.१ पृष्ठभूमि

नेपाल विपद्को उच्च जोखिममा रहेकाले विपद्का कारण वर्षेनी धनजनको ठुलो क्षति हुने गरेको छ। मुख्यतः भूकम्प, अतिवृष्टि, बाढी, पहिरो, हावाहुरी, चट्याङ, आगलागी, खडेरी, महामारी, शीतलहर र हिमताल विष्फोटन हुनसक्ने कारण नेपाल विपद्को उच्च जोखिममा रहेको छ। यसैगरी कोरोना, हैजा, बर्डफ्लु, स्वाइन फ्लुजस्ता रोगहरू पनि विपद्को कारकका रूपमा देखिएका छन्। गाउँपालिका क्षेत्र विशिष्ट भौगोलिक बनौट, भिरालोपन, कमजोर चट्टान र प्राकृतिक तथा जलवायु एवम् मानवीय क्रियाकलापबाट सिर्जित विपद्का दृष्टिले जोखिममा रहेको छ। प्राकृतिक तथा मानव सिर्जित विपद्का घटनाहरूबाट धनजन तथा विकासका पूर्वाधारहरूको क्षतिले आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा ठुलो असर पर्न सक्छ। दुर्गम र कठिन भौगोलिक बनावटका कारण यो क्षेत्रको आधारभूत सेवामा पहुँच कठिन भएको र विकास प्रक्रियाहरूमा वाधा पर्दै आएको छ।

बोगटान फुड्सिल गाउँपालिकाले विपद पुर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका लागि स्वास्थ्य संकट एवम् विपद पुर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तयार गरी कार्यान्वियनमा ल्याएको छ। यस गाउँपालिका क्षेत्रमा मानव जनजीवनलाई प्रभावित पार्ने प्रकोपहरुमा भुकम्प, पहिरो, मानव वन्यजन्तु द्वन्द, हावाहुरी, खडेरी, आगलागी र महामारी मुख्यरुपमा रहेका छन्।

यस गाउँपालिकामा प्राकृतिक प्रकोप मध्ये सवै भन्दा बढी अविरल बर्षा र हावाहुरी कारण धेरै क्षति भएको छ। विपद्का घटनाबाट बार्षिक धन र जनको क्षति हुने गरेको र यसबाट घरपरिवार बसाईसराई गरी विस्थापित हुने गरेको छ।

७.३.२ समस्या तथा चुनौती

मनसुनको समयमा हुने मेघगर्जन र चट्याङ्ग, मनसुनी वर्षाले सिर्जना गर्ने बाढी पहिरो र डोजरको जथाभावी प्रयोगले भूक्षय भई खेतवारी तथा भौतिक पूर्वाधारमा क्षति, विपद् सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन र सूचना प्रवाहमा समन्वयको कमी, विपद् हुनुअघि त्यसको तयारी र प्रतिकार्यका क्रियाकलापहरू क्रियाशील हुन नसकिएको अवस्था छ। त्यसैगरी गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा नहुनु, पर्याप्त मानव, आर्थिक, भौतिक स्रोत को अभाव, एक द्वार प्रणाली मार्फत् विपद् सम्बन्धी भएका घटनाहरूको सूचना तथा तथ्याङ्क सङ्कलन तथा प्रक्षेपण हुन नसक्नु, क्षति न्यूनीकरण सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धानको कमी, स्थानीय स्तरको विपद् सम्बन्धी भरपर्दो तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्न नसकिएको अवस्था विद्यमान रहेको छ।

७.३.३ सोच

"सुरक्षित जीवनकालागि विपद् न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन"

७.३.४ उद्देश्य

१. जोखिम न्यूनीकरणकालागि सम्भाव्य ठाँउहरूको पहिचान गरी पूर्व चेतावनी प्रणालीको विकास गर्नु।
२. मानव सिर्जित तथा प्राकृतिक कारणबाट हुने प्रकोप/विपद्को जोखिमलाई न्यूनीकरण गरी गाउँपालिकालाई कम प्रकोप/विपद् जोखिम हुने क्षेत्रको रूपमा विकास गर्नु।
३. जलवायु परिवर्तन र विपद सम्वेदनशील योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनका लागि आवश्यक नीति योजना कार्यक्रम तर्जुमा गर्नु,
४. जलवायु परिवर्तन र विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी सचेतना क्षमता वृद्धि र आवश्यक पूर्वाधार कार्यान्यवन गर्नु ।

७.३.५ रणनीति

१. विपद् रोकथाम मार्फत् विपद् न्यूनीकरण गर्दै विपद् उत्थानशील समाजको निर्माण गर्ने।
२. सरोकारवालाहरूको समन्वय र संलग्नतामा विपद् व्यवस्थापन कार्यहरूलाई प्रभावकारी रूपले सञ्चालन गर्ने।
३. विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने प्रभावकारी प्रचार/प्रसारका कार्यहरू सञ्चालन गर्ने।
४. विपद् संवेदनशील क्षेत्रहरूको पहिचान, संरक्षण, रोकथाम, पुनः स्थापना र स्थानान्तरण गर्ने।

७.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
विपदबाट भएको मानवीय क्षति (विगत ३ वर्षको) घाइते समेत	संख्या	0	0	0	0	0
तालिम प्राप्त स्थानीय खोज, उद्दार र प्राथमिक उपचार कार्यकर्ता	संख्या	1500	1500	1350	1215	1093.5
विपदबाट वार्षिक क्षती (जग्गा, बाली नाली, संरचना, पशु र अन्य सम्पत्ती)	रू. करोड	35000	35000	17500	8750	4375
सुरक्षित खुल्ला स्थान र आपत्कालीन सामुहिक आश्रयस्थल	संख्या	4000	4000	4000	4000	4000
विपद् व्यवस्थापन कोष रकम	रू. हजार	1	1	1	1	1

७.३.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	3982	1593	2389	0	0	3982	0	0
२०८२/८३	4300	1720	2580	0	0	4300	0	0
२०८३/८४	4646	1858	2787	0	0	4646	0	0

७.३.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
३५	विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	विपद् जोखिम न्यूनीकरण, अल्पीकरण, पूर्व तयारी र प्रतिकार्य र पूनर्लाभलाइ योजनाबद्ध र प्रभावकारी बनाउनु।	सालबसाल ी	6000	विपदबाट हुने क्षतीमा ३० प्रतिशतले कमी आउने।
३६	जलवायु परीवर्तन अनुकुलन तथा समयानुकुलन कार्यक्रम	जलवायु परिवर्तको असर न्यूनीकरण, अनुकुलन र उत्थानशील क्षमता अभिवृद्धि गर्नु।	सालबसाल ी	6927	जलवायु परिवर्तन अनुकुलन योजना तर्जुमा भइ लागु भएको हुने

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन्।

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
३५	विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	स्थानीय सुरक्षा निकायको सहयोगमा विपदमा उद्दार राहत तथा क्षतिपुर्ति दिदै आएको।	स्वास्थ्य क्षेत्रको विपद लगायत प्राकृतिक विपदमा तत्काल उद्दार राहत क्षतिपुर्ति तथा प्रतिकार्य योजना कार्यान्वियन गरिएको हुनेछ।	स्थानीय प्रहरी परिचालन, टोल विकास समितिको क्षमता विकास र परिचालन, विपद तथा जलवायु परिवर्तन अभिमुखीकरण, विपद पूर्व तयारी तथा विपद व्यवस्थापन योजना तर्जुमा, उद्धार, राहत र पुनर्लाभ
३६	जलवायु परीवर्तन अनुकुलन तथा समयानुकुलन कार्यक्रम	हाल ताल पोखरी संरक्षण गरिएको। रैथाने जातका फलफुल लगायत बहु बर्षिय बालीलाई प्राथमिकता दिइएको।	स्थानीय अनुकुलन योजना अनुसार बार्षिक नीति योजना कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा गरी कार्यान्वियन भएको हुनेछ।	स्थानीय अनुकुलन योजना तर्जुमा र कार्यान्वियन, टोल, संरक्षण शिक्षा तथा सचेतना, ताल, पोखरी निर्माण तथा संरक्षण, विद्यालयमा इको क्लव गठन, सचेतना तथा परिचालन

७.३.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

गाउँपालिकाले विपद जोखिम तथा व्यवस्थापन तथा जलवायु उत्थानशील योजना तयार गर्ने र उपयुक्त प्रविधि, स्रोत साधन परिचालन गरी विपद न्यूनीकरणको लक्ष्य हासिल गर्ने अपेक्षा गरिएको छ। मानवीय कारणले हुने विपद बढ्दो अवस्थामा रहेकोले यसको प्रतिकार्य तथा पुनर्लाभमा श्रोत तथा समयको लगानी बढाउनु पर्ने हुन्छ। भूक्षय, कटान र वाढी लगायत प्रकोपबाट जुनसुकै बेला जस्तोसुकै विपद पर्न सक्ने जोखिम रहन्छ।

परिच्छेद ८ : संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्र

यस विषय क्षेत्रमा नीति, कानून, न्याय तथा सुशासन, संगठन, मानव संशाधन तथा क्षमता विकास, स्रोत सुदृढीकरण तथा परिचालन, तथ्याङ्क तथा योजना व्यवस्थापन जस्ता उपक्षेत्रहरुको पृष्ठभूमि, समस्या तथा चुनौती, लक्ष्य, रणनीति, नतिजा खाका, त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान, आयोजना तथा कार्यक्रम र पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्षहरु समावेश गरिएका छन्।

८.१ नीति, कानून, न्याय तथा सुशासन

८.१.१ पृष्ठभूमि

गाउँपालिकाले आफ्नो कार्य व्यवस्थापन गर्न कानून नीति निर्देशिका कार्यविधिहरु निर्माण गरेको छ। यसै गरि गाउँपालिकाको शाखाहरु र वडा कार्यालय सहितको संगठनात्मक संरचना स्वीकृत भई आवश्यक दरवन्दी कायम भएको छ। गाउँपालिकामा स्थानीय सञ्चित कोष स्थापना भई सुत्र (SuTRA) मा आधारमा वित्तीय कारोवार सञ्चालन भइरहेको छ। न्यायिक निरुपण र मेलमिलापका लागि गाउँपालिकामा कानुन शाखा स्थापना गरिएको छ। व्यक्तिगत घटना दर्ता, सामाजिक सुरक्षा, वस्तुगत विवरण संकलन आदि कार्य विद्युतीय प्रकृयाबाट "एप्स" हरू प्रयोग गरी सम्पादन गरी आएको छ। गाउँपालिकाले सेवाग्राहीको गुनासो सुनुवाइ संस्थागत प्रबन्धहरु समेत गरेको छ। गाउँपालिकाले कार्यालयहरूमा नागरिक वडापत्रको व्यवस्था, इन्टरनेट नेटवर्किङ मार्फत वडालाई गाउँक्षेत्रसँग जोड्ने कार्य, कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिहरूको क्षमता अभिवृद्धि तालिम, नागरिक भेला, सार्वजनिक सुनुवाइ, सामाजिक परीक्षण, अनुगमन तथा नियन्त्रण कार्यप्रणालीलाई चुस्त, व्यवस्थित र पारदर्शी बनाउनु आवश्यक छ।

यस गाउँपालिकाले अफ्नो सेवा प्रवाहमा संस्थागत सुशासन कायम राखी चुस्त, छीटो छरीतो तथा जनमुखी सेवा प्रवाह गर्न प्रदान गर्न समायानुकुल विभिन्न नितिगत व्यवस्था गर्दै आएको छ। गाउँपालिकाले आफ्नो कार्य संचालनको लागि ऐन, नियमावली, कार्यविधि तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ। चालु आर्थिक बर्षमा पारित भएका कानुनहरुलाई राजपत्रमा प्रकाशन गर्ने र सार्वजनिक गर्ने तथा कानुन संग्रह प्रकाशन गर्ने तयारि गरेको छ।

८.१.२ समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिकामा आवधिक योजना तर्जुमा हुन नसक्नु, तर्जुमा भएका नीति कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुन नसक्नु, गाउँपालिका तथा वडा कार्यालयहरुले मासिक रुपमा खर्चको विवरण सार्वजनिक गर्न नसक्नु, समिति तथा संस्थागत जिम्मेवारी बाँडफाँड व्यवस्थित गर्न नसक्नु तथा समय सापेक्ष नागरिक बडापत्र अद्यावधिक हुन नसक्नु आदि प्रमुख समस्या रहेका छन्। वडा कार्यालयहरू सँग विद्युतीय तथा ईन्टरनेट सञ्जाल कायम गर्नु, आन्तरिक राजस्व वढाउनु, सेवा र विकास कार्यक्रमको गुणस्तर कायम गर्नु, सूचना तथा अभिलेखहरूलाई विद्युतीय प्रणालीमा आवद्ध गर्नु, योजना अनुशासनको पालना र गुणस्तरीय कार्यसम्पादन गर्नु आदि प्रमुख चुनौती रहेका छन्।

८.१.३ सोच

"सुशासनयुक्त स्थानीय सरकार: समृद्ध बोगटान फुड्सिलको आधार"

८.१.४ उद्देश्य

१. नीति तथा योजना प्रक्रियामा नागरिक सहभागिता अभिवृद्धि गर्नु।
२. स्थानीय सेवा प्रवाहलाई जवाफदेही र उत्तरदायी बनाउनु।
३. गाउँपालिकाको कार्यप्रणालीमा पारदर्शीता सुनिश्चित गर्नु।

८.१.५ रणनीति

१. नीति निर्माणमा नागरिक सहभागिता अभिवृद्धि गर्न प्रस्तावित नीतिहरु स्वीकृत गर्नु अघि सार्वजनिक रुपमा आह्वान गर्ने,
२. योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन प्रणालीलाई सहभागितामूलक बनाउने,
३. सार्वजनिक जवाफदेहिताका औजारहरुको नियमित रुपमा उपयोग गर्ने,
४. सूचना तथा गुनासो व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउने,
५. नीति, कानून, योजना तथा निर्णयहरु नियमित रुपमा वेभसाइट मार्फत सार्वजनिक गर्ने,
६. गाउँपालिकाको खरीद प्रणालीलाई पारदर्शी बनाउने।

८.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
नीति, कानून, निर्णय र सेवा प्रवाहबाट सन्तुष्ट सेवाग्राही	प्रतिशत	0	0	75	80	90
स्वीकृत नीति, कानून र कार्यविधि तथा मापदण्ड	संख्या	37	41	44	47	50
१. नीति	विषय	4	4	4	4	4
२. ऐन	विषय	7	7	7	7	7
३. नियम तथा विनियम	विषय	2	2	2	2	2
४. निर्देशिका, कार्यविधि र मापदण्ड	विषय	24	28	31	34	37
क्रियाशिल नीतिगत समिति र संयन्त्र	संख्या	8	8	10	12	15

८.१.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	1548	1471	77	0	1548	0	0	0
२०८२/८३	1672	1589	84	0	1672	0	0	0
२०८३/८४	1807	1716	90	0	1807	0	0	0

८.१.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
३७	नीति, कानुन, सुशासन तथा न्याय प्रवर्धन कार्यक्रम	स्थानीय शासन, सेवा प्रवाह तथा विकास नीति र कार्य सञ्चालन प्रणाली एवम् प्रक्रिया सरल, स्पष्ट र पारदर्शी बनाउनु	सालबसाली	5027	नीति, कानून तथा कार्यविधि तर्जुमा तथा परिपालनामा थप ३० प्रतिशतले वृद्धि हुनेछ।

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन्।

क्र.सं.	उपक्षेत्र /कार्यक्रम/आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख कृयाकलापहरु
३७	नीति, कानुन, सुशासन तथा न्याय प्रवर्धन कार्यक्रम	१० वटा ऐन सहित २६ कानून पास भएको।	कानुनी दस्तावेजहरु राजपत्रमा प्रकाशन भई जारी भएका कानुनहरु बारे छलफल प्रशिक्षण तथा सार्वजनिक भएको हुने।	कानुनी दस्तावेजहरु राजपत्रमा प्रकाशन, जारी भएका कानुनहरु बारे छलफल प्रशिक्षण, कानुनको सार्वजनिक गर्ने।

८.१.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान

स्थानीय नीति र कानून तर्जुमा, न्यायिक समिति तथा मेलमिलाप केन्द्रको माध्यमबाट साना विवादहरु सजिलै छोटो समयमा कम खर्चिलो तरिकाबाट समाधान हुन सक्ने हुन्छ। दक्ष जनशक्तिको कमिका कारण तर्जुमा गरिएका नीति कानूनको प्रभावकारी कार्यान्वयन नहुने सक्छ। न्यायिक समितिको कार्यबोझ र विवादको जटिलताको कारण समयमा मेलमिलाप वा निरुपणबाट विवाद समाधान नहुने जोखिम रहन सक्छ।

८.२ संगठन, मानव संशाधन र सेवा प्रवाह

८.२.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधान भाग १७ मा स्थानीय कार्यपालिकाको कार्यसम्पादन सम्बन्धी व्यवस्था छ। धारा २१४ मा स्थानीय गाउँपालिका तहको कार्यकारिणी अधिकार संविधान र संघीय कानुनको अधीनमा रही गाउँ कार्यपालिकामा निहित रहने उल्लेख छ। संविधान र अन्य

कानुनको अधीनमा रही गाउँपालिकाको शासन व्यवस्थाको सामान्य निर्देशन, नियन्त्रण र सञ्चालन गर्ने अभिभारा गाउँ कार्यपालिकाको हुने कुरा पनि जनाइएको छ। धारा २१८ मा गाउँ कार्यपालिकाबाट स्वीकृत नियमावली बमोजिम गाउँ कार्यपालिकाको कार्य विभाजन र कार्य सम्पादन हुने उल्लेख छ भने २१९ मा यसदेखि बाहेक स्थानीय तहको कार्यकारिणी सम्बन्धी अन्य व्यवस्था संविधानको अधीनमा रही संघीय कानुन बमोजिम हुने कुरा स्पष्ट गरिएको छ।संविधानको अनुसूची–८ मा निम्नलिखित विषयहरूमा गाउँ कार्यपालिकाको अधिकार रहने कुरा जनाइएको छ।

यी सबै व्यवस्थाहरूका अधीनमा रही यस गाउँपालिकाले प्रशासनिक कामकाज कार्यान्वयन र सहजिकरणका लागि हालसम्म ६१ वटा ऐन, नियमावली तथा कार्यविधिहरू बनाएको छ।सेवा प्रवाहलाई गुणस्तरीय, न्यून समय लागत छिटो सेवा उपलब्ध बनाउन सम्भव भएका सेवा सुविधाहरू वडा कार्यालयबाटै अनलाइन उपलब्ध गराउदै आइरहेको छ।निर्धारित समय सीमा भित्र संसदीय परम्परा अनुसार गाउँ सभा सम्पन्न गरी पारित ऐनहरू असार भित्र वेवसाइडमा अपलोड गरिएको छ। समीक्षा गोष्ठीहरू आयोजना गरी टिप्पणी र सुझाव सङ्कलन गरी छलफल गर्ने गरिएको छ।

८.२.२ समस्या तथा चुनौती

गाउँकार्यपालिकाकालागि संविधान प्रदत्त अधिकारहरूको उपभोगकालागि जनप्रतिनिधिहरूमा यथेष्ट अनुभवको अभाव हुनु, संघीयताको मर्म अनुसार गाउँकार्यपालिकाको कामकर्तव्य पूरा गर्नकालागि आवश्यक जनशक्तिको कमी हुनु तथा गाउँपालिका क्षेत्रमा विकासको सम्भावना भएका अनेकौं क्षेत्रहरू विशेष गरी पर्यटन, वन, कृषि तथा पशुपालनमा शिक्षित र तालिमप्राप्त जनशक्तिको कमी रहनु यस पालिकाका प्रमुख समस्याहरू हुन्।

८.२.३ सोच

"दक्ष मानव संसाधन र प्रभावकारी संस्थागत क्षमता सहितको गाउँपालिका"

८.२.४ उद्देश्य

१. गाउँपालिकाको सेवाप्रवाहलाई गुणस्तरीय बनाउनु।
२. स्थानीय स्तरमा आर्थिक सामाजिक विकासकालागि अवसरहरूको विकास गर्नु।
३. गाउँपालिकाको संगठन संरचना र जनशक्ति व्यवस्थापनलाई समयसापेक्ष तुल्याउनु।
४. सेवा प्रवाहमा नागरिकको पहुँच अभिवृद्धि गर्नु।

८.२.५ रणनीति

१. जनप्रतिनिधिहरूको क्षमता विकास गर्ने।
२. कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने
३. संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण आवश्यकता अनुरुप पुनरावलोकन गर्ने।
४. कृषि, वन र पर्यटन क्षेत्रको विकासकालागि संस्थागत पहल गर्ने।
५. आधुनिक प्रविधिको बढी प्रयोग गर्ने।
६. जनशक्ति व्यवस्थापनका लागि आवश्यक नीतिगत तथा कानुनी व्यवस्थाको प्रबन्ध गर्ने।

८.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
गाउँपालिकामा कार्यरत मानव संशाधन	संख्या	0	0	0	0	0
गाउँपालिकामा कार्यरत प्राविधिक जनशक्ति	संख्या	0	0	0	0	0
मासिक रूपमा वडाको आम्दानी र खर्च सार्वजनिक गर्ने वडाहरू	प्रतिशत	0	100	100	100	100
संस्थागत स्वमूल्यांकनको प्राप्तांक प्रतिशत	प्रतिशत					

८.२.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	123872	111485	12387	0	108612	15260	0	0
२०८२/८३	133770	120393	13377	0	119702	14069	0	0
२०८३/८४	144537	130083	14454	0	132045	12492	0	0

८.२.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र /कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
३८	संगठन, मानव संशाधन, क्षमता विकास र सेवा प्रवाह सुदृढीकरण कार्यक्रम	स्थानीय सेवा, संगठन, मानव संशाधन र कार्यसम्पादनमा अभिवृद्धि गर्नु	सालबसाली	402179	कार्यसम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन प्रणाली लागू भई सेवा प्रवाहको स्तरमा ५० प्रतिशतले सुधार हुनेछ।

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन्।

क्र. सं.	उपक्षेत्र /कार्यक्रम/आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
३८	संगठन, मानव संशाधन, क्षमता विकास र सेवा प्रवाह सुदृढीकरण कार्यक्रम	गाउँपालिकाको संगठन तथा प्रशासन सर्वेक्षण गरिएको छ। क्षमता विकास योजना निर्माण भई कार्यान्वयनमा आएको छ।	स्थायी दरवन्दी वृद्धि भई गाउँपालिकाका सवै शाखा तथा सवै वडा कार्यालयमा कर्मचारीको दरवन्दी पुर्ति भएको हुनेछ।	सेवाग्राही सन्तुष्टि सर्वेक्षण, नागरिक सर्वेक्षण, सामाजिक परिक्षण, नागरिक बडापत्र जडान। क्षमता विकास तालिम।

८.२.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान

गाउँपालिकाले प्रदेश, संघ तथा सरोकारवालाहरुको सहकार्यमा स्थानीय नीति, कानून, योजना तर्जुमा, दक्ष मानव संशाधनको सीप र दक्षतामा अभिवद्धि गरी अपेक्षित नतिजा हासिल हुन सक्नेछ। स्थानीय सरकारमा वृत्ति तथा क्षमता विकास र उत्प्रेरणाको कमीका कारण कर्मचारीको कार्यसम्पादनबाट अपेक्षित नतिजा आउन नसक्ने पनि जोखिम रहन सक्छ।

८.३ राजस्व तथा स्रोत परिचालन

८.३.१ पृष्ठभूमि

आर्थिक ऐन २०७५ र अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ मा घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, घर बहाल कर, सम्पत्ती कर, भूमि कर, व्यवशाय कर, विज्ञापन कर र मनोरन्जन करका क्षेत्रमा स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्र तोकिएको छ। यसका साथै गैर करका रूपमा सेवा शुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्क र दण्ड जरिवाना संलग्न गरिएको र स्थानीय कानुन बमोजिम स्थानीय तहको क्षेत्राधिकार भित्रका कर उठाउन पाउने व्यवस्था रहेको छ। कर तथा गैरकरका आधार कमजोर रहेको, कर सङ्कलन गर्ने आफ्नै संयन्त्र स्थापित भइनसकेको अवस्थामा राजस्व सङ्कलन गर्ने व्यवस्थित पद्धति विकास भइसकेको छैन। वैज्ञानिक कर प्रणालीको विकास गरी राजस्व सङ्कलन र परिचालन गर्ने कार्यलाई थप प्रभावकारी बनाउन आवश्यक रहेको छ।

८.३.२ समस्या तथा चुनौती

राजस्व सङ्कलन गर्ने नीतिगत व्यवस्थामा अष्पस्टता रहेको, कर तथा गैर करको आधार पर्याप्त रुपमा विस्तार हुन नसकेको, एउटै प्रकृतिका कर प्रदेश र स्थानीय तह दुबैका साझा क्षेत्राधिकारमा रहनु राजस्व सुधारमा देखिएका मुख्य समस्याहरू हुन्। त्यसैगरी ढुङ्गा, गिटी, बालुवा जस्ता प्राकृतिक स्रोतको कर सङ्कलन सम्बन्धमा बारम्बार विवाद बढ्ने गरेको, करका सम्बन्धमा जनचेतनाको कमी रहेको, पर्याप्त र दक्ष जनशक्तिको कमी हुनु आदि यस गाउँपालिकाका समस्याहरू हुन्

८.३.३ सोच

"प्रभावकारी राजस्व प्रणालीको विकास-बोगटान फुड्सिलको सबल अर्थतन्त्र निर्माणको आधार"

८.३.४ उद्देश्य

१. राजस्व परिचालन प्रणालीलाई प्रगतिशील, कुशल, पारदर्शी र प्रभावकारी बनाउनु ।
२. राजस्व सुधार कार्ययोजना निर्माण र कार्यान्वयन गरी राजस्व बृद्धि गर्नु ।
३. राजश्वका नयाँ स्रोतको खोजी गरी राजश्वको आधार फराकिलो तुल्याउनु ।
४. राजश्वको दायरा फराकिलो बनाई कर प्रशासनलाई न्यायोचित बनाउनु
५. राजश्व प्रशासनलाई सूचना प्रविधिमा आधारित बनाई प्रभावकारी तुल्याउनु ।

८.३.५ रणनीति

१. संघीय र प्रदेश सरकारसँग समन्वय तथा सहकार्य गर्दै गाउँपालिकाको प्रभावकारी राजस्व परिचालनमा जोड दिने
२. कर प्रणालीमा संस्थागत र संरचानागत रूपमा विकास गर्दै आधुनिकीकरण र प्रगतिशील बनाउने ।
३. कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्थापन गर्ने ।
४. प्रभावकारी संगठनात्मक व्यवस्था, दक्ष जनशक्ति र उपयुक्त पूर्वाधार सहितको व्यवस्था गर्ने ।
५. करसँग सम्बन्धित व्यवस्थित र वर्गीकृत तथ्याङ्काधार व्यवस्थित गर्ने ।
६. करदाताहरूलाई कर/शुल्कको महत्त्व, कर व्यवस्था सम्बन्धमा सचेचना बृद्धि गर्ने ।
७. राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
८. सरल, चुस्तदुरुस्त कर असुली प्रणाली व्यवस्थित गर्ने।
९. पारदर्शिता र जवाफदेहिता कायम राख्ने ।
१०. सरोकारवाला निकायसँग आवश्यक समन्वय गर्ने ।
११. राजस्व अभिवृद्धि गर्ने खालका आयमूलक कार्यक्रम र पूर्वाधार विकासमा जोड दिने ।

८.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
प्रतिव्यक्ति बार्षिक बजेट लगानी	रु.हजार	21	23	23	25	27
बार्षिक आन्तरिक आय रकम	रु.लाखमा	1871	3100	5100	6222	7591
कुल बार्षिक बजेट	रु.लाखमा	404881	442046	442400	477751	516203
बेरुजु रकम	रु. लाखमा	0	0	0	0	0

८.३.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	221	199	22	0	221	0	0	0
२०८२/८३	239	215	24	0	239	0	0	0
२०८३/८४	258	232	26	0	258	0	0	0

८.३.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
३९	राजस्व सूचना व्यवस्थापन तथा सुदृढीकरण कार्यक्रम	आन्तरिक तथा बाह्य स्रोत परिचालनमा वृद्धि गर्नु	सालबसाली	718	अनलाईन प्रणाली लागु भई आन्तरिक आय तथा राजस्वमा बार्षिक रुपमा २० प्रतिशतले वृद्धि हुनेछ ।

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन्।

क्र.सं.	उपक्षेत्र /कार्यक्रम/आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
३९	राजस्व सूचना व्यवस्थापन तथा सुदृढीकरण कार्यक्रम	गाउँपालिकाको कार्यालय र केहि वडाबाट अनलाईन सेवा प्रवाह भएपनि सबै वडाबाट सेवा दिन गुणस्तरीय ईन्टरनेट सेवाको कमि	अनलाईन प्रणाली लागु भई आन्तरिक आय तथा राजस्वमा बार्षिक रुपमा २० प्रतिशतले वृद्धि हुनेछ।	अनलाइन राजश्व भुक्तानी प्रणाली, राजश्व सुधारका लागि नागरिक सचेतना कार्यक्रम ईन्टरनेट सेवा सुदृढ गर्ने।

८.३.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान

प्रचलित कानुन तथा स्थानीय आवश्यकताको आधारमा आन्तरिक तथा वाह्य पर्यटन र यससँग सम्वन्धित व्यवसाय र व्यवसायीलाई करको दायरामा ल्याउने तथा करको दर र दायरा तय गरी राजस्व संकलन बृद्धि गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ। स्थानीय बासिन्दामा कर तथा शुल्क वाध्यकारी अवस्थामा बाहेक अरु बेला सालवसाली रुपमा मात्र तिर्ने वानी भएकोले लक्ष्य अनुसारको राजश्व संकलन गर्न नसकिने जोखिम रहन सक्छ।

८.४ तथ्याङ्क, योजना तथा विकास व्यवस्थापन

८.४.१ पृष्ठभूमि

योजना तर्जुमालाई प्रभावकारी बनाउनकालागि तथ्याङ्क सङ्कलन, प्रशोधन र विश्लेषण गर्न संस्थागत संरचनाको आवश्यक पर्दछ। यस गाउँपालिकाले प्राथमिक सर्वेक्षण तथा द्वितीय स्रोतको तथ्याङ्कको प्रयोग गरेर “गाउँपालिकाको पर्श्वचित्र, २०७४” प्रकाशन गरी तथ्याङ्क प्रयोगको एक तहको आधारशीला तयार गरेको छ। साथै सबै वडाहरूले आन्तरिक प्रयोजनकोलागि खण्डित रूपमा तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने कामको शुरुवात गरेका छन्, तर व्यवस्थित भइसकेको छैन।

८.४.२ समस्या तथा चुनौती

तथ्याङ्क सङ्कलन र व्यवस्थापन हेर्ने शाखा व्यवस्थित नहुनु, वडा स्तरमा तथ्याङ्क खण्डीकृत गर्न कठिनाइहरू रहनु, तथ्याङ्क सङ्कलन, प्रशोधन र विश्लेषण गर्न दक्ष जनशक्ति उपलब्ध नहुनु साथै तथ्याङ्क एकीकृत नहुँदा प्रयोगमा एकरूपकता कायम गर्न नसक्नु आदि मुख्य समस्याका रुपमा रहेका छन्।

८.४.३ सोच

"यथार्थ तथ्याङ्कमा आधारित गाउँपालिकाको नीति तथा योजना"

८.४.४ उद्देश्य

१. तथ्याङ्क नियमित रूपमा अद्यावधिक गर्ने प्रणालीको विकास गर्नु।
२. तथ्याङ्क सङ्कलन प्रक्रियालाई आधुनिकीकरण गर्नु।
३. योजना तर्जुमा पद्धतिलाई नतिजामूलक बनाउनु,
४. उपलब्ध स्रोत साधनको प्रभावकारी परिचालन गर्नु।

८.४.५ रणनीति

१. तथ्याङ्कको सङ्कलन, प्रशोधन, व्यवस्थापन र प्रकाशनलाई व्यवस्थित बनाउने।
२. तथ्याङ्क सङ्कलन, प्रशोधन र वितरण प्रणालीको आधुनिकीकरण गर्ने।
३. सुदृढ सूचना अभिलेख प्रणालीको विकास गर्ने।

८.४.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
तर्जुमा भएका दीर्घकालीन, मध्यमकालीन रणनीतिक तथा गुरुयोजना योजना	विषय	2	4	6	7	8
गाउँपालिकामा क्रियाशिल र साझेदार गैसस, सहयोगी र नागरिक समाज संस्था	संख्या	8	10	12	14	15
सबै तहमा जवाफदेही, सहभागितामूलक र प्रतिनिधिमूलक निर्णयको अभ्यास	प्रतिशत	60	60	75	75	75
समयमा सम्पन्न आयोजना तथा कार्यक्रम	प्रतिशत	75	80	84	88	90

८.४.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुंजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	1106	885	221	0	1106	0	0	0
२०८२/८३	1194	956	239	0	1194	0	0	0
२०८३/८४	1291	1032	258	0	1291	0	0	0

८.४.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
४०	तथ्याङ्क, योजना तथा विकास व्यवस्थापन कार्यक्रम	गाउँपालिकाको योजना तथा विकास प्रक्रियालाई तथ्यमा आधारित, समावेशी, सहभागिताममूलक तथा नतिजामूलक बनाउनु,	सालबसाली	3591	आवधिक योजनाको मध्यावधिक समिक्षा, विषय क्षेत्रगत गुरुयोजना, आयोजना बैंक, मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जमा तथा अद्यावधिक हुने र सो बमोजिम मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा हुनेछ।

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन्।

क्र. सं.	उपक्षेत्र /कार्यक्रम/आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
४०	तथ्याङ्क, योजना तथा विकास व्यवस्थापन कार्यक्रम	आवधिक योजना कार्यान्वयनमा रहेको वस्तुस्थिति विश्लेषण विवरण, वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा भइ कार्यान्वयन भइरहेको	आवधिक योजना, विषय क्षेत्रगत गुरुयोजना, आयोजना बैंक, मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जमा तथा अद्यावधिक हुने र सो बमोजिम मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा हुनेछ।	आवधिक योजना, वस्तुस्थिति विवरण तयारी, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका अतिरिक्त सेवा र परामर्श, सूचना व्यवस्थापन प्रणाली तयारी।

८.४.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान

गाउँपालिकाले संघ तथा प्रदेशसँगको समन्वय र सहकार्यमा तथ्याङ्क व्यवस्थापन, दीर्घकालीन तथा अल्पकालीन योजना, नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्न गर्नेछ। संघ तथा प्रदेश सम्बन्धित निकायहरूबाट स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रका विषयमा तथ्याङ्क व्यवस्थापन, दीर्घकालीन तथा मध्यमकालीन योजना, वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन नीतिगत, क्षमता विकार र प्राविधिक सहयोग उपलब्ध हुनेछ। सो अनुसार संघ तथा प्रदेशबाट सहयोग र सहजीकरणा उपलब्ध नभएमा स्थानीय विकासलाइ नतिजामूलक र प्रभावकारी नहुने जोखिम हुन सक्दछ।

अनुसूची १: मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा सम्बन्धी कार्यदल

क्र.सं.	समितिका पदाधिकारी	जिम्मेवारी
१	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	संयोजक
२	प्रमुख, शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखा	सदस्य
३	प्रमुख, स्वास्थ्य शाखा	सदस्य
४	प्रमुख, आर्थिक प्रशासन शाखा	सदस्य
५	प्रमुख, कर्मचारी प्रशासन शाखा	सदस्य
६	प्रमुख, सामाजिक विकास शाखा	सदस्य
७	प्रमुख, कृषि शाखा,	सदस्य
८	प्रमुख, पशु सेवा शाखा	सदस्य
९	प्रमुख, पूर्वाधार विकास शाखा	सदस्य
१०	प्रमुख, वातावरण तथा विपद ब्यवस्थापन शाखा	सदस्य
११	प्रमुख, सूचना प्रविधि शाखा	सदस्य
१२	प्रमुख, राजश्व शाखा	सदस्य
१३	प्रमुख, कानून तथा फैसला कार्यान्वयन शाखा	सदस्य
१४	प्रमुख, सामाजिक सुरक्षा पञ्जीकरण शाखा	सदस्य
१५	प्रमुख, उद्योग शाखा	सदस्य
१६	प्रमुख, विद्युत शाखा	सदस्य
१७	प्रमुख, योजना तथा अनुगमन शाखा	सदस्य सचिव

अनुसूची २: मध्यमकालीन खर्च संरचना र आगामी आर्थिक वर्षको बजेट सीमा निर्धारण र बजेट तर्जुमा सम्बन्धी मार्गदर्शन, २०८१/८२

पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले परिकल्पनाको गरेको संङ्घीय लोकतान्त्रिक शासन व्यवस्था अन्तर्गत स्थानीय तहमा निर्वाचित जनप्रतिनिधिले नीति, कानून निर्माण एवम् व्यवस्थापकीय क्षेत्रमा महत्वपूर्ण उपलब्धी हासिल गर्दै पहिलो कार्यकाल पुरा गरी दोस्रो कार्यकालमा सेवा प्रवाह, विकास उपलब्धि र सुशासनमा तिव्रता प्रदान गर्न प्रयासरत छन् । राजनीतिक संक्रमण अन्त्यको संघारमा वर्तमान अवस्था स्थानीय शासन ञ्चासलन, सेवा प्रवाह र विकास उपलब्धी हासिल गर्ने गति तिब्र बनाउँदै जनअपेक्षालाई सम्बोधनका लागि अनुकूल वातावरण बन्दै गएको छ । संविधानले परिकल्पना अनुसार तीनवटै तह बीचको सहकारीता, समन्वय र सहअस्थित्वको मर्मलाई आत्मसात गर्ने प्रयास भैरहेको छ । स्थानीय सरकाले अन्तर सरकार, निजी क्षेत्र, सहकारी र समुदाय तथा नागरिक बीचको साझेदारी र सहकार्यलाई प्रभाबकारी बनाउँदै लगेका छन् ।

यस सन्दर्भमा स्थानीय सरकारले जनताको सबैभन्दा नजिकको सरकारका रूपमा नागरिकको जीवनस्तरमा गुणस्तरीय परिवर्तनको वस्तुपरक मार्गचित्र तयार गर्नु जरुरी देखिन्छ । संवैधानिक, नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था बमोजिम स्थानीय सरकारले स्थानीय धरातलिय विशिष्टता तथा नागरिकको वास्तविक आवश्यकता र चाहना प्रतिबिम्बित हुने आफ्ना प्रयास अगाडि बढाउनु पर्ने देखिन्छ । स्थानीय आवश्यकताको सम्बोधन गर्दै जनअपेक्षा बमोजिम राजनीतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक तथा प्राविधिक परिस्थितिले सिर्जना गरेको अवसरहरूको पूर्ण सदुपयोग हुने गरी नीति, योजना, कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमालाई योजनाबद्ध, व्यवस्थित र नतिजामूलक बनाउन आवश्यक छ । स्थानीय सरकारले विकास प्रक्रियालाई निदृष्ट गन्तब्यतर्फ उन्मुख गराई अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्न नागरिक तथा सरोकारवाला समेतको सहभागितामा सहभागितामूलक तथा समावेशी विकासको अवधारणा बमोजिम नीति, योजना, कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा प्रक्रिया अबलम्बन गर्न आवश्यक हुन्छ । नीति तथा दीर्घकालीन, आवधिक र विषयगत रणनीतिक/गुरुयोजनाले दिशानिर्देश गरेअनुसारको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र प्राथमिकताको आधारमा वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा गरी स्थानीय समस्याको सम्बोधन गर्ने, जनताको मनोभावना बुझ्ने र चाहना सम्बोधन गर्ने गर्नुपर्दछ । नीति, योजना तथा कार्यक्रमले उपलब्ध हुन सक्ने सम्भाव्य श्रोत साधन परिचालन गरी अनुमानित र विनियोजन बजेट बीचको खाडलको पूर्तिलाई सुनिश्चित गर्न सक्नु पर्दछ।

नेपालको संविधान तथा कानून प्रदत्त अधिकार बमोजिम स्थानीय सरकारलाई योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनको महत्वपूर्ण जिम्मेबारी रहेको छ । अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा (२१) को उपदफा (३) बमोजिम गाउँ कार्यपालिकाले प्रत्येक वर्षको असार १० गते भित्र आगामी आर्थिक बर्षको राजस्व र व्ययको अनुमान सम्बन्धित स्थानीय सभामा पेश गर्नु पर्ने व्यवस्था गरेको छ । यसैगरी ऐनले राजस्व र व्ययको अनुमान नेपाल सरकारले तोकेको मापदण्ड अनुसार हुनुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । यसै गरी ऐनको दफा १६ को उपदफा (१) ले स्थानीय तहले आफ्नो कार्य क्षेत्रभित्रका विषयमा सार्वजनिक खर्चको विवरण तयार गर्दा आगामी तीन आर्थिक वर्षमा हुने खर्चको प्रक्षेपणसहित मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्नुपर्ने पनि व्यवस्था गरेको छ ।

यस मार्गदर्शनको उद्देश्य स्थानीय शासन संचालन ऐन तता स्थानीय तहको योजना तयोजना तर्जुमा दिग्दर्शन अनुसार मध्यमकालीन खर्च तथा वार्षिक विकास कार्यक्रम तर्जुमा गर्न अधिकतम प्रयास गर्नु रहेको छ ।आगामी तीन आर्थिक बर्षको मध्यमकालीन खर्च संरचना समेत आगामी आर्थिक वर्षको बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा प्रक्रियामा श्रोत अनुमान ताथ बजेट सीमा निर्धारण समिति, बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समिति, विषयगत समिति, कार्यपालिकाका पदाधिकारी, विषयगत शाखा, वडा समिति र स्थानीय सरोकारवालाहरुलाई उपलब्ध गराउन यो मार्गदर्शन तयार गरिएको छ । गाउँ कार्यपालिकाबाट प्राप्त बजेट सीमा तथा प्राथमिकता निर्धारणको आधार तथा प्रक्रिया बमोजिम यस मार्गदर्शन अनुसार आगामी आर्थिक बर्षको बजेट तथा कार्यक्रम समेत मध्यमकालीन खर्च संरचनाको प्रस्ताव तयार गर्नुपर्नेछ ।

कार्यक्रम तथा उपलब्धिको संक्षिप्त समीक्षा

चालु आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को वार्षिक नीति, कार्यक्रम तथा बजेट कार्यक्रम, अस्थिर राजनीति सन्तुलन तथा नीति, तरल राष्टिय अर्थतन्त्र र विश्वव्यापी आर्थिक शीथिलताको परिवेशमा प्रदेश तथा संङ्घीय सरकार र विकास साझेदार निकायसँग समन्वय, साझेदारी र सहकार्य गरी लक्ष्य अनुसार कार्यान्वयन तर्फ उन्मुख गराउने प्रयास गरिएको छ । चालु आर्थिक वर्षका स्वीकृत केही कार्यक्रम तथा आयोजना सम्पन्न हुने अवस्थामा, केही कार्यान्वयन भैरहेका र केही शुरू हुने अवस्थामा रहेका छन् । स्वीकृत नीति, कार्यक्रम तथा बजेट कार्यान्वयनमा समय तालिका पालना, प्रक्रिया तथा नतिजा अनुगमन गरी कार्यतालिका र निर्धारित मापदण्ड र अपेक्षित नतिजा अनुसार कार्यान्वयनलाई व्यवस्थित गर्न अनुभव, सीप तथा क्षमता, कार्यविधि तथा मापदण्डको कमी महशुस गरिएको छ । आगामी बर्षको बजेट

तथा कार्यक्रम तर्जुमा देखी नै कार्यान्वयन कार्ययोजना, खरिद योजना र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना बनाई यसलाई व्यवस्थित गर्ने सिकाई समेत भएको छ । विषयगत योजना, कार्यक्रम तथा आयोजनाको लक्ष्य तथा प्रगति र चालु आर्थिक बर्षको प्रमुख आयोजना तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयनको अवस्था र हालसम्मको उपलब्धी समेतलाई मध्यनजर गरी आगामी तीन आर्थिक वर्षका लागि यथाशक्य आयोजना र कार्यक्रमगत रूपमा नभएमा उपक्षेत्रगत रूपमा मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्ने प्रयास गरिएको छ।

योजना तथा बजेट तर्जुमाका आधारहरू

मध्यमकालीन खर्च संरचनामा समेत आगामी आर्थिक वर्षको बजेट तर्जुमा गर्दा देहायअनुसारका नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्थालाई आधारका रुपमा लिइनेछ :

१. नेपालको संविधानका सान्दर्भिक धाराहरू (भाग ३: मौलिक हक र कर्तव्य, भाग ४: राज्यको निर्देशक सिद्धान्त, नीति र दायित्व, भाग ५: राज्यको संरचना र राज्यशक्तिको बाँडफाँड, भाग १७: धारा २१४ देखी २३०)
२. गाउँपालिकाको कार्य सम्पादन तथा कार्य विभाजन नियमावली ।
३. प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४ का सान्दर्भिक दफाहरू (परिच्छेद ४: प्राकृतिक श्रोतको परिचालन, राजस्व बाँडफाँट र अनुदान)
४. स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को सान्दर्भिक दफाहरू (परिच्छेद ६: दफा २४ र २५, परिच्छेद ९: दफा ५४ देखी ६८ र परिच्छेद १०: दफा ६९ देखी ८०)
५. अन्तर–सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ का सान्दर्भिक दफाहरू (परिच्छेद २: राजस्वको अधिकार, परिच्छेद ३: राजस्वको बाँडफाँड, परिच्छेद ४: अनुदानको अवस्था, परिच्छेदः वैदेशिक सहायता र आन्तरिक ऋण, परिच्छेद ६: सार्वजनिक खर्च व्यवस्था, परिच्छेद ७: राजस्व र व्यवको अनुमान, परिच्छेद ८: वित्तीय अनुशासन)
६. आर्थिक कार्यविधि वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७६ तथा नियमावली, २०७७ का सान्दर्भिक दफा तथा नियमहरू (बजेट निर्माण, निकासा, खर्च, रकमान्तर र नियन्त्रण, बजेट र कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यक्रम स्वीकृती र संशोधन, प्रगति समीक्षा)
७. सावर्जनिक खरिद ऐन, २०६३ र नियमावलीका सान्दर्भिक दफाहरू (ऐनको परिच्छेद २: खरिद कार्यको जिम्मेवारी र खरिद विधीसम्बन्धी व्यवस्था, नियमको परिच्छेद २: खरिद कारवाहीको तयारी, खरिद योजना र लागत अनुमान)
८. दिगो विकास लक्ष्य (लक्ष्य १, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९, १०, ११, १२, १३, १५, १६ तथा १७)
९. दीर्घकालीन सोच तथा पन्ध्रौ योजनाको सान्द्रभिक बुँदाहरू
१०. गाउँपालिकाको दीर्घकालीन नीति तथा कार्यक्रमको लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा प्राथमिकता र विषयगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति र रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना
११. समपुरक तथा विशेष अनुदानसम्बन्धी कार्यविधि, २०७६

बजेट सीमा

बजेट वर्ष आ.व. २०८१/८२ सहित ३ आर्थिक वर्षको बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमाको लागि आयोजना तथा उपक्षेत्रगत रूपमा बजेट सीमा देहायअनुसार निर्धारण गरिएको छ।

क्रस	विषयक्षेत्र/उपक्षेत्र	आर्थिक बर्ष	बजेट सिमा रु हजारमा				बजेटको श्रोत रु हजारमा			
			कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तिय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत तथा राजश्व	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
१	**आर्थिक विकास**	**2081/82**	**35136**	**21303**	**13833**	**0**	**0**	**29324**	**5812**	**0**
		2082/83	**37961**	**23016**	**14945**	**0**	**0**	**31568**	**6393**	**0**
		2083/84	**41033**	**24879**	**16154**	**0**	**0**	**34001**	**7032**	**0**
क	**कृषि तथा खाद्य सुरक्षा**	**2081/82**	18666	12133	6533	0	0	15496	3170	0
		2082/83	20167	13108	7058	0	0	16680	3487	0
		2083/84	21799	14169	7630	0	0	17963	3836	0
ख	**पशु सेवा**	**2081/82**	3294	2635	659	0	0	1973	1321	0
		2082/83	3559	2847	712	0	0	2106	1453	0
		2083/84	3847	3078	769	0	0	2249	1598	0

क्रस	विषयक्षेत्र/उपक्षेत्र	आर्थिक बर्ष	बजेट सिमा रु हजारमा				बजेटको श्रोत रु हजारमा			
			कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तिय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत तथा राजश्व	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
ग	उद्योग ब्यापार ब्यवसाय	2081/82	2855	1998	856	0	0	1534	1321	0
		2082/83	3084	2159	925	0	0	1631	1453	0
		2083/84	3334	2334	1000	0	0	1736	1598	0
घ	पर्यटन तथा संस्कृति	2081/82	4172	1252	2921	0	0	4172	0	0
		2082/83	4508	1352	3155	0	0	4508	0	0
		2083/84	4873	1462	3411	0	0	4873	0	0
ङ	भूमि ब्यवस्था सहकारी तथा वित्तिय व्यवस्था	2081/82	703	562	141	0	0	703	0	0
		2082/83	759	607	152	0	0	759	0	0
		2083/84	821	657	164	0	0	821	0	0
च	श्रम रोजगारी र गरिवि निवारण	2081/82	5446	2723	2723	0	0	5446	0	0
		2082/83	5884	2942	2942	0	0	5884	0	0
		2083/84	6360	3180	3180	0	0	6360	0	0
२	**सामाजिक विकास**	**2081/82**	**210816**	**175098**	**35718**	**0**	**0**	**206589**	**4227**	**0**
		2082/83	**227765**	**189176**	**38590**	**0**	**0**	**223116**	**4649**	**0**
		2083/84	**246201**	**204488**	**41713**	**0**	**0**	**241087**	**5114**	**0**
क	शिक्षा कला भाषा तथा साहित्य	2081/82	175680	149328	26352	0	0	175152	528	0
		2082/83	189804	161334	28471	0	0	189223	581	0
		2083/84	205167	174392	30775	0	0	204528	639	0
ख	स्वास्थ्य तथा पोषण	2081/82	23717	20159	3558	0	0	22924	793	0
		2082/83	25624	21780	3844	0	0	24752	872	0
		2083/84	27698	23543	4155	0	0	26739	959	0
ग	खानेपानी तथा सरसफाई	2081/82	5710	1142	4568	0	0	3068	2642	0
		2082/83	6169	1234	4935	0	0	3263	2906	0
		2083/84	6668	1334	5334	0	0	3471	3196	0
घ	महिला बालबालिका सामाजिक समावेशीकरण	2081/82	4612	3920	692	0	0	4347	264	0
		2082/83	4982	4235	747	0	0	4692	291	0
		2083/84	5386	4578	808	0	0	5066	320	0
ङ	यूवा खेलकुद तथा नवप्रवर्तन	2081/82	1098	549	549	0	0	1098	0	0
		2082/83	1186	593	593	0	0	1186	0	0
		2083/84	1282	641	641	0	0	1282	0	0
३	**पूर्वाधार विकास क्षेत्र**	**2081/82**	**63025**	**2646**	**60379**	**0**	**0**	**46647**	**16379**	**0**
		2082/83	**68092**	**2859**	**65233**	**0**	**0**	**50076**	**18016**	**0**
		2083/84	**73604**	**3090**	**70513**	**0**	**0**	**53786**	**19818**	**0**
क	बस्ती विकास, आवास तथा भवन	2081/82	26352	1318	25034	0	0	20540	5812	0
		2082/83	28471	1424	27047	0	0	22078	6393	0
		2083/84	30775	1539	29236	0	0	23743	7032	0
ख	सडक तथा यातायात	2081/82	30744	922	29822	0	0	22819	7925	0
		2082/83	33216	996	32219	0	0	24498	8718	0
		2083/84	35904	1077	34827	0	0	26315	9589	0
ग	जलश्रोत, विद्युत् तथा वैकल्पिक ऊर्जा	2081/82	4831	242	4590	0	0	2190	2642	0
		2082/83	5220	261	4959	0	0	2314	2906	0
		2083/84	5642	282	5360	0	0	2446	3196	0
घ	सूचना, सञ्चार तथा प्रविधि	2081/82	1098	165	933	0	0	1098	0	0
		2082/83	1186	178	1008	0	0	1186	0	0
		2083/84	1282	192	1090	0	0	1282	0	0
४	**वन तथा वातावरण क्षेत्र**	**2081/82**	**4392**	**1695**	**2697**	**0**	**0**	**4392**	**0**	**0**
		2082/83	**4745**	**1832**	**2913**	**0**	**0**	**4745**	**0**	**0**
		2083/84	**5129**	**1980**	**3149**	**0**	**0**	**5129**	**0**	**0**
क		2081/82	264	26	237	0	0	264	0	0

क्रस	विषयक्षेत्र/उपक्षेत्र	आर्थिक बर्ष	बजेट सिमा रु हजारमा				बजेटको श्रोत रु हजारमा			
			कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तिय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत तथा राजश्व	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
	वन, भूसंरक्षण र जैविक विविधता	2082/83	285	28	256	0	0	285	0	0
		2083/84	308	31	277	0	0	308	0	0
ख	वातावरण तथा फाहोरमैला व्यवस्थापन	2081/82	176	88	88	0	0	176	0	0
		2082/83	190	95	95	0	0	190	0	0
		2083/84	205	103	103	0	0	205	0	0
ग	विपद जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकुलता	2081/82	3953	1581	2372	0	0	3953	0	0
		2082/83	4271	1708	2562	0	0	4271	0	0
		2083/84	4616	1847	2770	0	0	4616	0	0
५	**संस्थागत विकास क्षेत्र**	**2081/82**	**125831**	**113215**	**12616**	**0**	**108739**	**17092**	**0**	**0**
		2082/83	**135947**	**122317**	**13630**	**0**	**120057**	**15891**	**0**	**0**
		2083/84	**146951**	**132218**	**14734**	**0**	**132648**	**14303**	**0**	**0**
क	नीति, कानून, न्याय तथा सुशासन	2081/82	1537	1460	77	0	1537	0	0	0
		2082/83	1661	1578	83	0	1661	0	0	0
		2083/84	1795	1705	90	0	1795	0	0	0
ख	संगठन, मानव संशाधन र क्षमता विकास	2081/82	122976	110678	12298	0	105884	17092	0	0
		2082/83	132863	119577	13286	0	116972	15891	0	0
		2083/84	143617	129256	14362	0	129314	14303	0	0
ग	राजस्व तथा श्रोत परिचालन	2081/82	220	198	22	0	220	0	0	0
		2082/83	237	214	24	0	237	0	0	0
		2083/84	256	231	26	0	256	0	0	0
घ	तथ्याङ्क, योजना तथा विकास परिचालन	2081/82	1098	878	220	0	1098	0	0	0
		2082/83	1186	949	237	0	1186	0	0	0
		2083/84	1282	1026	256	0	1282	0	0	0
	जम्मा	**2081/82**	**439200**	**313958**	**125242**	**0**	**108739**	**304044**	**26417**	**0**
		2082/83	**474511**	**339199**	**135312**	**0**	**120057**	**325395**	**29059**	**0**
		2083/84	**512919**	**366655**	**146264**	**0**	**132648**	**348306**	**31965**	**0**

क्रमागत र प्राथमिकता क्षेत्रका देहायमा उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनामामा श्रोतको सुनिश्चितता हुने गरी बजेटको सीमामा रही उपक्षेत्रगत रूपमा कार्यक्रम तथा आयोजना छनौट गर्नुहुन अनुरोध छः

उपक्षेत्र	आयोजना तथा कार्यक्रम	त्रीबर्षीय खर्च अनुमान		
		आ व २०८१/८२	आ व २०८२/८३	आ व २०८३/८४
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	शित भण्डारण केन्द्र निर्माण आयोजना			
स्वास्थ्य तथा पोषण	१५ शैय्या आधारभूत अस्पताल निर्माण आयोजना			
महिला वालवालिका	महिलासँग उपाध्यक्ष कार्यक्रम			
आवास भवन	प्रशासकीय भवन निर्माण आयोजना			
आवास भवन	सुरक्षित नागरिक आवास कार्यक्रम			

बजेट तर्जुमा मार्गदर्शन

आगामी आर्थिक वर्ष २०८१/८२ सहित आगामी दुई आर्थिक वर्षको लागि उपलब्ध बजेट सीमा भित्र रही गाउँपालिकाको विषयगत क्षेत्र रणनीतिक तथा गुरुयोजना, प्रस्तुत वार्षिक नीति तथा कार्यक्रमको आधारमा देहायमा उल्लिखित विषयहरूलाई मध्यनजर गरी आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको छनौट, प्राथमिकता निर्धारण, बजेट अनुमान तथा सांकेतीकरण र आयोजना तथा कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण समेत तयार गरी तोकिएको समय सीमाभित्र पेश गर्नु हुन अनुरोध छ :

१. नेपालको संविधानको मौलिक हक, राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्व र अनुसुची ८ र ९ मा उल्लेखित अधिकारहरूसँग तालमेल हुने आयोजना तथा कार्यक्रम छनौट गर्नुपर्नेछ।
२. मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा सार्वजनिक खर्च विवरणमा उल्लिखित खर्चलाई ध्यान दिई आयोजना तथा कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारण र छनौट गर्नुपर्नेछ।
३. गाउँपालिकाको तर्जुमा हुने आवधिक योजना, बार्षिक नीति कार्यक्रम, विषयक्षेत्र रणनीतिक गुरुयोजनाको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा प्राथमिकता, विषयगत लक्ष्य तथा उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति तथा प्रमुख कार्यक्रम अनुसार आयोजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्नुपर्नेछ।
४. चालु आर्थिक बर्षमा संचालित स्थानीय गौरव/स्वर्णीम, रूपान्तरणकारी, क्रमागत, बहुवर्षीय र अधुरा आयोजना तथा कार्यक्रमलाई पहिलो प्राथमिकतामा राखी बजेट अनुमान गर्नुपर्नेछ।
५. आयोजना तथा कार्यक्रम छनौट गर्दा साना, टुक्रे र संख्यात्मक रूपमा धेरै आयोजना छनौट भन्दा ठोस, उपलब्धीमूलक र कार्यान्वयन योग्य आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको छनौट गर्नु पर्नेछ।
६. गाउँपालिका स्तरीय योजना छनौट गर्दा आयोजना बैंक तथा मध्यमकालीन खर्च संरचना समावेश भएका वा कानून अनुसार वातावरण प्रभाव अध्ययन् लगायत सम्भाव्यता अध्ययन भई डिजाईन, लागत अनुमान तथा विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदन तयार भएका तथा स्रोत सुनिश्चतता भएका आयोजना तथा कार्यक्रमलाई छनौट गर्नुपर्नेछ।
७. आम नागरिकको आधारभूत स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसरफाई, सशक्तीकरण, रोजगारी र उद्यमशिलता विकास हुने तथा सामाजिक आर्थिक पुनर्लाभिका कार्यक्रमलाई समावेश गर्नु पर्नेछ।
८. स्थानीय तहमा राजस्व अभिवृद्धि गर्ने र आयमूलक आयोजना तथा कार्यक्रमलाई अनिवार्य रूपमा समावेश गर्नु पर्नेछ।
९. कृषि, उद्योग, वन तथा पर्यटन उपजको उत्पादन, व्यवसायीकरण, विविधिकरण र औद्योगीकरणलाई सहयोग पुर्याउने कार्यक्रमहरू छनौट गर्नु पर्नेछ।
१०. बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा गाउँपालिकाको नीति, विषयगत रणनीतिक/गुरूयोजना तथा कानूनले निर्धारण गरेका दायित्वलाई अनिवार्य रूपमा समावेश गर्नु पर्नेछ।
११. विज्ञान, प्रविधि तथा खेलकुद लगायत युवाको सिर्जनशिलता, नवप्रर्वतनशिलता र उद्यमशिलता विकासमा सघाउ पुग्ने आयोजना तथा कार्यक्रमहरू छनौट गर्नु पर्नेछ।
१२. योग, ज्ञान तथा सीप विकास, अध्ययन, खोज, अनुसन्धान र नवप्रवर्तनसँग सम्बन्धित आयोजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी समावेश गर्नु पर्नेछ।
१३. भूउपयोग योजना र क्षेत्र, वस्ती विकास तथा भौतिक विकास योजना तर्जुमा लगायत यस्ता योजनामा प्रस्तावित आयोजना तथा कार्यक्रममा कार्यान्वयन गर्ने योजना छनौट गर्नु पर्नेछ।
१४. बालबालिकालाई केन्द्रविन्दुमा राखी उनीहरूको बचाउ, संरक्षण, विकास र सहभागिता सम्बन्धी आयोजना तथा कार्यक्रमलाई विशेष प्राथमिकता दिनु पर्नेछ।
१५. स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को व्यवस्था अनुसार बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको लक्ष्य, उद्देश्य, समयसीमा प्रक्रियासँग अनुकुल हुने गरी दिगो विकासका लक्ष्य लगायत वातावरण, सुशासन, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन, विपद् जोखिम व्यवस्थापन, लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणजस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयलाई ध्यान दिनु पर्नेछ।
१६. विकास निर्माण आयोजनाको हकमा ठोस तथा उपलब्धिमूलक आयोजना तथा कार्यक्रम छनौट गर्नु पर्नेछ। महिला, पिछडिएको वर्ग, विस्थापित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति लक्षित कार्यक्रम महत्व र प्राथमिकता साथ छनौट गर्नुपर्नेछ।
१७. आयोजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा वातावरणीय प्रभाव अध्ययन र सम्भाव्यता अध्ययन, सर्वेक्षण, ड्रइङ्ग तथा डिजाइन समेत लागत अनुमान तयार भएका प्राविधिक, वातावरणीय, सामाजिक र सांस्कृतिक रूपमा सम्भाव्य देखिएका आयोजना तथा कार्यक्रम छनौट गर्नुपर्नेछ। आयोजना तथा कार्यक्रमको छनौट गर्दा बजेटको स्रोत समेत खुलाइ प्रस्ताव गर्नु पर्नेछ। यसबाट आयोजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा समयमा संचालन गर्न र बजेट अपुग हुन पाउँदैन।
१८. बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा चालु आर्थिक बर्षको खरिद गुरुयोजनालाई समेत ध्यान दिनु पर्नेछ।
१९. आयोजना तथा कार्यक्रम प्रस्ताव गर्नु अगावै सो आयोजना तथा कार्यक्रमबाट लाभान्वित तथा प्रभावित वर्ग तथा समुदाय, साझेदार तथा सहयोगी निकाय र संघ/राय परामर्श गरी सहमती भएको अवस्थामा मात्र आयोजना तथा कार्यक्रम प्रस्ताव तथा छनौट गर्नु पर्नेछ।

२०. बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा उपलब्ध बजेट सीमा र मार्गदर्शन अनुसार आयोजना तथा कार्यक्रमगत र विषयगत उपक्षेत्र अनुसार छुट्टाछुट्टै रूपमा तर्जुमा गर्नु पर्नेछ ।

२१. उपभोक्ता समिति, नागरिक तथा सामुदायिक संस्था, गैससहँग साझेदारी गर्न र सो मार्फत कार्यान्वयन गर्न सकिने आयोजना तथा कार्यक्रमलाई विशेष प्राथमिकता दिनु पर्नेछ ।

२२. स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ मा उल्लेखित ढाँचा तथा फाराममा मध्यमकालीन खर्च संरचना, नतिजा खाका, आयोजना र कार्यक्रम तथा बजेट विवरण तयार गर्नु पर्नेछ ।

२३. योजना तथा बजेट तर्जुमा गर्दा गाउँपालिकाको स्थिति पत्र (प्रोफाइल), स्थानीय तहको संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकन, कार्यसम्पादन मूल्यांकन, लैससास परीक्षण, वित्तीय जोखिम तथा सुशासन कार्ययोजनाल आदिले लक्षित गरे अनुसारका क्षेत्र तथा सवाललाई सम्बोधन गर्नु पर्नेछ ।

२४. बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, समयसीमा र प्रक्रियासँग अनुकुल हुने गरी सुशासन, वातावरण, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन, विपद् व्यवस्थापन, लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरणजस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयहरूलाई ध्यान दिनुपर्नेछ ।

आज्ञाले,
भरत बहादुर चन्द
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

अनुसूची ३: आगामी तीन आर्थिक वर्षको विषय उपक्षेत्रगत कार्यक्रम तथा आयोजना विवरण र बजेट विनियोजन

रकम रू. हजारमा

क्र.सं.	आयोजना कार्यक्रम	आ.व. २०८१/८२ को विनियोजन			आ.व. २०८२/८३ को प्रक्षेपण			आ.व. २०८३/८४ को प्रक्षेपण			सांकेतीकरण				
		कुल	चालु	पूजिगत	कुल	चालु	पूजिगत	कुल	चालु	पूजिगत	रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकी करण	दिगो विकास लक्ष्य सङ्केत	लैङ्गिक सङ्केत	जलवायु सङ्केत
1	**कृषि, खाद्य सुरक्षा र सिंचाइ**	18666	12133	6533	20167	13108	7058	21799	14169	7630					
1	कृषि प्रसार तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	4000	2600	1400	4500	2925	1575	5000	3250	1750	1	P1	2	2	2
2	सित भण्डार निर्माण आयोजना	5000	3250	1750	3000	1950	1050	1000	650	350	1	P1	2	2	2
3	वैकल्पिक तथा साना सिंचाइ विकास तथा विस्तार कार्यक्रम	9666	6283	3383	12667	8233	4433	15799	10269	5530	1	P1	2	2	2
2	**पशुंक्षी सेवा**	3294	2635	659	3559	2847	712	3847	3078	769					
4	पशुपंक्षीजन्य उत्पादन तथा बजारीकरण कार्यक्रम	2000	1600	400	2500	2000	500	3000	2400	600	1	P1	2	2	2
5	पशुपंक्षी स्वास्थ्य सेवा, प्रसार र अन्य सालबसाली कार्यक्रम	1294	1035	259	1059	847	212	847	678	169	1	P1	2	2	2
3	**उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय**	**2855**	**1998**	**856**	**3084**	**2159**	**925**	**3334**	**2334**	**1000**					
6	उद्योग, व्यापार, व्यवसाय तथा तथा बजार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	1500	1050	450	1500	1050	450	2000	1400	600	7	P2	8	3	3
7	गरीबि निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रम (मेड्पा)	1355	948	406	1584	1109	475	1334	934	400	7	P2	1	2	3
4	**पर्यटन तथा संस्कृति**	4172	1252	2921	4508	1352	3155	4873	1462	3411					
8	पर्यटकीय सेवा सुविधा विस्तार तथा पर्यटन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	4172	1252	2921	4508	1352	3155	4873	1462	3411	1	P2	1	3	2
5	**भूमि व्यवस्था, बैंक, वित्तीय तथा सहकारी**	703	562	141	759	607	152	821	657	164					
9	सहकारी प्रबर्द्धन कार्यक्रम	300	240	60	325	260	65	350	280	70	7	P1	1	2	3
10	वित्तीय साक्षरता र वित्तीय पहुँच अभिवृद्धि कार्यक्रम	403	322	81	434	347	87	471	377	94	7	P1	1	2	3
6	**श्रम, रोजगारी तथा गरिवी निवारण**	5446	2723	2723	5884	2942	2942	6360	3180	3180					

क्र.सं.	आयोजना कार्यक्रम	आ.व. २०८१/८२ को विनियोजन			आ.व. २०८२/८३ को प्रक्षेपण			आ.व. २०८३/८४ को प्रक्षेपण			सांकेतीकरण				
		कुल	चालु	पूजिगत	कुल	चालु	पूजिगत	कुल	चालु	पूजिगत	रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकी करण	दिगो विकास लक्ष्य सङ्केत	लैङ्गिक सङ्केत	जलवायु सङ्केत
11	प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम	3500	1750	1750	3800	1900	1900	4200	2100	2100	2	P1	8	2	3
12	श्रम, रोजगार, सुरक्षित आप्रावासन तथा गरिवी निवारण अन्य कार्यक्रम	1946	973	973	2084	1042	1042	2160	1080	1080	2	P1	8	2	3
7	**स्वास्थ्य तथा पोषण**	23717	2372	21345	25624	2562	23061	27698	2770	24928					
13	१५ सैया अस्पताल निर्माण आयोजना	2500	250	2250	3000	300	2700	2500	250	2250	3	P1	3	2	3
14	आधारभूत स्वास्थ्य सेवा सालवसाली कार्यक्रम	21217	2122	19095	22624	2262	20361	25198	2520	22678	3	P2	3	2	3
8	**शिक्षा, विज्ञान, कला, भाषा तथा साहित्य**	175680	149328	26352	189804	161334	28471	205167	174392	30775					
15	आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा कार्यक्रम	10000	8500	1500	10000	8500	1500	10000	8500	1500	3	P2	4	3	3
16	माद्यामिक र उच्च शिक्षा अन्तरसम्बन्ध विकास कार्यक्रम	5000	4250	750	5000	4250	750	5000	4250	750	3	P2	4	3	3
17	प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा तथा तालिम	10000	8500	1500	10000	8500	1500	10000	8500	1500	3	P2	4	3	3
18	शिक्षक व्यवस्थापन शैक्षिक प्रशासन तथा अन्य सालवसाली कार्यक्रम	150680	128078	22602	164804	140084	24721	180167	153142	27025	3	P2	4	3	3
9	**खानेपानी, सरसरफाई तथा स्वच्छता**	5710	1142	4568	6169	1234	4935	6668	1334	5334					
19	खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता संरचना निर्माण, मर्मत र दिगो सञ्चालन कार्यक्रम	5710	1142	4568	6169	1234	4935	6668	1334	5334	3	P1	6	2	2
10	**महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्ग**	4612	3920	692	4982	4235	747	5386	4578	808					
20	महिला सँग उपाध्यक्ष कार्यक्रम	2000	1700	300	2200	1870	330	2500	2125	375	2	P1	5	1	3
21	महिला, बालबालिका तथा समावेशीकरण अन्य सालवसाली कार्यक्रम	2612	2220	392	2782	2365	417	2886	2453	433	2	P1	5	1	3
11	**युवा तथा खेलकुद**	1098	549	549	1186	593	593	1282	641	641					
22	खेलकुद पूर्वाधार निर्माण, स्तरोन्नति तथा खेलकुद प्रवर्द्धन कार्यक्रम	500	250	250	600	300	300	800	400	400	3	P2	10	3	3
23	युवा उद्यमशीलता तथा स्वरोजगार कार्यक्रम	598	299	299	586	293	293	482	241	241	3	P2	8	2	3

क्र.सं.	आयोजना कार्यक्रम	आ.व. २०८१/८२ को विनियोजन			आ.व. २०८२/८३ को प्रक्षेपण			आ.व. २०८३/८४ को प्रक्षेपण			सांकेतीकरण				
		कुल	चालु	पूजिगत	कुल	चालु	पूजिगत	कुल	चालु	पूजिगत	रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकी करण	दिगो विकास लक्ष्य सङ्केत	लैङ्गिक सङ्केत	जलवायु सङ्केत
12	**आवास, भवन तथा शहरी विकास**	26352	1318	25034	28471	1424	27047	30775	1539	29236					
24	प्रशासकीय भवन निर्माण आयोजना	20000	1000	19000	10000	500	9500	5000	250	4750	4	P2	11	3	3
25	सुरक्षित नागरिक आवास कार्यक्रम	4000	200	3800	4000	200	3800	5000	250	4750	4	P2	11	3	3
26	भवन, आवास र बस्ती विकास र सार्वजनिक निर्माण अन्य सालबसाली कार्यक्रम	2352	118	2234	14471	724	13747	20775	1039	19736	4	P2	11	3	3
13	**सडक, पुल तथा यातायात**	30744	922	29822	33216	996	32219	35904	1077	34827					
27	सडक, पुल तथा यातायात सालबसाली कार्यक्रम	30744	922	29822	33216	996	32219	35904	1077	34827	4	P1	9	3	3
14	**जलस्रोत, विद्युत तथा स्वच्छ उर्जा**	4831	242	4590	5220	261	4959	5642	282	5360					
28	विद्युत विस्तार तथा उपयोग प्रवर्द्धन कार्यक्रम	2000	100	1900	2000	100	1900	2000	100	1900	4	P2	7	3	2
29	वैकल्पिक तथा स्वच्छ उर्जा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	2831	142	2690	3220	161	3059	3642	182	3460	4	P2	7	3	3
15	**सूचना तथा सञ्चार प्रविधि**	1098	165	933	1186	178	1008	1282	192	1090					
30	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि विस्तार कार्यक्रम	1000	150	850	1000	150	850	1000	150	850	4	P2	9	3	3
31	विद्युतीय सुशासन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	98	15	83	186	28	158	282	42	240	4	P2	9	3	3
16	**वन, हरियाली, भूसंरक्षण तथा नदि नियन्त्रण**	264	26	237	285	28	256	308	31	277					
32	वन तथा हरीयाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	264	26	237	285	28	256	308	31	277	5	P1	15	3	1
17	**वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन**	176	88	88	190	95	95	205	103	103					
33	फोहोरमैला व्यवस्थापन सालवसाली कार्यक्रम	75	38	38	80	40	40	100	50	50	5	P2	12	3	1
34	वातावरण संरक्षण कार्यक्रम	101	50	50	110	55	55	105	53	53	5	P2	12	3	1
18	**विपद जोखिम व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तन अनुकुलन**	3953	1581	2372	4271	1708	2562	4616	1847	2770					

क्र.सं.	आयोजना कार्यक्रम	आ.व. २०८१/८२ को विनियोजन			आ.व. २०८२/८३ को प्रक्षेपण			आ.व. २०८३/८४ को प्रक्षेपण			सांकेतीकरण				
		कुल	चालु	पूजिगत	कुल	चालु	पूजिगत	कुल	चालु	पूजिगत	रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकी करण	दिगो विकास लक्ष्य सङ्केत	लैङ्गिक सङ्केत	जलवायु सङ्केत
35	विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	2000	800	1200	2000	800	1200	2000	800	1200	5	P1	13	3	1
36	जलवायु परीवर्तन अनुकुलन तथा समयानुकुलन कार्यक्रम	1953	781	1172	2271	908	1362	2616	1047	1570	5	P2	13	3	1
19	**स्थानीय नीति, कानून, न्याय तथा सुशासन**	1537	1460	77	1661	1578	83	1795	1705	90					
37	नीति, कानुन, सुशासन तथा न्याय प्रवर्धन कार्यक्रम	1537	1460	77	1661	1578	83	1795	1705	90	6	P2	16	2	3
20	**संगठन, मानव संशाधन र सेवा प्रवाह**	122976	110678	12298	132863	119577	13286	143617	129256	14362					
38	संगठन, मानव संशाधन, क्षमता विकास र सेवा प्रवाह सुदृढीकरण कार्यक्रम	122976	110678	12298	132863	119577	13286	143617	129256	14362	6	P2	16	2	3
21	**राजस्व तथा स्रोत परिचालन**	220	198	22	237	214	24	256	231	26					
39	राजस्व सूचना व्यवस्थापन तथा सुदृढीकरण कार्यक्रम	220	198	22	237	214	24	256	231	26	6	P1	17	3	3
22	**तथ्याङ्क, योजना तथा विकास व्यवस्थापन**	1098	933	165	1186	1008	178	1282	1090	192					
40	तथ्याङ्क, योजना तथा विकास व्यवस्थापन कार्यक्रम	1098	933	165	1186	1008	178	1282	1090	192	6	P2	17	2	2
	जम्मा	439200	296225	142975	474511	320041	154470	512919	345946	166973					

बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

चवराचौतारा, डोटी, सुदूरपश्चिम प्रदेश, नेपाल

२०८१

परामर्श सेवा

एकिकृत विकास समाज
Nepal Integrated Development Society (NIDS)
Doti